

Б-У

Т-46

ПАВЛО
ТИЧИНА

Вибране

LIBRARY

OF THE

ПАВЛО ТИЧИНА

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ-1954

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПАВЛА ТИЧИНИ

За кілька років до Великої Жовтневої соціалістичної революції почав свою творчу діяльність один з видатних представників української радянської літератури — Павло Тичина. В його творчості ми знаходимо характерні риси зародження і розвитку української радянської літератури, починаючи з років громадянської війни і кінчаючи сьогоднішнім днем.

Почавши свою діяльність в душі традицій демократичної поезії дожовтневого періоду, зазнавши на собі благотворного впливу Михайла Коцюбинського — свого першого учителя і наставника, Павло Тичина, в умовах радянської дійсності, перебуваючи в нерозривному зв'язку з російською літературою, виріс у полум'яного співця соціалістичної епохи, борця за побудову комунізму в нашій країні.

Народився Павло Григорович Тичина 27 січня 1891 року в селі Пісках на Чернігівщині. Батько його, сільський дяк, працював учителем «школи грамоти». Дитячі роки майбутнього поета проходили в умовах тяжких злиднів.

Після бурси, в 1907 році, Павло Тичина вступає до Чернігівської духовної семінарії, яку закінчує в 1913 році. Протягом цих 6 років перебування в семінарії Тичина найменше дбав про духовну кар'єру. Завжди в години дозвілля він або читав світські книжки (були серед них і заборонені, як наприклад, твори Максима Горького), або займався малюванням.

Настирливе шукання шляхів у світ живого життя привело Павла Тичину до Михайла Коцюбинського. Сталось це в 1910 році.

Познайомившись з першими віршами Павла Тичини, Михайло Коцюбинський з радістю для себе відзначив, що в несміливому юнакові має розгорітись іскра могутнього таланту. Ліричний герой його поезій, написаних 1918 року (книга «Сонячні кларнети»), втілює в собі

найрізноманітніші, часто взаємовиключаючі одне одного, явища людської поведінки. Читач ранніх поезій Тичини знайде в них уболівання за долю гнаних і голодних, сонячну радість вдоволення від щедрого дару живої, вічно граючої безтурботної природи, вибух обурення проти злочинства імперіалістичної війни, щире захоплення «царівною» природою, передчуття революційних бур і гроз, страх перед необхідністю кривавої боротьби за щастя людства, несокрушиму віру в безсмертя людського буття і т. д.

Велика Жовтнева соціалістична революція стала вирішальним фактором в творчій долі Павла Тичини як поета великої суспільної теми.

Але, щоб стати виразником дум революційного народу, щоб стати поетом соціалістичної епохи Павлові Тичині треба було пройти нелегкий шлях перетворення власної душі, осмислити події, що відбувались в роки громадянської війни, глибше збагнути суть соціалістичної революції.

Павло Тичина в роки громадянської війни і аж до 1923 року жив і працював у Києві. Його громадська діяльність проходила головним чином в культурно-мистецьких установах. Часто виїздив він на села України як кореспондент, знайомився з життям, з настроями народу.

В знаменитому триптиху «Листи до поета», написаному вже в 1920 році, Павло Тичина категорично заявляє про потребу якнайглибшого зв'язку поезії з життям. Поезія повинна насамперед бути змістовною, високоідейною, реалістичною. Вона повинна хвилювати читача, збагачувати і підносити його духовну культуру. Народний читач є найщирішим критиком. Саме до такого читача і критика прислухався Павло Тичина, шукаючи того нового революційного слова, в якому б народ почув голос власної душі.

Після Жовтня основним джерелом творчого натхнення Павла Тичина стала сфера громадсько-політичних інтересів. В умовах радянської дійсності поет намагався писати тільки про те, що являлось настійною потребою людей — активних будівників комуністичного суспільства, що впливало з політики комуністичної партії.

Збірка поезій «Плуг» (видана 1920 року) є першим вкладом українського поета в справу боротьби за становлення і розвиток радянської літератури в Країні Рад. Кожен вірш книги «Плуг» зумовлений грандіозними подіями 1919 року і являє собою високохудожній вираз цих подій.

Книга відкривається віршем «Вітер», в якому дано узагальнений образ Великої Жовтневої соціалістичної революції. Грандіозність подій, зв'язаних з революційним перетворенням життя на основі соціалізму, асоціюється в уяві поета з бурею, що «трощить, ламає», з велетенським плугом, що переорює щілину.

Старий капіталістичний світ розвалився під натиском народних мас, під ударами пролетарської революції. З цього погляду символіка Павла Тичини, до якої він удався у вірші «Вітер», незрівнянно виразніша, реалістичніша, ніж у інших поетів того часу.

Павло Тичина, заглиблюючись у суть зображеного явища, збагнув, що соціалістична революція не тільки «трощить, ламає», а що вона є виявом волі народу, грандіозним, осмисленим рухом мас по шляху до комунізму і що головною рушійною силою цього всенародного руху є пролетаріат.

Ясність ідей і політична зрілість поета є одною з важливіших передумов успішного рішення складних і великих тем, висунутих соціалістичною революцією.

Такі твори Павла Тичини років громадянської війни, як «Сійте», «На майдані», «Як упав же він з коня», «Ронделі», «Я знаю», «Плюсклим пророкам», «Один в любов», «На могилі Шевченка», «Псалом залізу» — відбивають епоху в найхарактерніших, найтипівіших її рисах. За своїм пафосом, мобілізуючою силою, ці твори Павла Тичини можуть розглядатись поруч з такими творами Володимира Маяковського періоду громадянської війни, як «Революция», «К ответу», «Наш марш», «Приказ № 2 по армии искусств», «Левый марш», «Потрясающие факты» і інші.

Будьте безумні — не зимні.
Нові, по нові марсельези!
Направо, наліво мечі —
ставте діези в ключі!

Ударте у мідь, обезхмарте.
Вірте (не лірте!), ідіть,
фанфарами крикніть вночі:
діези, діези в ключі!

(«Сійте»).

Хіба ліричний герой цього вірша Павла Тичини не перегукується з ліричним героєм Маяковського в його вірші «Наш марш».

Бейте в площади бунтов топот.
Выше гордых голов гряда.
Радости пой. Пой.
В жилах весна разлита.
Сердце, бей бой.
Грудь наша — медь литавр.

І Маяковський, і Тичина оспівували радість звільненої революцією людини. Високий оптимізм, мажор, радісний пафос їх поезії йде з конкретного джерела — з настрою перемігшого народу.

Художня манера Павла Тичини в період «Плуга» значно змінилась в порівнянні з першою збіркою. Вона повністю відповідає вимогам реалістичного мистецтва, яскравим доказом чого можуть бути такі твори, як «На майдані», «Як упав же він з коня», «Ронделі», «Псалом залізу».

Видатним документом української радянської художньої літератури періоду її становлення є поема П. Тичини «Псалом залізу». Це було могутнє, сповнене революційного пафосу слово поета, який глибоко розібрався в подіях громадянської війни, збагнув логіку її розвитку і дав цьому явищу яскраве художньо-філософське узагальнення.

Поема починається з показу могутнього протесту народних мас проти старого капіталістичного світу, його цивілізації («Ненавидим прокляту мідь, бетони і чугуни»).

Куриць по всій країні.
Замість квіток шаблі, списи
Виблискують в долині...
Спахне — ударить — прогрімить,
Затихне за горою —
І вже спішить і вже шумить
Вгорі над головою:
Копне копитом, зареве,
Підкине хмару сизу...

Читаючи ці рядки, згадуєш «Революцію» Маяковського, де теж «Разлился по блескам дул и лезвий рассвет» (у Тичини: «Виходим вранці...» і «Замість квіток шаблі, списи виблискують»), де теж «Идем запутавшемуся миру на выручку. Пусть толпы в небо вбивают топот» (в Тичини: «Копне копитом, зареве, підкине хмару сизу — і з криком в небо устає новий псалом залізу»).

Другий розділ поеми «Псалом залізу» відтворює в найпоказовіших деталях розруху в країні. Занепад промисловості («Стоїть завод, — не п'є, не їсть, аж цвіллю взявся знизу»...), голод, хвороби, як наслідок крайнього господарського розладу:

Заслабло місто: кашель, кров.
На труп — ворони, галки...
Лише часом немов крізь сон
Музика й катафалки.

В цих важких, трагічних умовах не вгасала віра народу в перемогу над всіма і всілякими ворогами, віра в перемогу великої ідеї, яку, впевнено, мудро маневруючи, здійснювала партія комуністів.

незважаючи ні на що, навіть на окремі поразки. А звідси й отой упевнений спів:

І мовчки в небо устає
Новий псалом залізу.

Громадянська війна затягнулась. По території України розгулювали куркульські банди, на міста і села налітали озвірілі банди Махна, Зеленого і інших. Народ пережив «трипільську трагедію». Погроми, дике руйнування культурних цінностей — лягли страшною примарою на плечі народу:

Над містом зойки і плачі,
Немов з перини пір'я...
Зомліло, крикнуло, втекло
Зелене надвечір'я.
Це що горить: архів, музей. —
А підкладіть-но хмизу...

На все це поет голосом свого народу відповідає прокляттям.

В четвертому і останньому розділі зображено всеперемагаючий похід повсталого народу, очолюваного Комуністичною партією. Життєстверджуючим пафосом звучать строфи останнього розділу поеми:

Ідуть, ідуть робітники
Веселою ходою.
Над ними стрічки і квітки,
Немов над молододою.

Сила поеми «Псалом залізу» в її глибокій філософсько-політичній цілеспрямованості.

Збірка «Плуг» є яскравим показником ідейно-художньої зрілості і дальшого розвитку поетичного таланту Павла Тичини.

В збірці дано зразки нової революційної поезії — політичну і філософську лірику. Характерною рисою поезій Павла Тичини вже в роки громадянської війни є уміле поєднання публіцистики з винятковою пластичністю образу. Це поєднання виступає не самоціллю, а являється органічною потребою при зображенні тих конкретних, значимих явищ суспільно-політичного порядку, які висунула революція. Стремління в кожному зображуваному явищі знайти і підкреслити саму суть, — стало для Тичини творчим девізом. Для цього він вдається до чисто публіцистичних прийомів, досягаючи таких поетичних шедеврів, як «Псалом залізу», «Плюсклим пророкам», «Із циклу «сотворення світу» та інші.

Павло Тичина в роки громадянської війни визначився як поет соціалістичної революції, як активний учасник творення нової української радянської культури.

Якщо пролеткультівці, а за ними і всі інші любителі тріскучої «ливої» фрази відкидали значення класичної спадщини в творенні і розвитку соціалістичної культури, то Павло Тичина, дотримуючись політики Комуністичної партії в галузі художньої літератури, брав усе найцінніше із класичної спадщини і таким чином досягав високих результатів у своїй власній творчості.

В цьому зв'язку хочеться нагадати про той винятково сміливий (як на ті часи) голос, що його подав Павло Тичина на захист Пушкіна.

«Здоров будь, Пушкін мій, землі орган могучий».

Так починається вірш «Перед пам'ятником Пушкіну в Одесі», написаний в 1920 році. Підносячи Пушкіна — могутнього, як море, народного російського поета — Павло Тичина з осудом говорить про «вдячних синів невдячної Росії», які, боячись Пушкіна, всіляко намагались применшити його значення в історії світової культури.

Ах, море і поет. Та хто ж вас не боявся.

Свободи ярий гнів ні разу не смирявся.

Поет родивсь прямим. Помер — то од свобод

Все боком ставил, щоб не впізнав народ.

Павло Тичина як патріот своєї радянської України дбав про розвиток її культури, спрямовуючи цей розвиток насамперед в русло взаємозв'язку з великою російською культурою.

І чим органічніше зв'язував Павло Тичина свою діяльність з практичною боротьбою за соціалізм, тим більше скаженіли жовтоблakitники, викинуті геть українським народом на західноєвропейський смітник.

Поет гордо і незалежно відповідав «землякам» своїми сатиричними памфлетами «Відповідь землякам», «За всіх скажу», «Великим брехунам» та іншими творами, заявляючи, що стоїть «як скеля непо-рушний».

Українська радянська література на початку 20-х років розвивається і міцніє завдяки загальному піднесенню радянського будівництва, завдяки тій теоретичній і практичній допомозі, яку надавала їй Комуністична партія. Павло Тичина, Володимир Сосюра, Андрій Головка, Петро Панч, Микола Терещенко, Олександр Копиленко, Степан Васильченко — це ті перші активні будівники української радянської літератури початку відбудовного періоду, яким належало внести на своїх плечах всю складність боротьби проти явних і прихованих ідейних ворогів нової соціалістичної культури.

Павло Тичина і на цьому новому етапі розвитку української радянської літератури займає одне з провідних місць. З 1923 року він переїздить до Харкова — столиці Радянської України, бере активну участь в організації української радянської періодики.

Творчість Павла Тичини у відбудовний період вражає багатством тем, ідей і мотивів.

Ліричний герой книги «Вітер з України», написаної в цей час, несе в собі найтиповіші риси радянської людини — полум'яного патріота першої в світі соціалістичної батьківщини: радість творчого труда, невгасиме дерзання, впевненість і віру в свої сили, гарячу любов до рідної, назавжди звільненої землі.

Книга віршів «Вітер з України» є зразком поезії, яка наскрізь пронизана ідеєю великої життєвої правди, яка являє собою природний вираз дум народу, його стремління, переживань, його совісті. Не абстрактні категорії якоїсь надземної краси складають пафос віршів Павла Тичини, а питання життя людей, що докорінно перебудовують світ на соціалістичних засадах, знаходяться в центрі уваги поета.

Один тільки перелік тем, поставлених Павлом Тичиною у віршах книги «Вітер з України», дозволяє зробити висновок, що перед нами поет широкого діапазону, поет великої культури, якому з руки в однаковій мірі говорити і про життя українського села перших років непу, і про політику партії в галузі індустріалізації, і про життя «згасаючого» капіталістичного Заходу, і про значення класичної спадщини для розвитку соціалістичної культури, і про становлення нової соціалістичної людини, і про цілий ряд інших питань, висунутих на порядок дня ХХ віком загалом і Великою Жовтневою соціалістичною революцією зокрема.

В другій половині 20-х років українські радянські письменники, завдяки тій практичній і теоретичній допомозі, яку надала їм партія, досягли значних творчих успіхів.

Павло Тичина в цей час багато творчої уваги віддає історико-філософській поемі «Сковорода», яку задумав ще в роки громадянської війни. Поряд з цим він відгукується й на сучасні йому події такими творами, як «Поетам нової формації», «На вбивство Сакко й Ванцетті», «І од царів і од вельмож». В «рік великого перелому» Павло Тичина напружено працює над темами, що безпосередньо впливали з процесів індустріалізації та колективізації.

Як результат творчих зусиль поета на новому етапі маємо книжку «Чернігів», що з'явилась в 1931 році.

При вдумливому аналізі книги «Чернігів» читач відчує в ній енергійний пульс життя нашої країни в напружено бурхливі роки першої п'ятирічки. З книги ясно видно, що Павло Тичина, навчившись гли-

боко і правильно аналізувати і оцінювати явища суспільно-політичного життя як у нашій країні, так і на міжнародній арені, сприйняв «рік великого перелому» як історичну подію в житті радянської держави.

Павло Тичина розповідає в збірці про те, як радянські люди, натхнені ідеями Комуністичної партії, з почуттям патріотичної гордості і власної гідності свідомо приступили до соціалістичного будівництва. В збірці показано, як мудра політика Комуністичної партії, спрямована на індустріалізацію країни, на колективізацію сільського господарства, надихнула маси, сповнила їх високим пафосом соціалістичного будівництва; про те, як, внаслідок цього, буквально на очах росли гіганти соціалістичної індустрії; як колишні дрібні власники-хлібороби масово пішли до колгоспів.

Поет, осмисливши логіку подій, збагнувши суть процесів, що відбувались в «рік великого перелому», спробував знайти таку нову форму художнього відображення, яка б найбільш відповідала цим подіям і процесам. А головне, що хотілось поетові, це відтворити пафос, героїку людей труда, ті високі темпи, з якими народ здійснював завдання соціалістичної реконструкції, ту активність, дійовість, оперативність мас, які становили собою основну ознаку доби.

Обравши форму літературного репортажу, Павло Тичина на матеріалі життя одного українського обласного центра — м. Чернігова — показав ряд яскравих фактів нечуваного в історії людства росту народного господарства і росту самих радянських людей.

Та, на жаль, на книзі «Чернігів» в цілому лежить печать нічим невинуватого відхилення від принципів реалістичного мистецтва. Це відхилення іде двома лініями: уникання розділових знаків, що утруднює сприйняття написаного, і введення в поетичну лексику не характерних для української мови, видуманих поетом слів. У цьому відношенні «Чернігів» є явищем діаметрально протилежним «Сонячним кларнетам». В «Сонячних кларнетах» поет буквально схилився перед розділовими знаками, фетишизував їх, бо в досягненні віршово-поетичної форми розставляв їх іноді і там, де вони ніякої синтаксичної функції не виконували, як, наприклад, двокрапки перед рядками у віршах з циклу «Пастелі». У «Чернігові» поет вирішив не ставити розділових знаків навіть тоді, коли від цього явно затуманювався зміст висловленого. І уникання розділових знаків, і намагання внести щось нове в спосіб побудови речення, і штучне утворення слів, які, на думку поета, є єдині, що можуть відбити колосальні зміни в житті, зумовлені соціалістичною революцією, вказують на довільне поводження поета з мовою.

Сам Павло Тичина давно вже відчув недоречність власного експериментування над мовою. «Партія веде» (книга 1934 року) і всі наступні книги поезій вільні від такого роду «новаторства».

Творчі невдачі Павла Тичини, виявлені в «Чернігові», є показовим фактом відставання літератури від життя на тому етапі.

Поет шукав, дерзав, експериментував, терпів невдачі, але не заспокоювався. І якщо «Чернігів» в цілому залишився поза увагою читачів, то сам поет знайшов кінець кінцем вірний шлях, давши в 1934 році нову книгу «Партія веде», яка навіки зріднила його з читачем, з народом.

На початку тридцятих років творча доля Павла Тичини, як і всієї радянської літератури, визначилась історично новим періодом в розвитку нашої країни.

Українській радянській літературі і на цьому етапі її розвитку дає приклад російська радянська література. Особливу роль в мобілізації творчих сил літератури Радянського Союзу відіграв Максим Горький.

Партія веде науку, літературу, мистецтво. «І до партії більшовиків — всі наші помисли, усі без остатку — ось у чім сила радянського митця, — зазначає Павло Тичина в своїй доповіді «Розвиток української радянської культури за 25 років», говорячи саме про період написання вірша «Партія веде».

Ліричний герой Павла Тичини на даному етапі — це узагальнений образ радянської Людини-громадянина з великої літери.

Зразком у цьому відношенні є вірш «Партія веде». Він вражає читача, повністю оволодіває ним тому, що поет аргументує позитивне в своєму ліричному героєві переконливими фактами славних справ радянського народу на всіх фронтах його боротьби за комунізм.

Читач в голосі ліричного героя Павла Тичини чує голос власної душі і тому читачеві хочеться повторювати вірш «Партія веде», як найточніше формулювання (скажемо словами Маяковського) «диктуемой, чувствуемой мысли».

Кожна строфа цього вірша насичена глибоким змістом. Переконливість аргументації, залізна логіка мислення, ясність політичної оцінки фактів і явищ, які складають ідейно-тематичну основу даного вірша, — самі собою привертають до себе увагу читача, духовно його збагачують. Але Павло Тичина подає все це читачеві, як художник, в такій формі, яка забезпечує глибоку фіксацію прочитаного, бо діє в однаковій мірі сильно і на свідомість, і на емоції.

Вірш прозвучав сильно і переконливо, як гімн переможному соціалістичному будівництву в СРСР, як гімн партії Леніна — Сталіна.

«Правда» в передовій статті «Партія веде» від 21 листопада 1933 р. високо оцінила вірш, надрукувавши його українською мовою на першій сторінці. Про поета було сказано: «Видатний поет сьогоденної Радянської України Павло Тичина, людина безпартійна, правильно помітив основну умову здобутих перемог».

Обравши героями своїх творів простих людей, Павло Тичина всю свою увагу зосереджує на розкритті і показові тих провідних рис, що характеризують наших людей як активних перетворювачів життя, як творців історії.

Відвідавши в грудні 1933 року Миргородську МТС, Павло Тичина мав можливість безпосередньо зіткнутися з людьми колгоспного села, побачити те нове у їх вдачі, у їх свідомості, чим збагатила всіх нас соціалістична епоха.

Поет розповідає про свою героїню устами самої героїні. Лірична розповідь Олесі Кулик вражає читача дівочою своєрідністю манери оцінювати явища і виявляти своє ставлення до них. Ліричність, сором'язливість, щире захоплення працею і, зокрема, мистецькою діяльністю — риси, притаманні українським дівчатам здавна. Але перед нами постає образ української дівчини, яку виховала нова радянська дійсність. Олеся Кулик — новий національний тип. Це нове в ній полягає, насамперед, в палкому прагненні стати поруч передових будівників життя, поруч з хлопцями, в потягові до знань, до культури, до техніки, в мужності і завзятості, в сміливому руйнуванні старих забобонних традицій:

Я до трактора підходжу —
сонце ясне! світе мій!
Ой, як хочеться учитись,
щоб вести його самій!

І далі:

Мати кажуть: бога бійся!
Я кажу: чого це ви?
Доки будуть мене мучить
ваші рясни та церкви!
. . . . .
Мати кажуть: і не думай!
Я кажу: все 'дно втечу!

Треба відзначити, що обидві пісні Павла Тичини про трактористку стали найпопулярнішими серед широких мас читачів. Успіх цей пояснюється вдалою реалізацією задуму, який полягав у стремлінні поета до того, щоб його твір про героя нашого часу став здобутком народних мас, щоб маси якнайточніше сприйняли його задум, щоб даний твір справді став важливим засобом політичного виховання народу.

В той же час у газеті «Правда» українською мовою було надруковано славетну «Пісню про Кірова», написану поетом на смерть вірного лєнінця С. М. Кірова, злочинно вбитого ворогами народу троцькістсько-бухарінськими бандитами.

В «Пісні про Кірова» відтворено гострий біль тяжкої втрати, який пережив весь наш народ, довідавшись про смерть свого любимого Миронича. Павло Тичина зумів з винятковою силою емоціонального напруження, голосом мільйонів розповісти про славні діла полум'яного більшовика.

В пісні ми чуємо своєрідний перегук через всю неосяжну нашу країну, перегук понятий скорботою, але разом з тим строгим застереженням всім ворогам соціалізму.

А які твої слова
про Сергія Кірова?

На це запитання відповідає Баку, Дагестан, Біломорський канал, інші місця, де знають Кірова по практичній роботі. Всі відповідають в один голос:

— Слава, честь більшовику,
що на труднім на віку
був трибуном і бійцем —
з мужнім світлим лицем!

Так художнім словом Павло Тичина на новому етапі служить своєму народові, своїй партії, своїй першій у світі Соціалістичній Батьківщині, складаючи на їх честь пісні, пеани і гімни.

З книжкою «Партія веде» Павло Тичина вийшов на широку дорогу і став ще активнішим агітатором і пропагандистом великих ідей партії Леніна — Сталіна.

Художні твори Павла Тичини від 1934 по 1938 рік відбивають різноманітні сторони життя й боротьби радянського народу, всі вони об'єднуються єдиною ідеєю — ствердженням морально-політичної єдності радянського народу.

Ідея дружби і творчого співробітництва народів СРСР, ідея поваги до культур братніх народів, взаємозв'язку і взаємозбагачення їх культур лежить в основі вірша Павла Тичини — «Чуття єдиної родини», написаного в 1936 році. Вірш є програмним у збірці під цією ж назвою.

В книзі «Чуття єдиної родини» найбуденніші теми звучать поетично. Поет говорить і про олімпіаду хорів, і про радянський герб, і про вибори до Верховної Ради, і про нову Конституцію, і про переліт

нашими льотчиками полюса — говорить схвильованим голосом радянського патріота, добирає такі слова і образи, що кожного разу емоціонально збуджує читача, веде його за собою, учить, переконує.

За кілька місяців до Великої Вітчизняної війни, в 1941 році, Павло Тичина видав книжку нових творів під оригінальною і промовистою назвою «Сталь і ніжність».

У першому вірші цієї книжки — «На одержання ордена» — написаному в 1939 році з нагоди нагородження поета орденом Леніна, читаємо:

Я одержав нагороду.
Що скажу своїму народу?
Тільки те, що я із ним
буду жить життям одним.
Буду піснею дзвеніти,
і мужатись і мужніти, —
через довгі мости
переходить і рости.

Житть з народом «життям одним» означає для поета виконувати його волю, уміти відчутти завдання часу, працювати на благо народу.

«Сталь і ніжність» — це та поетична формула людського характеру, яка найбільш відповідала змістові радянського гуманізму саме в тій конкретній обстановці назрівання нової війни. Бути твердим, як сталь, у своїй непримиренності до ворогів і ніжним в ставленні до всього рідного радянського — ось те, що було потрібним і що виявили з такою силою наші радянські люди в дні Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років.

Перечитуючи зараз книжку поезій «Сталь і ніжність», бачиш і чуєш в ній ліричного героя — людину, яка глибоко прониклась настроєм радості і гордості за розквітле радянське життя в СРСР, яка усвідомила свій патріотичний обов'язок боротись не на життя, а на смерть проти ворога коли той насмілиться посягнути на країну соціалізму.

Закликаючи гартувати волю, поет разом з іншими літераторами Радянського Союзу виконував невідкладне завдання часу. Разом з тим, життя висунуло цілий ряд інших питань, художньо-філософське осмислення яких становило благородну тему для радянських літераторів в 1939 і 1940 роках. Такі твори Павла Тичини в книзі «Сталь і ніжність», як «Живи, живи, красуйся», «Рум'яна та руса», «Федькович у повстанця Кобилиці», «Шевченко і Чернишевський» явились прямою відповіддю на актуальні питання часу. Не меншу вагу мали і такі твори

того часу, як «Леонтович», «Наталія Ужвій», «Амвросій Бучма», «Пам'яті О. Петрусенко», в яких поет ставить і розв'язує проблему ролі художника і мистецтва в житті. Її не втратили своєї актуальності і зараз. Поет рішуче підкреслює, що творчі успіхи кожного радянського художника полягають в глибокій народності, в більшовицькій ідейності. Особливо яскраво про це сказав поет у вірші «Амвросій Бучма».

Уривок з драматичної поеми «Шевченко і Чернишевський» стверджує факт нерозривної ідейної єдності Шевченка з вождями російської революційної демократії, і водночас показує ту прірву, яка відділяла його від Куліша, Мордовцева і Костомарова.

Історичний акт — возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній радянській державі 1939 року — знайшов широке відображення в цілому ряді віршів Павла Тичини. Цій темі присвячено поезії: «Ганнусенька із Західної України», «Рум'яна та руса», «В українській місті Львові» та «Живи, живи, красуйся».

Говорячи про передвоєнний період творчості Павла Тичини, необхідно вказати на публіцистику і літературно-критичні та наукові роботи, зібрані в книзі «Магістралями життя», і видані в 1941 році. Значну кількість статей, промов і доповідей цієї книжки написано в 1939 і 1940 роках. У них відбито найважливіші факти і події суспільно-політичного і культурного життя нашої країни в ці роки.

Дружба народів, пафос радянського патріотизму — основна ідея, яка об'єднує всі твори Павла Тичини, написані перед війною. Поет оспівав рідну Батьківщину, що в результаті мудрої внутрішньої і зовнішньої політики комуністичної партії перетворилась в соціалістичну Батьківщину трудящих усього світу.

Велика Вітчизняна війна 1941—1945 років висунула нові конкретні завдання перед радянським народом, перед літературою. Віроломне вторгнення гітлерівських загарбників на радянську землю створило реальну небезпеку для батьківщини соціалізму.

Павло Тичина з перших днів Великої Вітчизняної війни, глибоко усвідомивши вимогу часу, віддає своє поетичне слово на ідейне озброєння народу. Його твори воєнних років гідно служили великій справі виховання ненависті до ворога, виховання гарячого радянського патріотизму в людей фронту і тилу, глибокої віри в перемогу над фашизмом.

В поезіях Павла Тичини 1941 року звучить то голос глибокого обурення, то слово урочистого заклик до співвітчизників стати на захист рідної Батьківщини, то їдка сатира на новоявленого «наполеончика» — Гітлера, то природна скорбота з приводу принесених війною горя й жертв.

Ти земле наша, рідная, святая.
Ти батьківщино люба, золотая.
Це знову напад. З ворогом двобій.
Ми чуем, нене. Ми йдемо на бій.

Так урочисто й натхненно говорить поет у вірші «Ми йдемо на бій». Відчуваючи потребу говорити з своїм народом про великі й невідкладні завдання, Павло Тичина знаходить такі слова і такі способи вислову думки, які б звучали в унісон настроям і переживанням народу, які б виховували в народі почуття обов'язку перед Батьківщиною, гартували його волю до боротьби за перемогу.

Павло Тичина закликав поетів до новаторства, до створення таких образів, які б відповідали грізним умовам воєнного часу.

Вдар словом так, щоб аж дзвеніло міддю.
Чи мо' новаторство не на часі.
Як не здригнеш перед страшною гиддю —
Тоді ти з'явишся у всій твоїй красі.
Прокляття людоїдам загребушим.
А всім борцям, що йдуть за людство в бій
(не тільки в нас на Україні сущим), —
Ти стріли ядом їхній напій.
Напій ти їх, ще й піднеси борцеві, —
Нехай той яд, хай справедливий яд
За матерній рани, за отцеві
Поверже ворога на смертний спад.

Виховання почуття ненависті до ворога стало в роки Великої Вітчизняної війни важливою темою всієї нашої літератури. М. Шолохов, О. Толстой, Л. Леонов, К. Симонов, І. Еренбург, П. Тичина присвятили цій темі ряд натхнених творів.

В роки війни поет оспівує непохитність дружби українського народу з іншими народами Радянського Союзу і в першу чергу з російським народом; він на цілому ряді творів виховує в читача почуття радянського патріотизму, любові до рідної землі. В багатьох віршах поет малює образи мужніх радянських людей, які на фронті і в тилу виявляють чудеса героїзму і богатырського подвигу. Це такі вірші як «Пісня про Зою Космодем'янську», «Люба Земська», «Він не сказав ні слова», «За землю радянську». Малюючи образи героїв, поет підкреслює кожним рядком вірша, що джерело героїзму наших людей в радянському патріотизмі, в нероздільній любові до Батьківщини, до рідної Комуністичної партії.

Видатними творами Павла Тичини періоду Великої Вітчизняної війни є поема «Похорон друга» і вірш «Я утверждаюсь».

Поезія «Я утверждаюсь», написана в 1943 році, стверджує ідею непереможності радянського народу, керованого Комуністичною партією. В ній поет на повну силу проспівав гімн безсмертя народові:

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звйована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розвіла.

Ідейно-тематична основа поеми «Похорон друга» не може бути зведена до показу якоїсь однієї сторони дійсності періоду Великої Вітчизняної війни, чи до трактовки однієї проблеми.

В поемі «Похорон друга» Павло Тичина дав образ ліричного героя, який глибоко осмислив діалектику життя у всій його багатогранності і складності боротьби й розвитку. Філософське твердження героя поеми про невмирущість великої ідеї свободи і справедливості, яка є невід'ємною частиною людського буття, основане на конкретних переконливих фактах всієї людської історії;

В історію поглянь: до боротьби готовність
одсвічує тобі од всіх її свічад.
Готовність стать на битву за свою свободу
народам гнобленим й безправному рабу.
В безсмерття не увійдеш, як не знайдеш броду,
щоб перебresti через правди боротьбу.

Щоб прийти до висновку про те, що

Усе підводиться, встає, росте й сміється...
Усе в нові на світі форми переходить,
І мертвому тобі — живих нас не убить,

ліричний герой поеми «Похорон друга» багато передумав думами народу, переболів його болями, сприймаючи життя у всій його складності протиріч і боротьби. Звідси багатоплановість і поліфонічність поеми «Похорон друга».

В роки Великої Вітчизняної війни Павло Тичина, поряд з іншими літераторами Радянського Союзу, широко розвиває публіцистичну діяльність. Його публіцистика, як і О. Корнійчука та Я. Галана, спрямована на викриття і осуд ворогів країни соціалізму.

Такі статті як «Помсти катам, помсти», «Святотатці», «Геть брудні руки від України», «Тремтять, супостати», є історичними документами про боротьбу українського народу з фашизмом і його підлими найманцями — українськими буржуазними націоналістами.

Поет-агітатор, полум'яний пропагандист політики Комуністичної партії, державний діяч, Павло Тичина в 1944 році вступає до лав партії. Це був закономірний крок, підготовлений всім ходом попереднього життєвого і творчого шляху поета.

Нові твори поета, написані в післявоєнний період, трактують питання живого життя наших днів, вони вражають читача яскравістю і змістовністю образів, що передають багатирський дух радянських людей. Нездоланність сили нашого героїчного народу-переможця у Великій Вітчизняній війні поет порівнює з могутністю океану.

Після перемоги над фашистами народи Радянського Союзу з потроєною енергією взялись за відбудову народного господарства. Пафосом творчого труда радянських людей наснажені вірші Павла Тичини: «І рости, і діяти», «До землі Донбаської», «Пісня про Миколу Лукичова».

Треба підкреслити, що Павло Тичина і як поет і як громадянин виступає слугою народу, його натхненним співцем, уміє сказати правдиве слово і про радість щастя, і про біль серця, спричинений недавною війною.

Павло Тичина — глибоко національний український поет, виражаючи в своїх творах любов до рідної України, захоплюючись її квітучим життям, завжди підкреслює, що Україна стала такою завдяки батьківському піклуванню Комуністичної партії, завдяки дружній допомозі братніх народів Радянського Союзу і в першу чергу великого брата — російського народу. Тому-то в поета так щиро і природно звучать рядки, в яких він, говорячи про квітучі колгоспні поля, про величні корпуси соціалістичної індустрії Радянської України, звертає свій погляд до столиці нашої великої батьківщини — Москви:

Єсть рідні на світі і теплі слова.
Із них найтепліше — це слово Москва.
Москва наша люба, Москва наша слава!
Красою ти дужа, ділами преславна!
Ти сяєш у Всесвіт, ти світ на землі —
Червонії зорі вгорі на Кремлі...

Гнівно звучить голос поета, коли він згадує про тих, хто прагне розв'язати нову війну, порушити творчий ритм нашого життя, перешкодити розвиткові наших соціалістичних націй, осяяних рубіновими зорями Кремля. Сили радянського народу невичерпні, і він, як і раніш, готовий завдати смертельного удару звірові, звідки б той не насмілювався виповзти:

Тільки розгніви його — будеш ти на дні його,
будеш знати, як займає і яка з ним війна.

Боротьба проти міжнародної реакції на сучасному етапі, боротьба проти паліїв нової війни за мир у всьому світі стала важливою темою всієї сучасної прогресивної літератури світу. Радянські літератори внесли і вносять неочінуваний вклад у справу миру, викриваючи підступні наміри англо-американських імперіалістів.

Павло Тичина в своїх нових творах багато уваги приділяє темі боротьби проти паліїв війни. В цьому відношенні серйозної уваги заслуговує нова книга публіцистичних і літературно-критичних статей, доповідей і виступів, яка вийшла до декади українського мистецтва і літератури в Москві під назвою «В Армії Великого стратега».

Творчість Павла Тичини є складова і невід'ємна частина нашої великої радянської всесоюзної багатонаціональної літератури. Вона розвивалась і збагачувалась в нерозривному зв'язку з розвитком сили і могутності нашої соціалістичної Батьківщини. На всіх етапах розвитку нашого радянського життя Павло Тичина умів знайти потрібне слово, щоб говорити з народом — творцем комунізму, щоб допомагати йому глибше й повніше осмислити історичні життєві процеси. За це і цінить народ Павла Тичину — свого любимого поета.

Пройшовши довгий і складний шлях творчого і ідейного формування, Павло Тичина з перших років соціалістичної революції став постом-пропагандистом всього нового і передового. Навчаючись у великих співців нашої Батьківщини і, насамперед, у Маяковського, Павло Тичина став натхненним поетом соціалізму.

Близький і зрозумілий всім народам Радянського Союзу, Павло Тичина більше чим за 40-ліття своєї творчої діяльності багато зробив для зближення братніх культур.

Павло Тичина — сміливий і невтомний новатор — постійно прагне відтворити історично нове в житті радянського народу, сміливо підносить і розв'язує важливі питання самого життя.

Своїми творами, в яких строго дотримується інтернаціональна і національна єдність («забудеш рідний край — тоді твій корінь всохне, вселюдське замовчиш — обчухраним зростеш»), він сприяє взаємозближенню і взаємозбагаченню культур усіх народів і в першу чергу народів Радянського Союзу. Він збагачує українську радянську культуру своїми численними перекладами з літератур різних народів. Павло Тичина — відомий перекладач Пушкіна, Крилова, Лермонтова, Горького, Чавчавадзе, Церетелі, Акопяна, Туманяна і інших. Останнім часом він перекладає багато творів болгарських та інших слов'янських поетів.

Діяльність Павла Тичини широка і багатогранна. Він не тільки як літератор, але й як учений-академік, як депутат Верховної Ради СРСР, як активний громадський діяч нашої країни докладає багато

зусиль, щоб підняти радянський народ на ще вищий рівень культурного і політичного розвитку.

Радянський Уряд високо відзначив роботу поета, нагородивши його трьома орденами Леніна, двома орденами Трудового Червоного Прапора. Визначний співець народу, Павло Тичина йде в передових рядах літераторів Радянського Союзу, борючись за торжество великої справи комунізму.

Арсен Іщук.

ПАРТІЯ ВЕДЕ

*Та нехай собі як знають
божеволіють, конають,—
нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями,—
буржуїв за буржуями
будем, будем бить!
будем, будем бить!*

*Адже це уже не дивно,
що ми твердо, супротивно
владно устаєм.
Ми йдемо походом гідним,—
всім пригнобленим і бідним
руку подаєм!
руку подаєм!*

*Оживляєм гори, води,
вибудовуєм заводи,
ростемо ж ми, гей!—
До пустель, каналу й річки
наші славні п'ятирічки —
мовби до дітей,
до своїх дітей.*

*Наша Армія Червона
стереже свого кордона,
а в повітрі флот —
він Республіку підносить
він і б'є, і сіє, й носить,
до нових висот!
до нових висот!*

*Проти мурів, проти молу
в нас бадьорість комсомолу —
ще й підмога йде:
збільшовиченої ери
піонери, піонери —
партія веде,
партія веде.*

*Не на Рейні, не на Марні,—
в МТС пошлем друкарні —
це ж у нас, у нас!
Ми тривожим стратосферу,
атомне ядро і сферу —
о, прекрасний час!
неповторний час!*

*Неповторний, невмирущий...
Хто ж од нас у світі дужчий?
Із яких країн?
Ми плануєм творчі гони —
за колонами колони,
та все ж як один!
та все ж як один!*

*Тож нехай собі як знають
божеволіють, конають,—
нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями,—
буржуїв за буржуями
будем, будем бить!
будем, будем бить!*

ВІРШІ

ЩО МІСЯЦЮ ЗІРОНЬКИ КАЖУТЬ...

Що місяцю зіроньки кажуть ясенькі?
Що шепчуть квітки уночі над рікою?
Про що зітха вітер? Що чують тумани,
Коли гай зелений цілують-милують?

Хотів би я знати, про що той струмочок
У мріях своїх гомонить між травною?
Що листячко шепче, мов дише, в садочку?
Про що очерет пісню сумною дзвонить.

Хотів би я знати,— та хто теє скаже!
Хто скаже мені, що могили гадають...
Чого реве вітер північний в діброві,
Чого він лютує, чому так радіє?

Скриплять і ридають дерева під вітром...
Чого? болить серце, чи доля їх гірка?
Чи давлять важкіі, понурії хмари?
І плаче травиця сама при дорозі...

Що бачить у сні став глибокий, таємний?
Кому усміхаються рожі червоні?
А роси! Хто скаже, чиї вони сльози,
Такі дивні, чисті, мов перли коштовні!

1910

* * *

Розкажи, розкажи мені, поле:
Чого рідко ростуть колосочки?
— Ой дощів мені б треба, дощів, а не поту,
Бо той піт прилипа до брудної сорочки,
Як плугатар кінчає роботу.

Розкажіть, розкажіть мені, хмари:
Ви чого це тікаєте далі!
— Та хіба ми, нещасні та стомлені, знаєм?
Он вітри там женуться, кричать:
«ей ви, кралі!
Почекайте, бо ми вас кохаєм».

Розкажи, розкажи мені, поле:
Що ж тепер нам з тобою робити?
— Ех, хіба це уперше! Така моя доля.
Хоч кукіль та волошки я буду родити —
Все ж плугатарю є щось із поля.

1911

ВИ ЗНАЄТЕ, ЯК ЛИПА ШЕЛЕСТИТЬ

Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі? —
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі.
Кохана спить...

Ви чули ж бо: так липа шелестить.

Ви знаєте, як сплять старі гаї? —
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
«Я твій» — десь чують дідугани.
А солов'ї!..

Та ви вже знаєте, як сплять гаї!

1912

ГАЇ ШУМЛЯТЬ...

Гаї шумлять —
Я слухаю.
Хмарки біжать —
Милуюся.
Милуюся — дивуюся,
Чого душі моїй
так весело.

Гей, дзвін гуде —
Іздалеку.
Думки пряде —
Над нивами.
Над нивами — приливами,
Купаючи мене,
мов ластівку.

Я йду, іду —
Зворушений.
Когось все жду —
Співаючи.
Співаючи — кохаючи
Під тихий шепіт трав
голублячий.

Щось мріє гай —
Над річкою.
Ген неба край —
Як золото.
Мов золото — поколото,
Горить — тремтить ріка,
як музика.

1914

ГАПТУЄ ДІВЧИНА...

Гаптує дівчина й ридає —
Чи то ж шиття!
Червоним, чорним вишиває
Мені життя.

Танцюють звуки на дзвіниці,
І плаче дзвін.
Я йду. Мій шлях то із костриці.
То із жоржин.

Тумани линуть вгору, вгору,
А хмари — вниз.
Чому я не люблю простору
Як я без сліз?

Я ввечері цілую рожу
І кличу сум.
Чому, чому я жить не можу
Та сам, без дум?

1914

АРФАМИ, АРФАМИ...

Арфами, арфами —
золотими, голосними обізвалися гаї
Самодзвонними:
Йде весна
Запахна,
Квітами-перлами
Закосичена.

Думами, думами —
наче море кораблями, переповнилась
блакить
Ніжнотонними:
Буде бій
Вогневий!
Сміх буде, плач буде
Перламутровий...

Стану я, гляну я —
скрізь поточки, як дзвіночки,
жайворон,
як золотий,
З переливами:
Йде весна
Запахна,
Квітами-перлами
Закосичена.

Любая, милая,—
чи засмучена ти ходиш, чи налита щастям
вкрай,
Там за нивами:
Ой одкрий
Колос вій!
Сміх буде, плач буде
Перламутровий...

1914

ДЕСЬ НАДХОДИЛА ВЕСНА...

Десь надходила весна.— Я сказав їй:
ти весна!

Сизокрилими голубками
У куточках на вустах
Їй спурхнуло щось усмішками —
Й потонуло у душі...

Наливалися жита.— Я сказав їй:
золота!

Гнівno брівоньки зламалися.
Одвернулася. Пішла.
Тільки довго оглядалася —
Мовби кликала: іди!

Почали тумани йти.— Я сказав:
не любиш ти!

Стала. Глянула. Промовила.
От і осінь вже прийшла.
Так любить? — кажи.
Та швидше ж бо! —
Блиснув сміх їй мов кинджал...

Зажуривсь під снігом гай.—
Я сказав їй: що ж... прощай!
Враз сердечним теплим сяєвом
Щось їй бризнуло з очей...
Сизокрилою голубкою
На моїх вона вустах!

1917

ЦВІТ В МОЄМУ СЕРЦІ...

Цвіт в моєму серці,
Ясний цвіт-первоцвіт.
Ти той цвіт, мій друже,
Срібляний первоцвіт.
Ах, ізнов, кохана,
Де звучала рана,—
Квітне цвіт-первоцвіт!

Слухаю мелодій
Хмар, озер та вітру.
Я бриню, як струни
Степу, хмар та вітру.
Всі ми серцем дзвоним,
Сним вином червоним —
Сонця, хмар та вітру!

Десь краї казкові,
Золоті верхів'я...
Тільки шлях тернистий
Та на ті верхів'я.
Ходять-світять зорі,
Плинуть хвилі в морі —
В ритмах на верхів'я!

Світ в моєму серці,
Мрій танок, світанок.
Ти той світ, мій друже,
Зоряний світанок.
Я твої очиці,
Зорі, зорениці —
Славлю як світанок!

1917

НЕ ДИВИСЯ ТАК ПРИВІТНО...

Не дивися так привітно,
Яблуневоцвітно.
Стигнуть зорі, як пшениця:
Буду я журиться.

Не милуй мене шовково,
Ясно-соколово.
На схід сонця квітнуть рожі:
Будуть дні погожі.

На схід сонця грають грози —
Будуть знову сльози!
Встали мати, встали й татко:
Де ластовенятко?

А я тут, в саду, на лавці,
Де квітки-ласкавці..
Що скажу їм? — Все помітно:
Яблуневоцвітно.

1918

ПОДИВИЛАСЬ ЯСНО...

Подивилась ясно,— заспівали скрипки —
Обняла востанне — у моїй душі.—
Ліс мовчав у смутку, в чорному акорді.
Запівали скрипки у моїй душі!

Знав я, знав: навіки,— промені як вії! —
Більше не побачу — сонячних очей.—
Буду вічно сам я, в чорному акорді.
Промені як вії сонячних очей!

1918

З КОХАННЯ ПЛАКАВ Я...

З кохання плакав я, ридав,
    (Над бором хмари муром!)
Той плач між нею, мною став —
    (Мармуровим муром...)

Пливуть тужіння угорі.
    (Вернися з сміхом-дзвоном!)
Спадає лист на вітарі —
    (Кучерявим дзвоном...)

Уже десь випали сніги,
    (Над бором хмари муром!)
Розбиті ніжні вороги —
    (Мармуровим муром...)

Самотня ти, самотній я.
    (Весна!—світанок—вишня!)
Обсипалась душа твоя —
    (Вранішня вишня...)

1917

О ЛЮБА ІННО...

О люба Інно, ніжна Інно!
Я — сам. Вікно. Сніги...
Сестру я Вашу так любив —
Дитинно, злотоцінно.
Любив? — Давно. Цвіли луги...
О люба Інно, ніжна Інно,
Любові усміх квітне раз —
ще й тлінно.
Сніги, сніги, сніги...
Я Ваші очі пам'ятаю,
Як музику — як спів.
Зимовий вечір. Тиша. Ми.
Я вам чужий — я знаю, —
А хтось кричить: ти рідну стрів!
І раптом — небо... шепіт гаю...
О, ні, то очі Ваші. — Я ридаю.
Сестра чи Ви? — Любив...

1915

ТАМ ТОПОЛІ У ПОЛІ...

Там тополі у полі на волі
(Хтось на заході жертву приніс)
З буйним вітром свавольним і диким
Струнко рвуться кудись в далечінь...

Йду в простори я, чулий, тривожний
(Гасне день, облітає, мов мак).
В моїм серці і бурі, і грози,
Й рокотання-ридання бандур...

Хилить вітер жита понад шляхом
(Ой там хмара похмура з півдня).
І так сумтно, так сумно співає —
Тільки перепел б'є десь у дзвін...

Моя пісне, вогниста, шалена
(Креше небо і котить свій гнів),
Ах, розбийся на світлі акорди,
Розридайсь — і затихни, як грім...

1916

ЕНГАРМОНІЙНЕ

ТУМАН

Над болотом пряде молоком...
Чорний ворон замисливсь,
Сизий ворон задумавсь.
Очі виклював. Бо'зна кому.

А від сходу мечами йде гнів!..
Чорний ворон враз кинувсь,
Сизий ворон схопився.
Очі виклював. Бо'зна кому.

СОНЦЕ

Десь клюють та й райські птиці
Вино-зелено.
Розпрозорились! озера!
Тінь. Давно.

Косарі кують до сходу.
Полум'я квіток!
Перса дівчини спросоння:
Син... синок...

ВІТЕР

Птах — ріка — зелена вика —
Ритми соняшника.

День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!

Над житами — йде з медами —
Хилить келехами.
День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!

ДОЩ

А на воді в чийсь руці
Гадюки пнуться... Сон. До дна.
Війнув, дихнув, сипнув пшона —
І заскакали горобці!..

— Тікай! — шепнуло в береги.
— Лягай...— хитнуло смолки.
Спустила хмарка на луги
Мережані подолки.

1918

ХОДЯТЬ ПО КВІТАХ...

(Поетам-западнякам)

Ходять по квітах, по росі,
Очима чесними,
Христовоскресними
Поєми тчуть.
А сонця, сонця в їх красі —
Не чуть.
Царства.

Під спів крові: без пісень:
Вмер чорнобривий день.
О лицарі безумного лицарства,
З прокляттям вас на перегній!

— Трояндний!
— Молодий!
— Бій!

1917

ПАСТЕЛІ

I

Пробіг зайчик.
Дивиться —
Світанок!
Сидить, грається,
Ромашкам очі розтулює.
А на сході небо пахне.
Півні чорний плащ ночі
Вогняними нитками сточують.
— Сонце —
Пробіг зайчик.

II

Випив доброго вина
Залізний день.
Розцвітайте, луги! —
: я йду — день —
Пасіть, отари! —
: до своєї любові — день —
Колисково, колоски! —
: удень.
Випив доброго вина
Залізний день.

III

Коливалось флейтами
Там, де сонце зайшло.
Навшпиньках
Підійшов вечір.
Засвітив зорі,
Прослав на травах тумани
І, на вуста поклавши палець,—
Ліг.
Коливалося флейтами
Там, де сонце зайшло.

IV

Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.
Одвіку в снах
Мій чорний шлях.
Покладіть отут м'яти,
Та хай тополя шелестить.
Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.

1917

А Я У ГАЙ ХОДИЛА

А я у гай ходила
по квітку ось яку,
а там дерева люлі
і все отак зозулі:

ку-
ку!

Я зайчика зустріла —
дрімав він на горбку —
була б його спіймала,
зозуля ізлякала:

ку-
ку!

1917

ХОР ЛІСОВИХ ДЗВІНОЧКІВ

Уривок із поеми

Ми дзвіночки,
Лісові дзвіночки,
Славим день.
Ми співаєм,
Дзвоном зустрічаєм:
День!
День.

Любим сонце,
Небосхил і сонце,
Світлу тіль,
Сни розкішні,
Все гаї затишні:
Тіль!
Тіль.

Линьте, хмари,
Ой прилиньте, хмари,—
Ясний день.
Окропіте,
Нас нашелестіте:
День!
День.

Хай по полю,
Золотому полю
Ляже тінь,
Хай схитнеться —
Жито усміхнеться:
Тінь!
Тінь.

1917

ДУМА ПРО ТРЬОХ ВІТРІВ

На ранній весні-провесні,
Гей, на світанню гук.

Ой за горами, за високими,
Там за морями та за глибокими,
Ще й за шляхами несходимими –
Рано-пораненьку Ясне Сонечко

сходило.

Ясне Сонечко сходило, братів своїх,

Вітрів, до себе іскликало,

До них словами промовляло:

«Брати мої!

Вітри мої!

Брати мої любі, милі,

Вольні, прудкокрилі!

А станьте ви на рівні ноги:

На гори, доли, на людяні шляхи,
на перелоги

Летіть-співайте,

Про мене, вашого брата старшого,

Ясного Сонечка

Людям повідайте.

А уже ж я та не по-зимньому грию:

Зоря з зорею перемигнутися не вспеє,

Як я поломенію».

Тее Вітри зачували,

На рівні ноги ставали,

На різні сторони свої дужі крила
розправляли.

На ранній весні-провесні,
Гей, на світанню гук.

Що перший Вітер молодий —
Лукавий Сніговій —
Та так собі подумав, так помислив:
«А чи не краще б було,
Коли б ти, братіку мій, Ясне Сонечко,
та по-зимньому ішло? —
Бо цю землю тільки пригрій —
То вже й клопіт імій».

Тож перший Вітер — Сніговій-Морозище —
Летить, гуде, свище,
Снігом хати обкидає,
З людей насміхає:
«Це вас,— каже,— Сонечко веснянее вітає».

Тоді тее люди зачували,
Одне д' одного словами промовляли:
«Ой не будь, видно, весні, як у грудні грому,
Коли до нас говорять по-чужому».

На ранній весні-провесні,
Гей, на світанню гук.

Що другий Вітер молодий — Безжурний
Буровій —
Та так собі подумав, так помислив:
«Хай собі Сонечко як завгодно сходить —

Чи по-зимньому,
Чи по-весняному,
Аби мені було можна пити-гуляти,
Свою душеньку потішати».

Тож другий Вітер налітає,
Людям хати перекидає,
Гірко так насміхає:
«Це вас,— каже,— люди, весна та воля вітає».

Тоді тее люди зачували,
Одне д' одного словами промовляли:
«Як отака весна, як отака воля —
Проклята ж наша доля!»

ВІТЕР

Вітер.

Не вітер — буря!

Трощить, ламає, з землі вириває...

За чорними хмарами

(з блиском! ударами!)

за чорними хмарами мільйон мільйонів

мускулятих рук...

Котить. У землю врізає

(чи то місто, дорога, чи луг)

у землю плуг.

А на землі люди, звірі й сади,

а на землі боги і храми:

о пройди, пройди над нами,

розсуди!

Й були такі, що тікали

В печери, озера, ліси.

— Що ти за сило еси? —

питали.

І ніхто з них не радів, не співав.

(Огняного коня вітер гнав —

огняного коня —

в ночі —)

І тільки їх мертві розплющені очі

відбили всю красу нового дня!

Очі.

1919

СІЙТЕ...

Сійте в рахманний чорнозем
з піснею, грою..
Над долиною, низом —
сонце горою!

Робіте — прокинувся вулик.
Тверезить земля:
од вас я, од вас тільки волі —
жодних кривлянь!

Будьте безумні — не зимні.
Нові, по нові марсельези!
Направо, наліво мечі —
ставте діези в ключі!

Ударте у мідь, обезхмарте!
Вірте (не лірте!), ідіть,
фанфарами крикніть вночі:
діези, діези в ключі!

1919

НА МАЙДАНИ

На майдані коло церкви
революція іде.
— Хай чабан! — усі гукнули,—
за отамана буде.

Прощавайте, ждіте волі,—
гей, на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло —
тільки прапори цвітуть...

На майдані коло церкви
посмутились матері:
та світи ж ти їм дорогу,
ясен місяць угорі!

На майдані пил спадає.
Замовкає річ...
Вечір.
Ніч.

1918

ЯК УПАВ ЖЕ ВІН...

Як упав же він з коня
та й на білий сніг.
— Слава! Слава! — докотилось
і лягло до ніг.

Ще ж як руку притулив
к серцю ік свому.
Рад би ще він раз побачить
отаку зиму.

Гей, рубали ворогів
та по всіх фронтах!
З криком сів на груди ворон,
Чорний ворон-птах.

Вдарив революціонер —
захитався світ!
Як вмирав у чистім полі —
слав усім привіт.

1918

ПЕРЕЗОРЮЮТЬ ЗОРІ

Перезорюють зорі.
Переночують ніч.
На східень у всі сторони —
меч! меч! меч!

З піснями, з молотками! —
(мотив — локомотив!) —
Назустріч їм заводи,
води, жита...

В її — напнуті перса!
Він ввесь — локомотив! —
Назустріч їм заводи,
води, жита...

Як стомляться — обнявшись,
на спадень знову спать.
Од тіла їх пахучого
росяний піт...

1919

ЗРАЗУ Ж ЗА СЕЛОМ

Зразу ж за селом —
всіх їх розстріляли,
всіх пороздягали,
з мертвих насміхали,
били їм чолом.

Випала ж зима! —
Що тепер всім воля,
врізали вам поля,
в головах тополя,
а голів нема.

Як зчорніла ніч —
за селом світило,
з співами ходило,
берегло, будило
безневинну січ.

1918

ЛИСТИ ДО ПОЕТА

ТРИПТИХ

I

Еллади карта, Коцюбинський,
на етажерці лебідь:
оце і вся моя кімната,—
заходьте коли-небудь!

Я привітаю наче друга.
Ах, я давно Вас ждала,
ще як над книжкою поезій
сміялася, ридала.

Мені все сниться: сонце, співи,
і Ви, і день весняний,—
і от я з Вами вже знайома,
поете мій коханий.

Прийдіть сьогодні: в мене вдома
лиш я сама та квіти.
Я цілий вечір буду ждати,
боятись і радіти...

II

Ви десь, мабуть, не з наших сел,
абож... о ні, не смію.

Читала Вас я — і не все,
не все я розумію.

Чи я у полі, чи в лісу —
усе мені здається:
у Вас у книжці неживе,
а тут живе, сміється...

Про Вас недавно хтось писав:
«Поезії окраса».
А все ж таки у Вас не так,
не так, як у Тараса,

Про все в Вас єсть: і за народ,
і за долю краю.
А як до серця те узять —
даруйте, я не знаю.

III

Я комуністка, ходжу в «чужому»,
обрізала косу.—
І Вам не соромно співати
в цей час про сонце, про красу?

Пишу до Вас, бо так схотіла.
Скажіть мені:
кому потрібні рахітичні
оті сонети та пісні?

Народу, скажете? голодним? —
Нещасна, жалка ж та рука,
що тріолетами годує
робітника.

Поки прощайте, не здивуйте —
це ж не любовний лист.
А втім скажу: Ви — сила,
і з Вас ще буде комуніст.

1920

РОНДЕЛІ

I

Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.
В квітках всі улиці кричать:
нехай, нехай живе свобода!

Сміється сонце з небозвода,
кудись хмарки на конях мчать...
Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.

Яка весна! яка природа!
У серці промені звучать...
— Голоту й землю повинчать!
тоді лиш буде вічна згода.
Іду з роботи я, з заводу.

II

Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...
Уже давно ми на порі,
давно всіх кличемо: до волі!

До волі, бідні, босі й голі!
не час сидіти у норі!
Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...

Гукнем же в світ про наші болі!
Щоб од планети й до зорі —
почули скрізь пролетарі,
за що ми б'ємся тут у полі!
Мобілізуються тополі...

1920

Я ЗНАЮ...

Я знаю: вас не раз ще прокленуть
нові співці, нова краса-голото —
за те, що з рідного свого болота
не зразу вийшли ви на вольну путь.

Спитають вас, до суду поведуть:
ви прославляли л і н ь, а де ж р о б о т а?
Чого замість човна пускали плота,
жахаючись того, що зветься Суть? —

Так годі спать! виходьте на дорогу!
Людині гімн, Людині, а не богу!
Майбутньому всю душу — славний дар!

Горіть! Дивіться сонцю просто в вічі!
Бо стогне світ од «геніїв»-нездар.
І жить самі не будете ви двічі...

1919

ОДИН В ЛЮБОВ...

Один в любов, другий у містику,
а третій в гори, де орли...
І от якомусь гімназистику
українську музу віддали.

І от перебивають копію
з солодких руських поетес.
Ідуть з утопії в утопію —
і називають це «Sagesse».

А справжня муза неомузена
там десь на фронті в ніч суху
лежить запльована, залузана
на українському шляху.

Чого ж кричим, сліпі, задурені:
«хто грим наклав — отой поет», —
цигарки палим недокурені
та затягаємось в корсет?

Чи вже втомилась наша нація,
чи недалеко до кінця, —
що в нас чудова профанація
і майже жодного співця!

І майже жодної поезії,
яка б нас вдарила! — Нема.
Самі предтечі анестезії
та лиш розгубленість сама.

1919

ВІТЕР З УКРАЇНИ

Нікого так я не люблю,
як вітра вітровіння.

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Він замахнеться раз —
рев! свист! кружіння!
і вже в гаю торішній лист —
аж нагинаються тополі!..

Або: упнеться в грузлу ю ріллю,
піддасть вагонам волі —
ух, як стремлять вони по рельсах,
аж нагинаються тополі!..

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Сидить в Бенгалії Рабіндранат:
нема бунтарства в нас: людина з глини.—
Регоче вітер з України,
вітер з України!

Крізь скельця Захід мов з-за ґрат:
то похід звіра, звіра чи людини? —
Регоче вітер з України,
вітер з України!

Чортів вітер! Проклятий вітер!

Він корчувату голову з Дніпра:
не ждїть, пани, добра:
даремна гра!
Ах,
нікого так я не люблю,
як вітра вітровіння,
Його шляхи, його боління
і землю,
землю свою.

1925

ТРИ СИНИ

Приїхало до матері да три сини,
три сини вояки, да не 'днакі.
Що 'дин за бідних,
другий за багатих,
а третьому силу свою нігде діть,—
просто бандит.

— Ой, мамо! — каже перший кароокій,—
який то світ широкий!
Не тільки в нас з нуждою бій,
не тільки ми тут з горем —
страждають люди і за морем,
бо скрізь проклятий багатій.

— Ой, нене! — каже другий чорногрекій,—
нащо нам думати про світ далекий,
коли в нас од природи все вже є:
і хліб, і вугіль, і голле.
Нехай же на голлі тім горлом звисне
чуже, нерідне, ненависне.

— Ой, мати! — каже третій низькобровий,—
повиганяй своїх синів із хати,
хай не смішать мене, нехай не сердять.
Кулак здоровий —
оце і воля, і братерство й щастя краю:
чи бідний, чи багатий — я ніколи не питаю.

Блиснула шабля в першого.
Креснула в другого,
ще й в третього клинок...
«Ой, сину, синку мій, синок!»
Лежить бандит готовий.
А два брати знов далі б'ються —
ніяк їх не рознять.

1923

ХОДИТЬ ФАУСТ...

Ходить Фауст по Європі
в смішках, свистах, брехеньках,—
молитовник у руках,—
думає про се, про те,
а назустріч Прометей.

Здрастуй, здрастуй, Прометею!
А! Бунтуєш? — ну, бунтуй.
Похвалить не похвалю:
ах, повстаннями, бунтаю,
чи вщасливиш бідний люд?

Я на тайнах неба знаюсь,
в філософії кохаюсь,
цифрами перекидаюсь,
фактами смертей, нужди —
ну, а ти, а ти, що ти?

Я ношу в душі вериги,
не цураюся релігій,
не бунтую — тільки книги
все пишу, пишу, пишу —
ну, а ти, а ти, що ти?

Хочеш світ творить новітній?
А чого ж ти безробітний?
— А того, що ти не Фауст!
А того, що ти панок!
Як візьму я молоток!

А! бунтуеш? — чую, чую.
Я не Фауст? — так я й знав.
Ну, пробач! Ну, прощай!
Ходить Фауст по Європі
з молитовником в руках.

1923

ВІДПОВІДЬ ЗЕМЛЯКАМ

Немов той Дант у пеклі,
стою серед бандитів і злочинців,
серед пузатих, ситих і продажних,
серед дрібних, помстливих, тупоумних,
на купі гною жовчного, що всмоктує,
затягує на дно
співай, поете, з нами в тон!

Стою — мов скеля непорушний.

І кубляться круг мене
в багні, в болоті,— мов гадюки,
клубком сплітаються і падають,
і твань їм рота заливає...
І вони,
мов п'яні, щось белькочуть,
руки до мене простягають і за одержу
шарпають.

О, будьте прокляті ви всі — я вас не знаю!
Не доторкайтесь, не вийте!
Болото власне — ви казали —
от двері до раю,
а нишком думали: нехай,
лиш дайте підрости,
ми ще покажем, хто ми є.
Підуть поети з нами і народи.
Не буде чвар, не буде зла,
коли замість кривавих стягів

усі побачать над собою
свого ж таки дзьобатого орла...
Пішли. Загрузли. Розгубились.
В погромах захлинулись. Упились...
О, будьте прокляті ви ще раз!
Душі моєї не купить вам
ані лавровими вінками,
ні золотом, ні хлібом, ні орлом.

Стою — мов скеля, непорушний.

1922

!

ЗА ВСІХ СКАЖУ...

За всіх скажу, за всіх переболію,
я кожен час на звіт іду, на суд.
Глибинами не втану, не змілію,
верхівлями розкрилено росту.

Ніколи так душа ще не мужала!
Ніколи так ще дух не безумів!
О, дух ясний — без яду і без жала —
давно ти снів? — а вже сучасний дій

всього мене обняв, здавив, напружив,
і я встаю, нову вдихаю міць.
Не мрію, ні, повіки я розмружив —
іронія і гордість на лиці,
іронія...

Товариство, яке мені діло,
чи я перший поет, чи останній?
Надівайте корони і йдіть
отверзайте уста...

Товариство, яке мені діло,
чи я пізній предтеча, чи ранній?
Удавайте пророків і йдіть
отверзайте уста...

Там за мною, за мною, за мною
я не знаю там скільки іде!
Перед мене твердою ходою
наступаючий день.

Там за мною, за мною, за мною
і від плуга й від трудних станків.
Перед мене щасливеє море,
море голів...

Ну куди ж я піду після цього,
ну куди ж я оглянусь на вас,
коли сонце пронизує розум,
сонце уста?

Я дійшов свого зросту і сили,
я побачив ясне в далині.
Товариство, яке мені діло,
чи я перший, чи ні?

1922

ОСІНЬ ТАКА МИЛА...

Осінь така мила,
осінь
славна.

Осінь матусі їсти несе:
Борщик у горщику,
кашка у жменьці,
скибка у пазусі,
грушки в хвартушку.

Осінь така мила,
осінь славна.

Прийде, поставить: мамо, спите?
Підведуться мати:
це ти, моя доню?
— Я ішла все лісом,
дуб мене за хустку,
він хотів догнати,
борщик однять!

Осінь така мила,
осінь
славна.

— Мамо, мамусю, чом не їсте?
Бистро подивились
очі матусі,
зсунулось тіло,
звісилась рука...

Осінь така мила,
осінь
славна:

— Мамо, мамусю, чом не їсте?

1921

ІЗ ЦИКЛУ «В КОСМІЧНОМУ ОРКЕСТРІ»

IV

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикл.
Тюпцем круг неї лисий місяць,—
беззубо дивиться в монокль.

О, скільки на землі беззубих,
боятися сонця і води!..
Роди нам, земле, юних серцем,
о земле, велетнів роди!

Народи йдуть, червоно мають:
свободі путь! свободі путь!
І кров'ю землю напояють
і знов у землю тліть ідуть

Але на зміну їм — у муці
другі встають під дзенькіт куль,
що движуть сили революцій
в новий октябрь, новий іюль.

Вставай, хто серцем кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О земле, велетнів роди!

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикл.

Тюпцем круг неї лисий місяць,—
беззубо дивиться в монокль.

Дивись, дивись: нема поради,
нема тепер шляху до мас.
Цвіли колись твої декади,
поки ти жалко не погас.

Горіть же всі, хто кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О земле, велетнів роди!

Х

В царях знайшли свою опіку і рідню,
в буржуазії власний спокій, лінь і сон...
Це ж ви Республіку пошили у брехню,
і безоглядно повтікали за кордон.

В крові змішались межі, кілля і ножі:
за власницьке, за «рідне», за своє...
Смішні чужим, своїм пролетарям чужі,—
це ж вам, недоноскам, в обличчя час плює.

В Європі, в тій пивній, на сміх усім, на страм,
манжетно дипломатите,— шумить винце...
І міряєте степ родючий, наче крам,
за еполети, за підмогу, за слівце...

Надієтесь? На тьму, на забобони мас?
А звідки ж то річки, що ваші греблі рвуть! —
Чиї бажання — бачить правду без прикрас,
збагнуть закон життя, життя створить без пут!

Надієтесь? Сконайте, здохніть у пивних,
щоб ваші й кості перетрухли й поцвіли!..
Нащо ви темних піддурили і сліпих?
Нащо ви брата проти брата підняли?

Сакви надіньте й жалко руку простягніть,—
ще, може, знайдеться дурний якийсь царьок,

що прийде рятувать вас і народ душить
і визволять за ласий за чужий шматок.

Сакви надіньте — може, в руку хто подасть,
поплаче з вами, і згадає, і зітхне,
як ви жили колись, як купували власть
і як тепер од вас нестерпним трупом тхне...

Надійтеся... П'яніть себе в своїй брехні,
ми підемо вперед— історія не жде.
Пролетарі! перекликайтеся в борні —
Інтер-Республіка, Республіка іде!

1921

ВУЛИЦЯ КУЗНЕЧНА

ЗАХІД

I

Іду вперед.
Там десь за мною захід.
Сухотно-жовту головешку на села кинув —
жде...
І чад, і дим,
і гайвороння понад кладовищем...
Іду вперед.
Туди, де рельси паралеляться без краю,
де присмерк сонний гасне, гусне.
І павутиниться останній погляд вечора на вікнах
одсвічених, на баштах, на церквах.
Більма сизих калюж
тополь верхи червоні одбивають
і в жмурах шуляться од вітру.
А вітер пил несе, афішами метляє і на базарах
вивіски трясє, мов обивателя, бандит...
Місто от-от засне, замре, навіки заніміє —
без хліба, без води, без ласки дружньої.
Повезли труп.
Взяли торбинки тротуари й розійшлись.
І враз передо мною
похмурим блиском ожило.
Вкипіла кров і на баркани бризнув мозок.
І тінь моя, мов тінь титана,
лягла вздовж улиці кудись...

І стало страшно, як на пожарищі!
Проклятий! Це ти так солодко розцвів,
що в нас лиш трупи, трупи й кров!
Чи не востаннє граєш? —

Там десь за мною захід..

ОХЛЯЛО СОНЦЕ

Охляло сонце. На будинках
горить гарячий фіолет.
Останній промінь, як стилет,
поранив клен на осінь. Жінка
зніма білизну. Веремію
круг неї вітер закрутив
і запилів у свій мотив
рожеві ноги й повну шию...
Немов в Елладі! Вітер з моря
вітрилить пазуху... Краса!
І раптом спірка: крадеш? з горя? —
Вчепились в коси... Погаса
і гоїться, і жухне клен.
В розстріл гуляє дівора.
І, патріот свого двора,
собака з ними... От і день
скінчивсь. Над містом шум кипить.
У всіх тонах струнки морози.
Лиш божевільні паровози
когось гукають кожну мить.
Хай буде рух! Душі! Знаття!
Нехай і боротьба, одміна! —
Лиш так оновиться людина
І вся матерія життя.

1920

МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКІЙ

Кантата

Трудящої країни,
трудящого народу —
жінко найкраща!

Які світи тебе носили
в просторі голубім?
Якая сила негасима —
Сонце! Мріє! —
у імені твоїм,
Заньковецька Маріє?

— Якая сила, якая сила?
Як ішла лісами я, як ішла я
нетрями —
цар опутував народ тенетами...

— Якая сила, якая сила?
Ой, стогнав народ — та не день, не рік!
Як побачила, що він темний спить —
я пішла будить.

Тут моя сила,
тут чесність, горіння,
отут увесь мій вік...

Чим же нам тебе вітать
в часі новім?

Яким іще ім'ям назвать —
Сонце! Мріє! —
по імені твоїм,
Заньковецька Маріє?

— Нічим, нічим —
як боротьбою.
Будіть і ви,
зовіть до бою.

Грянем в силі,
у красі!
Радість буде —
всім!
всім!

Благословенної землі,
трудящого народу —
жінка найкраща!

1922

ЛЕНІН

ЛЕНІН!

Одно тільки слово,
а ми вже як буря:

готово!

Напружим в один бік, направим в другий —
і крешем, і кришимо, і крушимо як стій.

ЛЕНІН!

Всього лиш п'ять літер,
а скільки енергій!

Так рвіть ж:
царям не допоможуть ні брехні, ні жест —
шумуй-вишумовуй, залізний протест!

І от він вмер. І кажуть різно:
то се, то те,

непманюче.

Клянемося клятвою залізною,
що ворог жоден не втече.

І от він вмер. І кажуть з сміхом:
«тепер державам спокійніш;
дихнем хоч раз колишнім дихом,
грошнем свободоньку за гріш».

Нехай же знають «патріоти»,
нехай повідомлять «міщан»:
не заспокоїмось ми доти,
аж поки з поля весь бур'ян

не вирвемо. А вирвем грізно!
Багнетом! Критики мечем!
Клянемя клятвою залізною,
що ворог жоден не втече!

1931

ПІСНЯ ТРАКТОРИСТКИ

ЯК ОЛЕКСА КУЛИК ТІКАЛА НА КУРСИ 1930 р.

Дим-димок од машин,
мов дівочі літа...
Не той тепер Миргород,
Хорол-річка не та.

Літом я робила в полі,
а як всніжило тіль-тіль,
я товаришок питала,
поступала ув артіль.

Ой, артіль моя «Трояндо»,
маркізет, мадеполам!
Вишивала я узори
з тривогою пополам.

З тривогою — ой же смішно! —
з тривогою — ну й чудна! —
Тільки десь там загуркоче —
так і кинусь до вікна.

А воно й ніяк не смішно,
бо між наших вороних
повелися тії коні,
що вже знала я про них.

Не сінце вони смакують,
не траву і не овес,

а так ходять, як літають,
завертають в МТС.

Дим-димок од машин,
мов дівочі літа...
Не той тепер Миргород,
Хорол-річка не та.

Тут моя упала голка,
вишитий узор ізблід...
Як не кинусь я в перерві —
та й собі скорій услід!

В МТС їх зустрічають,
сходяться керманичі,
друзями їх називають,
поплескують по плечі.

Я до трактора підходжу —
сонце ясне! світе мій!
Ой, як хочеться учитись,
щоб вести його самій!

Та пустіть же мене, мамо,—
звідки в вас отее зло?
Я ж на курси трактористів
у Попівку, у село.

Мати кажуть: бога бійся!
Я кажу: чого це ви?
Доки будуть мене мучить
ваші рясни та церкви!

Дим-димок од машин,
мов дівочі літа...
Не той тепер Миргород,
Хорол-річка не та.

Мати кажуть: і не думай!
Я кажу: все 'дно втечу!
Раз я вранці рано встала,
що й ніхто мене не чув.

У самій лише хустині,
у блаженнім пальтечку,
подалась я на Попівку
по веселому сніжку...

За Харківкою, за мостом,
у тумані, як вві сні,
доганяла я підводи —
не підводи, а пісні.

То виспівували хлопці —
високо ж та весело!..
— Що, курсантів не впізнала! —
Ми в Попівку, у село.

Я дивлюсь — і аж не вірю —
все знайомі, все свої..
— Сідай з нами, комсомолко,
та й поїдем, та й пої...

Дим-димок од машин,
мов дівочі літа..
Не той тепер Миргород,
Хорол-річка не та.

Миргородська МТС
7. XII. 1933

НА ВБИВСТВО САККО І ВАНЦЕТТІ

В краю свободи і труда,
в цивілізованій озії,
танцює свій танець орда,
орда буржуазії.

Г'ех, оддирає черевик!
А усміх — езуїтство!
Аж материк на лівий бік,
де ціле робітництво.

Аж материк — лівіш, лівіш,
от-от огнем завіє...
Хоч одпочинь же та оддиш,
дурна буржуазіє!

Бо що це, справді,— кожен час
крутить у фальшу вічним...
Ти, може, б закрутила й нас
на стулі електричнім?

Далека від добра і зла,
така ти ілюзорна...
Нема хитріше ремесла,
як та гуманність чорна.

Нема хитріше ремесла,
як грать конфліктом добрим.
Прокляття вбивцям і катам! —
Хвала і честь хоробрим.

1928

КРАЇНА ГЕРОЇВ

Весь час війни ми уникаєм.
Але брязчать. Ізнову. Класи хворії,
тремтять: були ми! будем! єсть!
І в цім відхиленні, відклоні,
на лоні геть всієї історії —
знаєм! —
як на долоні наша честь.

Загнали ви у хащі, в нетрі
питання миру. Де ж кінець! — оновлення!
Ви хочете напасти? — Зря!
Ми встанемо за право праці,
добробут націй, міць, становлення,
безсмертні
завоювання Октября!

Ми встанем: ми ж не одинокі.
По всіх краях вже почали вимощувать
вам шлях. Готуйтеся, королі!
Ми так вас будемо стрічати,
так шанувать, гойдать, пригощувать —
аж поки
навік не клонете землі.

Єдина в світі батьківщина,
яку ми любим, — кріпко, неприховано, —
Країна Рад! — Ми завше, скрізь,
виховуєм себе. Ми — дужі!
За нами зміна йде, — гримить підковано, —
зміна —
найбільший наш патріотизм!

Країно честі і героїв,
країно волі і труда,— ми тружено
кричим: — непереможна будь!
Проходь в віки і світ оновлюй,
а всіх, хто будував тебе напружено
і стрієв,—
згадать в майбутнім не забудь,
згадати не забудь!

1934

ПІСНЯ ПРО КІРОВА

Зелен сад-виноград,
славне місто Ленінград!
А які твої слова
про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що у місті у Баку
під єдине із знамен
кличе тюрок і вірмен!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Сланець, торф і метал,
Біломорський канал!
А які ж у вас слова
про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що на труднім на віку
був трибуном і бійцем —
з мужнім світлим лицем!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Зелен стан, красен стан,
славен краю Дагестан!
А які твої слова
про Сергія Кірова?

— Слава, честь більшовику,
що в своєму у полку
він прапора не схиляв,
нас від пана визволяв!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Нівабуд і Свірбуд
ой, який прекрасний труд!
Все вдається, все біжить —
тільки б жити, тільки жити!

— Слава, честь більшовику,
що на труднім на віку
всі деталі розумів,
стать улюбленим зумів!

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

Ой Нево, ой ріка,
де ж життя більшовика?
Ворог в Кірова стріляв,
гад у партію ціляв!

— Поклянемося ж ізнов:
ми відплатимо за кров!
За бійця за сталінця
всіх поб'єм їх до кінця.

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано!
Раз ми разом, значить разом,
всі ми сходимось в одно.

КОМСОМОЛІЯ

Славна комсомолія
з ворогами бореться,
мітко націляється,
у боях не змориться.
Ціль ця
да яр ця
в пісню перетвориться.

Тож як в дев'ятнадцятім
грізно починалося:
треба було діяти —
класами ж хиталося.
Раз клин
да два клин —
розкололи й сталося.

Що таке — балакати?
з тими з розпроклятими?
Ваше благородіє,
накиваєш п'ятами.
Биймо
да биймо
панів з паненятами!

Ох же ж і мостили їх!
Ой, по тім'ю стукали!
На наших гвинтівочках
чукикали, чукали —
ловко ж
да ловко,
чортовії хрюкали!

Ще свиней трапляється —
в нашім огороді є,
але ми їх винищим,
чорнее отродіє —
хрюкай
не хрюкай,
ваше благородіє.

Ще багато клопоту,
стільки ще турбації:
глянь, як викривляються
фашистівські грації.
Гади!
Пощади?
а немає рації.

Будем домолочувать,
ворога докінчувать,
за проводом партії
всі гвинти загвинчувать,
в праці,
в науці
комунізм увінчувать.

Славна комсомолія
з ворогами бореться,
мітко націляється,
у боях не змориться.
Ціль ця
да яр ця
в пісню перетвориться.

1934

ПІСНЯ ПІД ГАРМОНІЮ

Рута-м'ята да неприм'ята,
непрогорнутая трава.
Сюди вітер та туди вітер
аж потоками обвіва.

Потоки, як токи,
руто, ой руто,
ти ж у нас так пахнеш,
як ніхто, ніхто!

Повне літо да перелито,
медоцвітами нахила.
Дощик бором та перебором,
переструннюючи гілля.

Танцюючі тучі,
ви не при собі,—
нащо вам ронити
перли голубі?

Ось там ходить та вже підходить
трактористка на каблуках.
— Здрастуй, м'ято, сьогодні свято,
чого ж книжечка у руках?

— Парубочу хочу
пиху перекрыть,
того в мене й книжка —
от тобі одвіт.

— Ну та й кріпка ж, як тая скрипка,
ти, русявочко молода.
В мене мислі не те щоб кислі,
нам злюбитися б не біда.

— Не кисни, не висни —
діла не буде.
Все вперед та вище
жінка наша йде.

— Ой, юначе, ти п'яний наче,
не заглиблюєшся в життя.
Нам робити та врагів бити,
ще й учитися до пуття.

Не до речі речі
про твою любов.
Ударником станеш —
полюблю ізнов.

1935

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ РОДИНИ

Глибинним будучи і пружним,
чужим і чуждим рідних бродів,
я володію арко-дужним
перевисанням до народів.

Воно в мені таке могутнє,
і на стількох стоїть підпорах!
Поцілиш блиском-громом в сутнє
і чути: другий грім у горах...

А другий грім — другім ще далі
гримкоче, хоче та радіє,
що поміж націй міст із сталі,
що міжнародна дружба діє.

І ось тут сам, прогримкотівши,
стаєш ясным в своїм розвої,—
як доброго здоров'я пивши
коло криниці степової.

Ой, пивши, пивши, ще й утершись —
без попереджень, без умови —
в послідньому вбачаєш першість,
як до чужої прийдеш мови.

До мови доторкнешся — м'якше
м'яких вона тобі здається.
Хай слово мовлено інакше —
та суть в нім наша зостається.

Спочатку так: немов підкова
в руках у тебе гнеться бідна,
а потім раптом — мова! мова!
Чужа — звучить мені, як рідна.

Бо то не просто мова, звуки,
не словникові холоди —
в них чути труд, і піт, і муки,
чуття єдиної родини.

В них ліс шумить і пахне квітка,
хвилюють радощі народні.
Одна в них спільна чути нитка
від давнини і по сьогодні.

І позичаєш тую мову
в свою, — чудову, пребагату.
А все знаходить це основу
у силі пролетаріату.

22. VII. 1936

ПІСНЯ ПРО КОТОВСЬКОГО

А я шляхту переб'ю
де шляхи де Львовські.
Як махнув же у бою
у дні августовські ---
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

За Країну Рад ідем —
геть, білополяки!
Щоб то в наше у святе
влізли посіпаки? —
Брешете та брешете,
брешете, собаки!

А Пілсудський каже: «Юж
естем круль Київські».
А його по шапці тут
полк Білоцерковський,—
шаблею та шаблею,
шаблею Котовський!

Чуем слово Леніна —
Україні жити!
Чуем слово Сталіна —
в одній сім'ї жити!
Леніна,— Сталіна,—
будем боронити!

Ей, Пілсудський, не спаси
тобі матки-боски:

вже ж тебе перехрестив
на «князь олуховський» —
шаблюю та шаблюю,
шаблюю Котовський!

За Країну Рад ідем —
геть, білополяки!
Щоб то в наше у святе
влізли посіпаки? —
Брешете та брешете,
брешете, собаки!

А тупу назад, тупу,
«од можа до можські!» *
Дасть вам тут по черепу
черепної чоски —
шаблюю та шаблюю,
шаблюю Котовський!

Чуем слово Леніна
Україні жити!
Чуємо слово Сталіна —
в одній сім'ї жити!
Леніна, — Сталіна, —
будем боронити!

1936

---

* «Од можа до можа» — від моря до моря, войовничий лозунг польських фашистів, з яким вони було посунулись на Україну, але дістали доброго-таки одкоша від Червоної Армії.

СИМВОЛ СИЛИ НАШОЇ

Не вірте кротким, ницим. Ви святош
не слухайте. Бо те, що зветься совість
у них давно метляється, мов кльош

на присідаючій нозі. Готовість —
на язиці у них, а на умі
брехня, крутня, відписка, паперовість.

Якраз тоді ж вони глухі, німі,
як ворога розпізнає вітчизна.
Вони не винні, бач,— самі,

прихитрені ж та злі. Їх голубизна —
мов з голуба живого здерта! Гра
така тонка, що жодна укоризна,

здається, не обходить їх. Гора
заслуг бундючних гноїще та й годі.
А самокритику — гучним ура

нахабно заміняють. І при вході
й при виході все ті ж вони, святі,—
хоча самі стоять по шию в шкоді.

О «праведність» іудушок! В житті
ти нашому, як тая цвіль, хотіла
поширитись кругом, та все на ті

висоти поглядала. Хихотіла
в душі своїй, аж поки меч важкий
як стій не обезглавив твого тіла!

О «святость» диверсантів! Ніж і кий
на нас приборігаючи, ставала
ти в хитру позу, й кожен раз — такий

суворий грізний грім на всіх метала,
на тих, кого намітила достать
гідким гадючим вістрям твого жала,

що «святость» — ядом стала обростать.
Аж раптом правосуддя пролетарське
пе ангельську твою фальшиву стать

явилося несподівано! І барське
пропало ваше житіє. І час
пробив. І за кордоном гнилля царське

по вас заплакало. Та що по вас? —
І по самих собі ж! Бо знов урвалось.
Теорія владущих вищих рас

збанкрутувала ще раз. Відгукалось
в фашистській пресі болем: боже мій!
невже провал? коли? та як це сталось?

І засичало від гадюк, од змії
по всьому світі: лізем, лізем, плазом...
Комуністична ж партія: не смій! —

казала, й теж по всьому світі разом
ще більш напружилась. Знялась війна
не на життя — на смерть. Скаженим сказом

заражене повітря. Й лиш одна,
одна та сила буде в перемозі,
яка сама — прозора аж до дна —

та сяє всім, як сонце на морозі!
Як сонцю дужому напровесні —
ну що і нам в гадючій тій погрозі?

А все ж не зайве десь в височині
провітрити себе на силі. Тільки
подумалось — і Чкалов за два дні

перелетів в Америку! Мов кільки,
в Європі горді лорди підгнули,
і «білі» з горя похилились хильки.

Та й не лише в Європі. Що ж. Були
богачирі колись, а зараз стало
ще більш! Як ствердження, тут загули

пропелери — і Громов спішно, вдало
перелетів в Америку! Всьому,
всьому тепер вже світу в око впало,

хто чується на силі. «Підніму
я полюс між долонями!» — це мова
героїв Сталінських. Так ось чому —

така доба в нас славна, чорноброва!
На полюс рейс — та став для нас коротким.
Здорова ж будь, душе моя, здорова!

Не вірте, люди, тим святошам кротким.
Не вірте ницим слизнякам, ні тим
тихеньким, гармонійним і солодким.

Герой — з аеропланом золотим —
аж ген, аж там в найвищій високості —
це символ сили нашої. Святим

хай буде слово те, що нас, як в гості,
вперед, в майбутнє посилає. Мить
одна ж — а за кордоном ігомосці

не спиться вже. Бо як їм пережить
всі наші успіхи? Еж сміємось
ми з того панства. Так! Ми будем жить:

ми висимось! ми возвишаємось!
Над смрадом, розкладом, над їх маразмом —
ми возвишаємось, ми висимось

трудом, моральністю, ентузіазмом!

1937

ПІСНЯ МОЛОДОСТІ

Значить, єсть у нас ті соки, що коріння поять.
Єсть плоди червонощокі, що к зимі достоять.
Ті майстри, що дім будують і подвір'я строять.
Юнаки, що завше норму удвоять-потроять.

А пісні співатися
червоно, крилато!
Танцю танцюватися,
бо на те ж і свято.
Гей танцюй, да гей танцюй,
серце ворога клинцюй!
Все зробив ти? --- не забудь:
весел
будь!
Весел, весел, весел будь!

Єсть у нас могутні люди, що немов із сталі.
Дихаєм на повні груди, прозираєм далі.
У великому ж працюєм у всесвітнім залі —
перельоти і змагання, матчі, фестивалі

Дружбою ми здружені.
Батьківщино-мати,
в наші дні напружені
що нам треба знати? ---
Чи це ворог чорний, білий,
чи від злості посивілий,
а чи жовто-голубий,
просто
бий!
Просто, просто, просто бий!

Як гірлянда із калини, що вже не порветься,
між народами країни дружба розцвітеться.
А в тій дружбі, молодече, це ж багатством
зветься —
і танцює, і сміється, й де воно береться!

А пісні співатися
червоно, крилато!
Танцю танцюватися,
бо на те ж і свято.
Гей танцюй, да гей танцюй,
серце ворога клинцюй!
Все зробив ти? — не забудь:
весел
будь!
Весел, весел, весел будь!

Значить, єсть у нас здоров'я, і краса, і сила.
Вірою в творчість і любов я, що мене зросилā.
А були ж ми як послідні, чорна смерть косила,
Революція Жовтнева бідних воскресила!

Дружбою ми здружені.
Батьківщино-мати,
в наші дні напружені
що нам треба знати? —
Чи це ворог чорний, білий,
чи від злості посивілий,
а чи жовто-голубий,
просто
бий!
Просто, просто, просто бий!

1937

**ДАВИД ГУРАМІШВІЛІ ЧИТАЄ
ГРИГОРІЮ СКОВОРОДІ
«ВИТЯЗЯ В ТИГРОВІЙ ШКУРІ»**

Жартував Гурамішвілі та з Сквородою:
ой же й дівчину я бачив з мужньою ходою!
Хочеш? підем познайомлю. З піснею, з ігрою —
ти сюдою, я тудою — зійдемося горою.

Тут Скворода підвівся: слова твої ж ярі!
Щастя я в душі шукаю — не в плотському чарі.
Що мені дівочі очі, голубії, карі? —
Зачинив у світ я двері — ме давхуре карі*.

І сказав Гурамішвілі: не сміши, Григорій!
Хочеш бути як береза в льолі білокорій?
Зовнішнього відректися? всіх віків, історій?
Ей, слова твої несмачні, як густий цикорій.

Ну от ти шукаєш щастя, але де — в пустелі?
Ну от ти угору рвешся — над тобою стелі?
Будь земним, життеупругим, як герой в новелі!
З Руставелі бери приклад, тільки з Руставелі!

І почав Гурамішвілі, ставши серед хати,
та словами ж Руставелі світ старий хитати.
Ей, Сквородо, ти хочеш од світу втікати?
Чи ніколи не кохав ти? чи не нюхав м'яти?

---

* Грузинські слова, наведені у вірші, окремо тут не перекладено, бо переклад їх дано в самих віршах, — в кожному випадку, тут же, рядом.

В вісімнадцятому столітті, у провітнім віці
стидно нам шукати вати — миру в чоловіці.
Що якби та пошукав ти у людини криці?
Дрогнув тут Сковорода: я знаю,— відповів: ме
віці.

Криці, кажеш ти? заліза? — і, розкривши руки,
враз Сковорода промовив: ось я весь! На муки,
муки бідних я дивився, тільки ж запоруки
не знайшов я, щоб звільнити їх од пана й дуки.

В Руставелі яр заліза? — дай же тої ярі!
Був у біблії я довго, як у темній хмарі.
«Вепхіс Ткаосані» чую — сам горю в розгарі.
Відчинив свої я двері — ме гаваге карі!

І почав Гурамшвілі, ставши серед хати,
та словами ж Руставелі світ старий хитати.
Він читає та хитає — сипляться агати,
і алмази, і сапфіри — тільки б підбирати!

Так і світяться додолі — годі вже! доволі!
Що ні вірш та що ні думка — радощі ж і болі.
Йї поміж них одна прорвалася, як буран на волі:
всіх рабів, в кайдани кутих, визволи з неволі!

Що таке раптом сталося? Що з Сковородою?
«Визволи рабів з неволі», — повторив луною.
Руставелі, в Україну підеш ти зо мною:
буду я тепер ходити з думкою одною, —

від Ізюма до Полтави, ще й до Кременчуку.
Дівчину, просту кріпачку, я візьму за руку.
Відкупивши її в пана, віддам у науку.
Ой панам тепер проклятим нароблю я стуку.

І Сковорода промовив та слова ж веселі:
Руставелі, Руставелі, я — в новій оселі!
Ой спасибі ж Руставелі за слова за ярі!
Відчинив свої я двері — а був як у хмарі. —
Відчинив у світ я двері — ме гаваге карі!

ГОРЬКИЙ

Розкорінюється дуб та на всі боки,
а вгорі гілля його, як тая стеля.
Корінь Горького — у кожному народі,
в українській він землі аж переплівся.

Гей, з Мануйлівки встають легенди бурі;
над Голтвою пісня радість колисає;
а в Чернігові садки тремтять і досі:
лист із Капрі проказав їм Коцюбинський.

Як ходив із правдою між людом Горький —
тож і бралось на нього люте панство!
Тільки — чувано хіба коли такеє,
щоб пани та не жахались правди світла?

Ось і зараз — на суді ж відкрилось ясно,
що вони протесту Горького боялись.
Як же не боятись! Кришталево-чесний,
Сталіну він був порадником найближчим.

Ах, гадючі жала, прихвосні фашизму!
Ну, авжеж що Горький панство розметав би!
Він би скелями ненависті закидав
вас, собак неситих, зрадників проклятих!

Ах, гадючі жала, розпродажні душі!
Україну в кабалу вам продавати?
Ми вас, прокленувши, з пам'яті ізбудем!
Кригами презирства в небуття затиснем...

Хай лиш вороги посміють зачепити —
ми їх добре пошануєм, пошаткуєм!
Наше серце тільки партії уважне,
наше серце тільки Сталіну одвітне.

1938

ПЕРШЕ ЗНАЙОМСТВО

(Чернігів, 1910 р.)

Пригадую: осінній день. Прихильно,
по-щирому синіло небо. Синь
його — немовби срібна. Легкокрильно

той срібний пил носився з вітром. Тінь
була в садках суха аж посівіла.
І як стара, тремтіла далечінь...

А чи не вийти б на етюди? Сила
якась тягла мене із кам'яних
казених стін на простір! Закінчила

уроки ж семінарія — і сміх
і крик під музику губну нехитру
по класах залунали. З-за тісних

я виліз парт. Почистивши палітру,
її в етюдний ящикок уклав
і защепив гачками — й ось... під вітру

постійне забігання (ніби знав
той вітер, де мені іти) спішуся
із ящиком в руці до Валу. Став

на вулиці я раптом і дивлюся:
та можна ж тут! Он поблизу тече
тихенький Стрижень. Правда! Примощуся

та й малюватиму. Почав. Пече
згори так сонце! Сонний час. Чиновник
якийсь пройшов. Я знову сам. Плече

одне моє на сонці. Наче мовник,
чужою мовою заджеркотів
пожовклий ясен надо мною. Човник

на Стрижні повернувся. Я хотів
покласти ще краплаку на палітру
і мимоволі оглянувся. Летів

із клену листопад, і струмом вітру
односило його аж на дроти
на телеграфні, де він, як на цитру,

по струнах грав... Внизу ж, немов рости
з землі узявся, підвівсь якийсь високий:
— Ну да, а як усе це принести

додому? — він промовив. Чорноокий.
У капелюсі. Й певно на руках
живого листя! А в очах — неспокій.

Коли і як підсів він? Чи в словах
його було й до мене щось дотичне?
Та й хто він сам — не знав я. З гілки птах

спурхнув. Буран ущух. І сонце вічне
засяло. Незнайомий подививсь
(в очах його щось тепле, чоловічне!),

на мене глянув він ласкаво. Стрівсь
аж десь в душі зо мною, усміхнувся
й пішов. А я зірвався, на ноги звівсь,

стояв, про все на світі я забувся
і вслід йому дививсь... А через п'ять
приблизно, днів — великий в нас відбувся

у семінарії концерт. Стрічать
гостей запрошених самі ж ми, учні,
взялись. По коридору вже гулять

прибула публіка пішла. І штучні
звисали над дверима в зал гірлянд
разки дебели. Отже ми, підручні,

стояли біля входу. Про Жорж Занд
розмова долетіла... Ці пройшли —
вже друга пара: х-ха, невже у фант

не вмієте?.. і третя знов... З імли
розмовної вони все виринали,
а я стояв замислений...— Найшли! ---

хтось крикнув біля мене: ми й не знали,
що ви ось тут... у мріях... Як вві сні
я стрепенувсь! Дивлюсь і завмираю:

до мене ж усміхаються ясні
і чорні очі. Хто це? А! високий...
Це той високий, що тоді... рясні

листочки ясеніві... І неспокій
той самий ув очах.— Ну, не журись,—
сказав учитель малювання: — поки

там що, а ми вже й познайомились,—
це молодий поет, що мо' й до друку
пора б його... Ага, ага, надісь

уже от стільки написали? — руку
по-дружньому до мене простягнув
високий, лисий,— засміявсь без звуку.

— А це ось Коцюбинський,— підморгнув
мені учитель малювання. — Фата? * —
у мене вирвалось... Високий був

такий радий: та фата ж... Розіллята
в очах його за мене радість— враз
передалася і мені. Багата

---

* Вжито в цьому вірші слово «Фата» мусить означати, що в 1910 році юний знайомий М. Коцюбинського уже прочитав був повість «Fata morgana».

душа його озвалась: — ми вже раз,
здається, бачились? — І взяв за плечі
мене злегенька він, і, мій екстаз

оберігаючи, між молодечі
повів ряди, між юні пари... З ним
мені було так легко! Жарти, речі

кругом лунали. Я ж не чув. Одним
його лиш голосом впивавсь (сердечним,
м'яким), ще й теплим сміхом золотим

з іскринками...— Ну не журись,—
безпечним
мене своїм тут ліктем підштовхнув
учитель малювання. Словом гречним

хтось привітався до нас... Сміявся і гув
і рухавсь коридор... Дзвінок почувся —
тож люд увесь поволі повернув

до зали. Й ми утрюх пішли. Вже чувся
там настрої концертний. Ноту ля
давав кларнет альтам. І розгорнувся

од проби інструментів гук! Здала
здавалось: звуків суперечка. Взявши
і я тут свій гобой, що, як маля,

весь шум оркестру тонко пронизавши,
заплакав,— знов поклав його, а сам
тремтів я... Капельмейстер, вгору знявши

оббиту паличку, всім голосам
сказав замовкнуть. Стихло в залі! Глінка
у музиці заговорив. Лісам,

що все росли із звуків, порошок
жива із неба сіяла привіт —
тріолями. Озиме і травинка

заслухались. Скінчивсь зимовий гніт —
весна! Саме лиш сонце, та в блакиті
ота пташиночка. Е, ні! І піт,

трудящих піт, що в «Інтермеццо», в житті
його ж сам Коцюбинський відчував
як головне: крізь нього ж бо — всі ниті

в майбутнє, в «завтра»! Це оркестр іграв
прозорий «Жайворон». І на гобої,
радіючи, я бачив — мов читав

те «завтра» Коцюбинський: — і двобої
ще ж будуть і бої!.. Принаймні він
дививсь кудись поперед себе. Строї

мінялись в музиці, а він один
сидів наструнений і себе гідний —
серед усіх — творець!.. Я тих хвилинок
ніколи не забуду! Любий... Рідний...

17. IV. 1938

ЯК МИ ПИСАЛИ ЛИСТА М. КОЦЮБИНЬСЬКОМУ

(1911 року в Чернігові)

Умовленого дня ми довго ждали!
Замкнувшись вечірньої пори
у малювальнім класі, посідали

кружкá один до одного. Коври
на те вікно набивши, що дивилось
у коридор, з-під стелі ізгори

зняли ми лампу; і так, немов училось
отут гуртом урок на завтра, стіл
підсунули. Федось сказав: уїлось

зубрить! — і книжку розгорнув. Кирил
митрополит — з двадцятої сторінки
(«учителен зело и хитр»!) — як віл

на нас поглянув тупо.— Чули? Вчинки
Кирилові — тут прочитав Іван —
святі, бо ж бачив в образі він жінки

диявола. Зак-кон від бога д-дан —
перекривляючи попа, тремтюче
суворо загугнив Євген: — у бран,

у сатанин полон не йдіте! Лучче
без шлюбу, так, де хто собі схотів,
аніж... (і, нахилившись, він сикуче,

мов сповідав кого, зашепотів лисичкою): а Горького Максима читаєте? А хто ж ото сидів

у Коцюбинського у день Якіма і Анни?.. Всі ми разом: — та невже! та ні, скажи, це правда? Очима

зблимавши Євген: ну, от і вже, о многогрішне чадо! Я прощаю і розгрішаю. Все земне й чуже

покинь та не ходи — христом благаю — до Коцюбинського!..— І розігнувсь Євген і розсміявсь: як так — до раю

мені ж тепер дорога є? Лайнувсь тут не один із нас і плюнув: гидко! То це він так на сповіді? Незчувсь,

як закричав Дем'ян: їх треба їдко десь висміять, чи написати!.. або ж — і змовк. (Він взагалі балакав рідко).

Федось до нього: написати? Ну що ж. Але до кого? Хто там нас почує і де, скажи, ну де? Велику лож

ми тут побачили в цій школі. Чує з нас кожен, що святе — не те, не те. А як ти з його вирвешся! Вирує

кругом. І в нас бунти. Ну, а проте «синод святейший»...— Що «синод»! аж смішно! — (це так Петро): не бійтеся, змете

й синод колись, і тих, хто гучно-пишно за рахунок других живе. Сказати про це багато б можна. Незатишно

в Росії царській. Ми — теж бунтувати не за картоплю ж почали, як брешуть про це газети. Нам би треба «Мать»

гуртом тут прочитати. Іскри крешуть
в імперії. Ну от вони й до нас
доскакують. Звичайно, що причешуть

не раз іще жорстоко. Лютий час!
і треба стерегись. Не все ми знаєм —
бо молоді ще. Те ж, що не пригас

вогонь, це знаєм добре. Та й читаєм
у Коцюбинського ж про це. І «Сміх»,
і «Він іде», і «Невідомий». Плаєм

та стежкою — мо' й вийдем до стрімких
висот, хоч стежка та уся ж кривава.
Про Вихвостів згадайте... Він затих,

а ми аж стрепенулись. Мов удава
холодна слизь на шию нам лягла —
від слів отих — царизму холод. Слава! —

хотілось крикнути — хто з крильми орла,
хто бореться з царем — за їхні книги
подяка і пошана!.. Круг стола

замовкли ми. Настала тиша. Фіги
із гіпсу — щерблену по стінах тінь
прозоро відкидали. Наче криги

чи айсберги холоднувату синь
полотнами накинуті й мольберти
давали по кутках... Губатий Бринь.

зубрив у коридорі: ...тож умерти,
сказав пророк, усі умрем... умрем!..
Ага, так значить так... сказав: роздерти,

одежу роздерить... і над вогнем
над жертвеним клянимося й забути
про ідолів... Ну, ще... до бога шлем

молитву — хай би здох він! — дай почути
твою нам милість! Ні, не так... подай...
а будь ти прокляте, ну й трудно!.. Фу ти! —

схопивсь Дем'ян із місця: хоч волай,
кричи — така задуха! Хто ж почує,
ну, хто нас молодих порадить? — Май

терпіння (це Петро так); вас хвилює
зубряка цей? Аби щоб тільки ми
були прекрасні! (Павза). Десь нуртує

і бризка море в береги; крильми
вгорі поблискують там альбатроси;
на острів Капрі все летять громи

з Росії та летять; часом, як оси,
і куля понад вухом дзизне — це
російські жандарі «жартують»; в роси

квіток капрійських там впаде слівце —
розгнівано! і друге теж — вогнисто —
це Горький! Коцюбинський! — їх лице

примружене, бо чути ж їм все чисто,
що діється в Росії; два стоїть
письменники, а море грає гристо —

кругом — розбурхане — грізне... На мить
одну замовк Петро, а потім: значить,
нам є кому писати, розговорить

себе в такій задусі? Хай побачить
Михайло Коцюбинський із листа
із нашого, як нам отут товкмачить

життя полів про духа, про христа,
і як живе життя на волю кличе;
і скаже, одкриваючи уста,

до Горького: — Людино! Чоловіче!
із України наймолодші шлють
привіт тобі! Не тайно-гаємниче,

а навпаки: видимо, наче ртуть,
що знизилась під тиском холодюги
аж до найнижчого; вони несуть

нову та давню звістку: в царстві пуги —
нема добра... Петро враз зупинивсь
і став на рівні ноги. Від напруги

ми аж зітхнули всі. І загорівсь
із нас тут кожен: правда! правда! — разом
заговорили ми. І ось вчинивсь

такий розгардіяш! В очах екстазом
світився він, дзвенів як той рясний
дзвенючий хор: не хочем жити плазом!

Ми хочем бути як вони — ясний
один, але ж тривожний,— другий пружний
і завше буревісний!.. Голосний

тут залунав дзвінок: на осоружний
скликають чай. Обійдуться й без нас!
І знову сіли ми кружка, і дружний

писати лист ми почали: про час
страшний, про бунт, про наше бите право...
Аж саме хтось у малювальний клас

постукав.— Тут! — почулось: — ключ?— лукаво
ванільний голос проспівав: ага,
і ключ ось видно!.. Ми (до Йвана): гаво!

Ти що ж це ключ не вийняв?.. Підбіга
потиху до дверей Іван: — донесли! —
прошепотів. А цить... сам ректор «Га»,

триклятий «Єсли». (Ректор завше ж «єсли»
любив казати, а ще: «ідіть к свиням
ви, братця, з богом, га?») — це що, воскресли

вчорашні бунтарі? Ось я вам дам! —
весь час він стукав. Підійшов інспектор:
та тут не утечуть, а там... он там,

якби ви знали, що застав я! «Гектор»
внизу у кочегарці — я запер
на ключ його. Щось нелегальне... Ректор:

та еслі! він! не втік! то я!.. — потер
руками радо: га? — поцокоті-і-ли
по кахлях коридора... — Ну, тепер

розійдемоь чи як? і ми гляділи
один на одного. І враз у всіх
насупилися брови: — ми ж хотіли

на Капрі написать, то що ж це — сміх
чи як? Укручуй лампу! В дверях — чуєш? —
ключа щоб не було! Готово? Тих

собак ще будем слухать! Очікуєш,
тривожишся, притуплюєш чуття...
О море, море! ти собі нуртуєш.

Так прихились до нас, і про життя
про наше ти почуй. Хоч раз, разочок!
К тобі крізь вітру свист і скавуття —

ми подаєм свій юний голосочок...

10. IV. 38

ПРИВІТАННЯ ДЖАМБУЛУ

Вся земля, що взята ріками кругом,
рухається, гонить хвилі в перегони...
Єсть іще ж — підземних річок міліони!
Тільки вирвуться із-під землі сріблом —
і вже глянь: зелом
проросли пустель сухі безмежні гони.

Всі поля і луг — у квітному цвіту.
Диво! — що один другого веселіший..
Тільки: єсть іще ж між ними наймиліший
той, що вимріває мрію нам оту —
золоту —
із якою світ увесь стає видніший.

О Джамбул! Ти саме й є той сік землі,
що ним живляться і гори і долини.
По-братерському в ці радісні хвилини
я несу, неначе голуб на крилі,
наш уклін аж до землі —
від квітучої нової України.

О Джамбул! Ти саме й є той ясний цвіт,
що передається з роду і до роду.
За свою пісенну чисту ніжну вроду
ти прийми на схилі довгих мудрих літ —
сонячний привіт
від усього українського народу!

Я дивлюсь на тебе й пісню кажу:
дивуватися повік не перестану!
Тільки дякуючи Сталіну-титану,
скрізь тепер я маю землю нечужу: ---
я в гостях ходжу
молодого золотого Казахстану.

Я дивлюсь на тебе й радісно кажу:
Ах, чого я зараз невимовно хочу ---
сиву постать змалювать твоєю снівочу.
Піснею ж твоєю дорожу!
Я її зв'яжу
із своєю мужньою — твоєю пророчу.

Ти в житті пройшов многострадальну путь:
— щастя бідним не всміхалось у віконце.
А тепер себе питаєш: чи не сон це?
На твоїм шляху самі квітки цвітуть...
Ні, не сон! Нехай цвітуть
на славу Сталіна -- високе наше сонце!

О Джамбул! Та ти ж і сам є ясний цвіт,
що передається з роду і до роду.
За своєю пісенню чисту ніжну вроду
ти прийми на схилі довгих мудрих літ —
сонячний привіт
від усього українського народу!

16 травня 1938
Алма-Ата

НА ОДЕРЖАННЯ ОРДЕНА

Я одержав нагороду.
Що скажу своєму народу?
Тільки те, що я із ним
буду жить життям одним.
Буду піснею дзвеніти,
і мужатись, і мужніти,—
через довгі мости
переходить і рости.
Ой, яким же мені бути:
з холодочком м'яти-рути?
Чи суворим, як той став, —
щоб аж ворог трепетав?
Розстановка ж сил у світі
і жорстока і складна.
Ще Європа в ближнім літі
стрепенеться аж до дна...

І народ як нива грає,
голосом відповідає:
сталь і ніжність, любий мій,
поєднать в собі зумій.
Все вмісти в душі: — і м'яту,
і Європу перем'яту;
ти узорами узорсь,
до глибини перепрозорсь.
А прозорість тут не проста:
мускулиста, повнокоста,—
що могла б і жить, і жить,—
кров по жилах в ній біжить...

Я одержав нагороду.
Слава Сталіну й народу!
Слава тим, хто мене вів,
соками землі живив!
Ой ти, земле, люба земле, --
всю ж тебе душа приємле.
Ти рахманна і пухка,
сонця промінь — як рука...
Сонце гріє і голубить,
не геройство серце будить;
і давно збудився я:
он сичить на нас змія...
Та хіба ж я можу бути
з холодочком м'яти-рути?
Ні тим більш сховатись десь:
світ розколюється ж весь!

І народ як нива грає,
голосом відповідає:
від укусів та від жал —
відбивайся, як кинджал!
Все вмісти в собі: — й природу,
й думи вільного народу,
й запах рідної землі,
повні зорі на Кремлі...
Ти повнися повнотою —
творчою, презолотою,
що могла б і жить, і жить, —
кров по жилах в ній біжить...

1939

* * *

Живи, живи, красуйся,
Червона Україно!
Свободи ясне сонце
осяває нас.

Поглянь: взялись за руки
і йдуть до праці разом
і шахти, і заводи,
і села, і міста.

Підкорені під ноги,
вже вороги не встануть.
Дихни на повні груди,
народе любий мій!

А скільки в нас багатства
і щастя золотого!
Бери його рукою —
не вибереш до дна.

Того, що дав нам Ленін,
того, що дав нам Сталін,
і дітям і онукам
на вічний стане час!

1939

ГАННУСЕНЬКА ІЗ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Ой, річенька манюсінька
всі греблі розрива.
Стояла там Ганнусенька
і кидала слова:

— Течи, моя гарнюсінька,
на той бік, де права.
Хай чує ж бо матусенька,
що я іще жива.

Хай рученьку улюблену
хутчій мені подасть.
Ой, скільки в ніч загублену
зазнала я нещасть!
Мою хатину рублену
спалила панська власть.
Невже ж оцю зазублену
не скину я напасть?

І їй в одну хвилиночку
матусенька: — Іду!
Ну хто ж своєю дитиночку
не прийме до ладу,—
не справить їй хустиночку,
скупає у меду?
Хрещатий мій барвіночку
в зеленому саду!..

Взяла її — сиріточку —
й вернула всім полям,
і золотому житечку,
і ягідним садам.
Ще й брівоньку, як ниточку,
погладила отам:
мою маленьку квіточку
в обиду я не дам.

І стала жить Ганнусенька
в своїй сім'ї, в роду,
така русява, русенька,
з рум'янцем на виду.
Тут качечка, там гусонька,
ще й груші у меду...
А щедрая матусенька
раділа у саду.

1939

РУМ'ЯНА ТА РУСА

Був прекрасний той день. Небо — тихе та чисте.
Але щось відчувалось у настроях врочисте.
І кругом — так немовби тремтіла земля:
то почули ми голос з Кремля.

І лились нам слова, як густе молоко у бідони.
Раптом глянули — на Заході відсунулись
кордони!

І не курява, й не сарана, і не сніг миготить, —
а то просто із шляхти пір'я летить...

А червоні прапори там коливають-коливають.
Спочиваючи, бійці славу пісню співають —
про мудрого Сталіна і про наш народ,
що в своїм стремлінні не знає загород.

І виходить тут Гоголь: — Ой Галицька земле! —
Руки простягає, до серця він її приємле. —
Галицька, люба, нещасна... Це на тобі ж
століттями гуляв неситий панський ніж.

Чи це ж мені видиться, чи це мені сниться,
що від Сяну й по Донець гнучкая пшениця!
А її все вітри колосять та колосять.
Виноградні сади, як водоспади, висять...

І виходить Шевченко, сміється та плаче.
А сонце над ним, а сонце ласкаве, гаряче:
— Будь здоров, Тарасе... Хвилина ж яка!
Зустрічай Федьковича, цілуй Івана Франка.

А червоні прапори там коливають-коливають.
Спочиваючи, бійці славному пісню співають —
про мудрого Сталіна і про наш народ,
що в своїм стремлінні не знає загород.

Гей, свободо ж моя, ти рум'яна та руса!
Довгожданее щастя українця й білоруса.
Де сама нужда ходила — боса, гола,
там тепер дозвілля, пісня, рідна школа.

Чи це ж мені видиться, чи це мені сниться,
що від Сяну й по Донець гнучкая пшениця!
А її все вітри колосять та колосять.
Виноградні сади, як водоспади, висять...

А червоні прапори та й коливають-коливають.
Спочиваючи, бійці славному пісню співають —
про мудрого Сталіна і про наш народ,
що в своїм стремлінні не знає загород.

1939

* * *

В українськiм мiстi Львовi
всi трудящi йдуть, спiвають,
а вгорi, а вгорi —
скрiзь по вiтру так i мають
та здоров'ям же здоровi,
гей, червонi прапори!

По майданах, на просторi
i промови, i оркестри,
а вгорi, а вгорi —
п'ятикутнi яснi зорi.
Ой братове й любi сестри,
ми вже вiльнi на зорi!

Вiльнi, вiльнi! — клич лунає,
ще й гармонiй перебори,
а театр — аж гримить:
там iдуть Народнi Збори,
з грудей «слава!» — виринає,
з грудей тисяч в одну мить.

Ми звiльнилися по слову,
що дала Радянська влада
у Москвi у Кремлi:
жить без пана i без гада!
Славте мову цю чудову
на оновленiй землi!

Ця ж бо мова для народу
вище всiх пiсень, симфонiй.

Ах, вона — як два крила,
між яких летить свобода.
Слава Армії Червоній,
що нам руку подала!

В цій годині превеличній
бачим сонце, сонце права.
І за це — за молоде —
Сталіну найперше слава,
Партії Комуністичній,
що до щастя нас веде.

1939

ФЕДЬКОВИЧ У ПОВСТАНЦЯ КОБИЛИЦІ

Що терпів од свого батька
чорнобров юнак Федькович —
ні словами не сказати,
ні душею не збагнути.
Тож одна сім'я і хата,
тільки б ось, здається, жити, —
але ж батько за старе був,
син же прагнув лиш нового.
І тому життя розбилось,
кожен день докори, кпини:
я в поліції працюю,
ти ж не визнаєш закону?
Чи в Лук'яна Кобилиці
бунтувать оце навчився?
Бачить син — у хаті пекло,
і не буде вже спокою.
Пісню спишеш на папері —
вирвуть з рук і пошматують;
слово скажеш про свободу —
кинуть палицею в тебе.

Раз утік із цього пекла
молодий поет Федькович,
та й пішов собі на гору —
славну гору Буковинську.
Він іде, а вітер свище,
букові ліси колише,
темні хмари наганяє

на самій гори вершечок.
Він іде, а вже за шию
крапля впала ось холодна;
раптом блиснуло у хмарі —
й почалося гримотіння...
Тут оглянувся навколо
легінь-сокіл, верховинець:
бачить — зяє чорний отвір
при дорозі в самій скелі.
Він забіг у ту печеру
та й став слухати природу.
А вона в великім гніві
сікла землю блискавками.
І шуміла шумом злива,
і ревіли з гір потоки,
і котилося каміння
аж туди кудись в безодню...

Скрикнув тут од здивування
чорнобров юнак Федькович:
скільки я ходив у гори,
а такого ще не бачив!
Щоб за 'дну хвилину в небі
гнів згромадився великий.
Це ж так швидко може діять
лиш повстанець Кобилиця.
— А ти хто такий і звідки? —
враз почулося в печері.
Оглянувсь — нема нікого,
тільки темрява глибока.
Певно, звук лунає лунко
у порожній цій печері.
І продовжував словами
легінь-сокіл, верховинець:
— Та невже ж мені не вдасться
хоч колись його зустріти?
Щось мене до нього тягне —
протистоб'яти не можу.
— А чому ж воно не вдасться? —
знову голос той почувся.
І з глибин печери вийшов
велетень в простій одежі.

— Ти хотів мене побачить?
Ось я єсть... та ти не бійся:
ще нікого не зобидив
справедливий Кобилиця.—
І мовчав юнак Федькович,
усміхався ж Кобилиця,—
тільки блискало у хмарах
та ревли із гір потоки.
— Заспокойся, любий хлопче,
я тримать тебе не буду:
тільки злива перестане —
зразу ж підеш ти додому.—
І поплескав юнака він
по плечі рукою ніжно.
Усадив його на камінь,
сам же на стіну оперся.
І юнак розкривсь, як квітка,
і почав розповідати —
про своє велике горе,
про гірку несправедливість.
— Краще б я не бачив неба,
краще б я не бачив сонця,
краще б я помер одразу,
ніж терпіть такі знущання!
Бути злим, чи бути кротким —
що в житті найголовніше?
Світе мій, ну де ж шукати
здля себе порятунку? —

І сказав йому ласкаво
справедливий Кобилиця:
— Ой дитя моє хороше,
любий житній колосочку!
Не клянись ти небом-сонцем,
в світі жить не зарікайся.
Швидше так зроби, щоб люди
на руках тебе носили.
Ти хотів ось допитатись:
що в житті найголовніше?
Я скажу: — служити Правді,
бідних визволять з неволі.
Ти хотів зм'якшити серце
на зеленій на природі?

Навпаки, скажу, потрібно
гартуватись та міцніти.
Бо ще буде: весь народ наш
проти панства грізно встане;
в боротьбі у тій кривавій
світ розділиться надвое!
Отоді твої нам сили
дуже, дуже придадуться —
як співця, як піснетворця,
як натхненника звитяги.
На Великій Україні —
грим повстань проти кріпацтва.
Гей, якби нам швидше зараз
їм поспіть на допомогу!
Не забудь, що тільки звідти
сонце волі, сонце зійде.
Певен я, що й Буковина
та зіллється з тим народом.

Ну, оце і все, здається,
що хотів тобі сказати.
Перейшла гроза, утихла, —
лиш шумлять іще потоки.
Осьде хліб перед тобою,
осьде сир, в глеку водиця —
підкріпись і йди додому,
і до битв нових готуйся.
Я б провів тебе охоче,
та виходити не можна,
щоб поліція не знала,
де повстання я готую.
В цій же самій у печері
жив колись Олекса Довбуш
Значить, ти одержав силу
і від Довбуша й від мене.
Ну, прощай, іди ж тихенько,
щоб нога не поковзнулась.
Ой дитя моє хороше,
любий житній колосочку!
— Прощайте, — тут, уставши,
чорнобров сказав Федькович: —
ваших слів про гартування
я ніколи не забуду!

Буду в битву йти я першим,
буду визволяти бідних,
буду нашу Буковину
на схід сонця повертати.—
І пішов униз Федькович,
і пішов униз веселий.
Сонце виглянуло з хмари,
сонце путь йому світило.
І почав Федькович пісню,
аж усі зачудувались:
хто ж це там на верховині
про свободу нам співає?

1940

ЮНЬ

Чи нема про що писати,
чи мо' що приснилося,
що я думкою літаю,
в молодих літах вітаю,—
пурх, пурх, пурх, пурх,—
вже й перелетілося.

Ось пройшов я в темний сад:
сад увесь хитається.
— Де ж вона? — спитав я вітра,—
десь, видно, сховалась хитра.
Цить, цить, цить, цить,—
солов'ям співається.

— Люба, мила, де ж ти є?
— Тут! — немов озвалося.
Я біжу: — найкраща в світі!
Аж то вишенька у цвіті —
хить, хить, хить, хить,—
та й перехиталося.

Тільки крапля десь там: кльок!
аж вода одкльокує.
Я зітхаю: значить мила —
я зітхаю: розлюбила? —
Цить, цить, цить, цить,—
соловей прицокує.

Сам ти цить,— кажу йому.
Я з гуртка підпільного
лісом йшов, подерся дуже,
а коханій це й байдуже?
Я, я, я, я —
вроді божевільного.

Ой же і проклятий час!
Кров'ю в серці крапає...
Цар розпутний Миколашка,
церква, пуга та ще пляшка —
день в день, день в день
дряпає та й дряпає.

Щось почулось? Ні то клен,
вітру в нім овація...
— Тут! — озвалось. Ну чекай же,
я ловлю... вловив ось майже.—
Ні, ні, ні, ні,—
молода акація.

Ще ж вона та й не цвілась,
а вже, бач, колючиться,—
з сміхом гілками вихає:
не кохає, не кохає,
кинь, киць, киць, киць,—
з іншим мила ручиться.

І від горя я схиливсь,—
хай життя б кінчалося...
Враз близенько люба стала,
ластівкою вщербетала:
— Що, що, що, що,
що з тобою сталося?

— Як то «що»? Давно я жду.
Поясни причиною,
поясни, чого спішилась?
А вона: я так спішилась!
Ти, ти, ти, ти
звешся ще мужчиною?

Може, в мене батько вмер, —
а ти що... із ревністю?
— Як то вмер?.. Чи ти жартуєш?
Взяв її за руку: — чуєш?
Ну, ну, ну, ну,
ну, пробач! з душевністю.

— Та не вмер, а от... в злобі
Миколашка грається.
— Як? — я скрикнув.— Знов гадюки?
— Не кричи, жандармам в руки
скрізь, скрізь, скрізь, скрізь
так же й попадаються.

Обнялися мовчки ми:
гнів же настрій викував!
Щічку гладив їй щокою,
а сам думав:•смерть покою!
Цить, цить, цить, цить,—
соловей покликував.

І у тон моїм думкам
люба стрепенулася,
враз від мене відхилилась:
— це вже юнь моя скінчилась!
Юнь, юнь, юнь, юнь, —
я й не оглянулася.

Я ж не знала боротьби —
виростала, бавилась.
Батько заробляв руками,
десь бував з робітниками,
де ж, де ж, де ж, де ж —
тим я не цікавилась.

А тепер... я вся горю,
годі бути закльованим!
Я жандармів тих понищу,
від гидот життя очищу,—
смерть, смерть, смерть, смерть,
смерть всім коронованим!

Взяли батька, а за що —
що не хтів коритися?
От тепер вже я прозріла,
ще б навчитись того діла:
смерть, смерть, смерть, смерть,—
над царем помститися.

— Люба! Ах, яке ж кріпке
наше це побачення!
Сильна ти — і я теж сильний.
Підеш ти в гурток підпільний?
Там, там, там, там —
там твоє призначення.

— Разом, любий? Поведи!
— Поведу, бо віриться:
правда в світі переборе.
Од царя таке в нас горе!
Ні, ні, ні, ні,
з ним душа не мириться.

І стояли ми удвох.
Півні десь горланили...
В очах в неї срібне-злоте,
цілував її в сто-соте:
ще, ще, ще, ще,—
солов'ї аж ранили.

І стояли ми удвох
зрілістю одмічені.
— Ну, прощай,— вона сказала.
Я ж стояв, вона стояла.
— Ну, ну, ну, ну?
Підеш ти коли, чи ні?

Я сказав: — Та я вже йду.
Сам же — милуватися.
Милувався та тулився,
в саму душу їй дивився:
ще, ще, ще, ще,
вічно б так кохатися!

Без кінця воно тоді,
без кінця прощалося.
Пахли нам кущі бузові,
ледве мріли бірюзові —
тінь, тінь, тінь, тінь,
й трохи розвиднялося.

Хтось на сході взяв кинджал —
бризнуло червоною...
Ми про батька тут згадали.
Ранні птиці пролітали —
кря, кря, кря, кря,
ворон за вороною.

Вітер віяв, не вщухав.
Навпаки — обурено
пролетів по всьому саду,
з солов'я зірвав досаду.
Стій, стій, стій, стій,—
той озвався зажурено.

Й ми розстались, розійшлись,—
чи то, може, снилося?
А я думкою літаю,
в молодих літах вітаю,—
так, так, так, так,
так бо захотілося.

1940

НАТАЛЯ УЖВІЙ

Під гнітом царської сваволі,
у темну ніч, у ніч глуху
до світлої ішла я волі.
Була гнітюча тиша в полі,
і я — самотня на шляху.

Кругом тумани нависали,
холодним тиснулись плечем.
Мене ридання потрясали —
та ще ж і зорі не скресали.
а вже он смерть стоїть з мечем.

Коли це раптом — земле! світе! —
на сході блиснула зоря.
І голос чийсь: в життя ідіте,
на поміч кличте всіх, зовіте,—
ми з трону скинули царя!

І я зірвалась і побігла.
А там уже і сонце, й день!
Все думала: хоч би ж я встигла...
Аж ось дивлюсь — як вишня стигла
свобода йде поміж пісень.

Ї бере мене сама за руку:
ой сестро,— гарна ж ти з лиця!
Невже й тебе віддали круку?
Даю тобі я запоруку,
що ти будитимеш серця.

Ти ж володієш віщим слухом
людей угадувать путі.
Одним душевним тільки рухом
примусиш їх підвестись духом,
змістовним стати у житті.

Ти вмієш виділять істотне
у переплетенні подій.
Глибоке, пристрасне, турботне —
для тебе — мов писання нотне:
іди ж, читай його й радій.

І я їй в пояс уклонилаь.
Сама ж незчулася — як стій:
враз на підмостках опинилась,
перевтілялась та мінилась
то в одній ролі, то в другій.

І люди серцем прояснялись,
в долоні плескали мені,
браталися, за руки брались,
ще й квіттям запашним вбирались
в щасливі сонячні дні.

І я народів служила,
і я з народом радо йшла,
йому я образи зложила,—
щоб ніч вже більш не ворожила,
щоб вічною зоря була!

І я служитиму і далі,
щоб недаремно я жила.
З малої мрійної Наталі
я стану мужньою, як з сталі,—
щоб вічною зоря була!

Щоб те, чого людина хоче,
та сповнене ж було тепла:
щоб розвивалося охоче
дитяче, юнеє, дівоче,—
щоб вічною зоря була!

1940

АМВРОСІЙ БУЧМА

Горе гнаного, й поклики вільного,
прямосердність і щирість Енеєва...
В його засобах стільки є спільного
з контрапунктом суворим Танєєва!

Боротьба проти штампу підгінчого,
проти схеми, сухої узорості...
Не шукайте в ньому чогось іншого,
крім складної, стрункої прозорості.

Ця прозорість трудом лиш дісталася:
все життя ж, як грядки, переполоти!..
Гартувалась душа, гартувалася,
поки стало дзвеніти, як золото.

Ця прозорість умінням підсилена,
розумінням людини, житечності.
Кожна роль — це ідея утілена,
що пішла вже звучать в безконечності.

Він не знає ідей розузорених,
на гаплик коли образ защеплений:
з-поміж образів, Бучмою створених,
образ Леніна — серцем отеплений!

І за це йому слава з привітами.
Зустрічайте його ви літаврами.
Він сьогодні закиданий квітами,
він сьогодні увінчаний лаврами.

Бучма — друг перетворення дійсності.
Бучма — ворог порожньої модності.
Запорука його славнозвісності —
у народі й народності.

Ах, в артиста одне лиш призначення —
бути щирим, правдивим в природності.
Бучми нашого цінність і значення —
у народності.

1941

В ІМ'Я ЛЮДЕЙ

Нам треба голосу Тараса. Зично,
щоб прозвучать про наш могутній день.
Хай чують вороги, що ми — залізні.
Роздушимо, роздаavimo того,
хто посягне на нас.

Нам треба голосу Тараса. Сонце
над нами сяє. Сонце ж передать —
це можна тільки піснею живою,—
глибокою. І дужою. Агей,
поети, глибше тон!

Бо глибша стала в нас житечність. Ширша
й багатша путь. І жито золотіш...
В ім'я людей споруджуем заводи;
в ім'я людей — театри; — добрий день
трудящим на землі!

Нам треба голосу Тараса. Море —
навколо нас. Воно біснується
й вирує. Вся ж заражена Європа,—
і кашляє, і бризкає... Пождіть,
ще будуть там громи!

Нам треба голосу Тараса. Спека,
що понад морем — як жандарма сон,—
вона ж бо душить кожну вільну думку.
Але вогонь вже блискає із хмар:
ще будуть там громи!

Бо там могутні скрізь глибини — маси народні. Стережись, вандале! Ти за безневинну кров — своєю кров'ю — і за Іспанію, і за Китай — заплатиш широко.

Ой, широко заплатиш! Кров ворожу ще не одна, розлившись, понесе в Європі річка. І червоний прапор замає високо. І вирветься — такий могутній спів...

І що чудесно: в цім могутнім співі — мотив Шевченка вчується, — як там, в Іспанії, — коли окрема рота ім'я його носила з гордістю на прапорі своїм.

1. III. 1939

ПАМ'ЯТІ ОКСАНИ ПЕТРУСЕНКО

Співала ж дзвінко, дужо, незрівнянно!
А голос був — із щирого срібла!
Ой рано, рано, дуже рано,
Оксано, ти від нас пішла...

Їй од природи — стільки було дано!
Як велетень — вона росла й росла.
Ой рано, рано, дуже рано,
Оксано, ти від нас пішла...

У нас же літо зараз: засміялась
природа вся! — Чудовий урожай!
А ти в далеку путь зібралась?
Не від'їжджай, не від'їжджай...

Тебе ще слухать хоче вся країна,—
набратись сонячного почуття —
І Бессарабія, і Буковина,
що скресли до життя.

Ну, глянь же синіми очима. Слово
почуй від нас: за те тобі хвала,
що людям спів несла чудово
і вірна Партії була!

Й народ, яким жила ти,— вічна сила —
носитиме твій образ на руках!
Що смерть? Сьогодні хай скосила,
але не скосить у віках!

Співала ж дзвінко, дужо, незрівнянно!
А голос був — із щирого срібла!
    Ой рано, рано, дуже рано,
    Оксано, ти від нас пішла...

1940

ЛЕОНТОВИЧ

Мамонько, люблю я пісню
про зозулю і про гай,—
я прошю тебе, ну, любя,
Леонтовича співай!

Ти ж мені про нього вчора
ой же як розповіла! —
про калину й про малину,
що у лузі розцвіла...

Що в той луг та у лужечок
ти біжком і я біжком —
Леонтовича зустрінем
над річкою бережком.

За річкою ж, за Дунаєм,—
бачиш? — ворог аж притих...
По цей бік Червоне військо,
ще й наш татко серед них.

І гукну я: тату! татку!
ти ж тримайсь! щоб кріпко **так!**
Засміється він до мене,
засміються річка й хмари,
й при долині мак, мак,
при широкій мак...

1940

НА ДЕНЬ СВЯТА ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Радійте, гори в синій піднебесності!
Радійте, ріки й давнії ліси!
Такої ж не було ще в нас чудесності —
воїстину казкової краси!
І ти, народе буковинський, — в честності
сьогодні честен, — славен-бо еси!

Година красна, гожа, незабутня,
година сонця й теплої роси..
А як згадать, — ой, сило ж ти могутня,
які страшні були тобі часи!..
Радій, — зоря червона, п'ятикутня
понад тобою, — славен-бо еси!

Ти славен творчими ясними соками, —
неси ж їх, всьому світові неси!
Дзвінкими голосами та високими
ніхто ще так не воздавав яси.
З жінками ти своїми чорноокими
виходь на свято, — славен-бо еси!

Хай всі чудуються, нехай всі дивляться:
які в тобі є творчі голоси!
Коли ж, буває, вороги покривляться, —
струси плечима з себе їх, струси!
Твої джерела — нашими оживляться
на віки вічні, — славен-бо еси!

Ідуть твої легінники з дівчатами
(пшенице, колосочки колоси!),

ідуть поважні мужі, ноженятами
ще й діти... Та хіба ж передаси
пером, як пахнеш рутами та м'ятами,
народе любий? — славен-бо еси!

І ти, найкраща жінко героїчна,
прекрасна Ольго! Духа не вгаси,
як не вгашала ти ніколи! Стрічна
тобі любов од нас! Ти воскреси
нам діяння народу: одвічна
ти ж наша сило, — славна-бо еси!

23. XI. 40

ІДЕМО З ВЕЛИКОЇ БАГАЧКИ

(Після ювілею кобзаря Ф. Д. Кушнерика)

В ніч таку, морозяну і строгу,
в небі зорі — наче вимиті, нові...
«Выхожу один я на дорогу»
все дзвенить у мене в голові.

Ідемо з Великої Багачки.
Сніг скрипить — на весь широкий світ!
Синьо так! Біжать собі конячки,
«И звезда с звездою говорит».

Враз передня вниз пішла підвода.
міст заgrimкотів — це Псьол-ріка.
Кілометр — не більш до небозвода,
тільки ж він біжить собі й тіка.

Хай тіка в нічні свої алеї.
В тім же все й життя, щоб доганять.
На Кушнериковім ювілеї
нас було в Багачці двадцять п'ять.

Знову поле. Вітер в два весельця
нас погнав, як човна в синій млі...
Що й казати! Чудесно односельця
шанував народ у цім селі.

Радий я, що все оце побачив:
ах, яких в житті ще нам прикрас!

Лермонтову шлях — у тьмі маячив,
Нам же шлях — освітлений весь час.

«Выхожу один я на дорогу» —
в цих словах ой скільки гіркоти!
Ми ж співаєм сонцю перемогу,
сонечку, з яким нам легко йти!

Працювать — сумлінно та почеськи!
Заспівать — на весь широкий світ!
...Сніг скрипить. Вже близько он Яреськи
«И звезда с звездой говорит».

23. XII — 40

З МОГО ДИТИНСТВА

Павлусю! Ну ж взувайсь у чобітки —
в Чернігів їдем. Мій тобі отецький
такий совіт: не гулі-гулянки,
а працювать. Іди собі у співаки
в той Єлецький у монастир чернецький.

А що ж, озвалась мати: — що робить?
Погладила мене рукою. Ліця
заплакані.— Павлусю! Трудно жить!
Ти їдь. Мо' вдасться в бурсу поступить.
Сідайте на дорогу — так годиться.

Посиділи. Встаем. Виходим в двір.
Мою корзинку в передок підводи
вмостив уже Ладимер. Кінь, як звір,
тремтить увесь...— Прощай, Павлусю! Вір
в людей! — і мати, добра од природи,

заплакала... Схопився Незівай
і на коня загавкав. І побігли
за возом Ксеня й Костя: — приїжджай!
Кричав щось і Євген — лиш чулось: « — ай».
Та швидко повернуть вже ми устигли...

І от Чернігів. Ранком він ще спав.
За ніч осівся іній на будинки..
Двірник гнойок по вулиці змітав.
Я в сад одбіг, каштанів назбирав.
Купили на базарі ми печінки.

— Борщу! — кричали там: — гарячих шей!
В соборі дзвін загув. — Куди ми, татку?
— А піјдем приложитись до мощей. —
Поклав він п'ятачок — «святих вещей»
нам дав чернець: іконку, хрещик, ватку.

Як вийшли ми, то ген там дзвін почувсь.
Це в Єлецькім! — і батько захрестився...
— Якби вдалося — я б тебе ізбувсь,
і легше б стало... — В думках я й не зчувсь,
як перед нами Єлецький розкрився.

Висока брама. Хрест. А так здаля
і церква. Йдуть з торбинками прочани...
Чернець на зустріч їм — благословля.
— Так це монахом, татку, буду й я?
— Мовчи! Таке дурне вже, копійчане.

Навіщо ж бо тобі монахом быть?
Співати будеш в архирейськім хорі
та в бурсі вчитись. Тут же хоч і б'ють
а все ж... труди твої не пропадуть.
А без науки що ж — нидій у горі...

Було мені ще років вісім. Мав
тоненький голос я. Але по слуху
яку завгодно пісню переймав.
І от прийшли ми. Регент потримав
мене за пугвицю: — Святому духу

як вмієш — значить, не без талану. —
Мовчав я, бо не знав чого він хоче.
А батько: — Дайте я його струсну,
то живо рота він розкриє... Ну?
Аж дивно: дома — то таке співоचे!

Та регент знову: — «Господі воззвах»
второго гласа... — Й чого він причепився? —
подумав я собі. Он небо... птах...
Шепнув мені тут батько: — Просто жах,
що за дитя! Куди ти задивився?

Дививсь, бо за розчиненим вікном
у сірих блузах хлопчаки сміялись;
чомусь мені грозили кулаком,
показували язика, котом
нявчали, бігали, перекидались...

— Так от,— промовив регент,— їдь назад.
І не проси й не плач, бо що ж ти знаєш?
А я й не плакав: все дививсь у сад,
де хлопчаки для чогось стали в ряд...
Заплакав батько тут: ну от і маєш...

А сам, вклонившись регенту, сказав:
— Прийміть його! Зостанеться ж нещасний
та без науки. Так би вас прохав!
Якби він «Тече річка» заспівав,
або ж хоч «Спи, младенец мой прекрасный!»

— Та то все добре! — регент усміхнувся: —
це світські пісні, а нам духовні
потрібно. Ти! — до мене він звернувся: —
не стидно, га? божественних забувсь.
Кишені ж ось твої каштанів повні.

— Авжеж! — погодився і батько мій: —
ти слухайсь, слухайсь, та навчайся. Чуєш,
Павлусю? Тям і все це розумій.
Сім'я ж велика в нас. От і зумій
критись. Як ти всіх їх прохарчуєш?

Поклимав регент скрипку: — Ну, давай
попробуєм. Що важко жить — це знаєм.
Візьми ось так... Звучить як срібно!.. Рай
тобі в нас буде... Ще раз... Заспівай
і пісню.— Я ж тут — «Ой за гаєм, гаєм»

як ухопив, то хлопчаки в рядах
здивовано переглянулись.— Значить,—
промовив регент: — буде в дискантах
ходить. А тільки ж «Господі воззвах»
щоб виучив!..— Ой, як же вас оддячить! —

зворушено мій батько поклонивсь.
Та регент: — нам нічого не потрібно,
а хлопцеві хіба, щоб він учивсь,
на книги.— Повернувся і де він дівсь,—
я й не помітив. Срібно! срібно! срібно! —

кругом затанцювали хлопчаки.
— А звідки ти? І де такий узявся?
— Ну я пішов,— тут батько: — ти ж таки
не балуйся, а вчись. Пройдуть роки...—
Й крізь сльози він зо мною попрощався.

Не встиг я повернутись, як — «Жучок! —
у сад хтось крикнув:— швидше йди! Посвятим!»
Прибіг хлопчак: — а де той новичок?
Души подушкою! Лупи в бочок!
Ось ми тебе... Щоб тертим був та м'ятим!

Та в келію тут репетитор вбіг —
і всі принишкли.— Що це, корчиш гостя? —
до мене він: — нема того, щоб книг
держатися, так бач...— і скільки міг
лінійкою мені по пальцях... Костя

чогось мені згадався і худа
добряча мама... Й так же стало журно
та боляче! — Привикнеш, не біда! —
промовив репетитор: — ось вода,
ти випий. Хто ж кормить вас буде дурно?

А ні — вертайсь назад, пахай, коси.—
Аж тут до церкви задзвонили в дзвони.
Дали мені півпуда нот: — Неси!
І я поніс, голодний. В ті часи
якраз же я й зненавидів ікони.

31. XII. 40

САРАТОВ

Небо — як склепіння матове,
в димці осені земля...
Любий, славний мій Саратове,
знов тебе побачив я.

Волга, зелень, сонце, вулиця,—
військо, молодь, дівтора...
І до міста тепло тулиться
жовто-сизая гора.

Тут традицій — стільки криється!
Лиш торкни ти їх, збуди:
гнів Шевченка пломеніється,
Чернишевського сліди...

Стеньки Разіна роз'яреність,
Пугачова меч-жалоб,
давнее з новим як спареність
У Саратові зросло.

Тут кипить життя, хвилюється,
ось прислухайся, простеж —
всіх народів мова чується,
й наша українська теж.

Звідси по врагу, по змієві,
стріл іде — туди аж ген!
Не навик засів він в Києві,—
прийдем в сяєві знамен.

Враг проклятий ще покотиться,
кров зацебенить руда.
Наша доля позолотиться,
мов удосвіта вода...

Вчора стрівсь я з однолітками —
мова йшла про партизан.
Содрагалась ніч зенітками,
місто грало, мов казан...

Й те, що з відти розказалося,
що прослухалось вночі,—
на мій гнів понастромлялося,
мов фашисти на мечі.

Військо на врага частинами
все проходить, все іде.
І машина м'яко шинами
аж підплигує, гуде...

Місто вслід їм із заводами
шле гарячії слова:
Бийтесь з дикими забродами,
хай спаде їм голова!

Та свинцем в лице у кáтове
плюньте — щоб тряслась земля.
... Любий, славний мій Саратове,
знов тебе побачив я...

1942

Я УТВЕРЖДАЮСЬ

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розцвіла.

Щоб жить — ні в кого права не питаюсь.
Щоб жить — я всі кайдани розірву.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Німеччино! Мене ти пожирала,
як вішала моїх дочок, синів,
і як залізо, хліб та вугіль крала...
О, як твій дух осатанів!

Ти думала — тобою весь з'їдаюсь? —
та, подавившись, падаєш в траву...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розцвіла.

Сини мої, червоні українці,
я буду вас за подвиг прославлять,—
ідіть батькам на допомогу й жінці,
дітей спішіте визволять!

На українських нивах, на російських,
на білоруських — я прошу, молю! —
вбивайте ворогів, злодюг злодійських,
вбивайте без жалю!

Нехай ще в ранах я — я не стидаюсь,
гляджу їх, мов пшеницю ярову.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Із ран — нове життя заколоситься,
що з нього світ весь буде подивлять:
яка земля! яке зерно! росиця! —
Ну, як же не сіять?

І я сіяю, крильми розгортаюсь,
своїх орлів скликаю, кличу, зву...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Ще буде: неба чистої блакиті,
добробут в нас підніметься, як ртуть,
заблискотять косарки в житі,
заводи загудуть...

І я життям багатим розсвітаюсь,
пуцу над сонцем хмару, як брову...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! —
а сила знову розцвіла.

Фашистська гидь, тремти! Я розвертаюсь!
Тобі ж кладу я дошку гробову.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу!

1943

РАДІЙТЕ, СПІВАЙТЕ

Радійте, співайте! Гучна перемога!
Вже ворог тікає — відкрилась дорога!
Відкрилась дорога на захід буять,
де наші кордони священні стоять.

Радійте, співайте! В нас воля залізна!
Червоная Армія — силою грізна!
Червоная Армія — гнобленим щит,
а нам — рідна хата, і сонце, і цвіт.

Хотіли поганці відняти у нас хату —
та ми тую жадність одсікли рукату.
Хотіли заброди розбити наш народ —
та ми оточили кругом їхній зброд.

Радійте, співайте! Не так ще оточим!
Ми стиснемо з флангів, із тилу заскочим!
А нам же на поміч і міць партизан —
шумить вся країна, кипить, як казан...

Шумить вся країна, і поле, й долина:
оце тобі, враже, остання хвилина!
Хотів нас загарбать? Не дуже ярій:
полеж тепер, кате, у ямі сирій.

Радійте, співайте! Із пекла, із ада
врятовано серце й життя Сталінграда!
Ти, Волго могутня, на звірів хлюпни!
Хай хвилею гніву заллються вони.

І ти, ясний Доне, від степа кордоне,—
уся ота нечисть в тобі хай потоне!
І ви, любі — Дніпре, і Десно, і Рось,
втопіте ви гада, щоб нам зажилося!

1943

НАША СЛАВА

Ти грими, наша славо, по світу,
рідне слово, дзвени, голосне:
із-під гніту ми встали, з-під гніту,
і над нами вже сонце ясне.

Сонце! сонце! — на гори й долини.—
Сонце! сонце! — на води й поля.
Хай живе в вільній праці людини
України земля!

Ти мужній, наша сило й завзяття!
Не втихай, чуття помсти святе!
Всім загарбникам лютим прокляття,—
їх мов вітром сьогодні мете...

Вітер! Вітер — це наші набої —
Вітер! Вітер — на звірів услід.
В бур'янах, кропиві, звіробої
заросте по них слід...

Океаном ненависті хлюпнем!
Ворогів ще не так полоснем!
Богатирськи ногою притупнем:
будем жить — аж світами труснем!

Жити! жити! — із сонцем, віконцем.—
Жити! жити! — з дверима у світ.
Перегнать всіх конем-перегонцем —
що є краще, як цей заповіт?

Гине, згине загабник жорстокий!
В нього серце — посохлий пустир...
Ой великий народ і глибокий,
український народ-богатир!

Що нам ріки? — йдемо перебродом.
Що нам орди? — в нас меч у руках.
Разом з братнім російським народом
ми безсмертні в віках.

1944

І РОСТИ, І ДІЯТИ

І рости, і діяти нам треба
так, щоб аж гриміло з краю в край.
Угорі над нами — неба! неба!..
А кругом простори — хоч співай.

Вправо глянеш — там димлять заводи...
Вліво глянеш — ниви і поля...
А по нивах бронзові розводи,
бронзові, мусянжові здаля.

Воля в нас міцніш од сталі-криці,
і коріння наше — тільки ж у землі.
Жита! винограду! і пшениці!..
А на морі — вірні кораблі...

Ми встаєм з героїки — сім'єю,—
всі ж друзяки, всі товариші.
Золота! — не тільки під землею,—
золота! — у кожного в душі!

Ще не втихли в нас у серці болі,—
а в душі вже радість на порі:
і струнки дівчата, як тополі,
й хлопці, й героїні-матері.

З війська повертаються додому
І батьки їх, і брати, й сини.
Дівчино,— дай руку молодому!
Мати,— свого сина ожени!

Наша знов оновиться країна,
наш народ продовжиться в роду.
Ніжками потупцяє дитина
по доріжці, по траві в саду...

Усмішка в народі розцвітає.
Кожен каже: й я свій труд несучу!
Відбудова! — труд переростає
у красу.

1945

ОКЕАН ПОВЕН

Наш народ — океан. Ми співаєм пеан.
Широчінь, глибина — аж од сплесків луна...
Тільки розгніви його — будеш ти на дні його,
будеш знать, як займать і яка з ним війна.

Океан повен! В глибині чудовен!
Скільки тії сили, синяви, краси!
Кораблі бродять, хвилі так і ходять:
все океану! — все віддаси!

Свято перемоги! — стали ми на ноги!
Многі і многі дивуються з нас:
звідки у нас соки! подвиги високі!
вороги ж ворожать, щоб народ погас.

Грізний, буремний! Наш народ недремний!
Правдою живе він, убиває тьму.
Світ переверне! — з дороги не зверне.
Слава могутньому! Слава йому!

Наш народ — океан. Ми співаєм пеан.
В нас Свободи земля, молоко, плід, і мед.
Леніна і Сталіна думкою осяяна
путь наша вірна — все вперед, вперед...

Океан повен! В глибині чудовен!
Скільки тії сили, синяви, краси!
Кораблі бродять, хвилі так і ходять:
все океану! — все віддаси!

Ми врятували Людство від навали!
Ми сокрушили фашистську гидь!
В с в о ї й ми господі! Вороги насподі!
Грайте у сурми! Ударте у мідь!

Грізний, буремний! Наш народ недремний!
Правдою живе він, убиває тьму.
Світ переверне! — з дороги не зверне.
Слава могутньому! Слава йому!

1945

БУДЬ ЗДОРОВА, ЗАКАРПАТСЬКА УКРАЇНО

Дні весняні! Квітнуть вишні.
Зеленаве сходить жито.
Дні прекрасні, гордопишні,
бо фашизм уже розбито!

Наш привіт прийміть, братове!
Він, як голуб, крильми в'ється...
Хай вам щастя чорноброве
після горя усміхнеться!

Всі пройшли ми в вас простори,
села бачили, споруди...
Ой, прекрасні ваші гори,
славні і чудесні люди!

Все чудесне: люди й мова.
Пісня дзвонить журавлино...
Будь здорова, будь здорова,
Закарпатська Україно!

У Радянському Союзі
всі до вас прихильні серцем.
Зачерпнімо, любі друзі,
ми води одним відерцем!

Вип'ємо з джерел єднання,—
ми ж по всьому рідні-рідні!
Де братерство, там пізнання,
будьмо ж свого часу гідні!

Зачерпнім води живої,
що тече в Карпатську землю
із столиці світової,
із Москви — святого Кремлю.

Дні весняні! Квітнуть вишні.
Зеленаве сходить жито.
Дні прекрасні, гордопишні,
бо фашизм уже розбито!

Гиря спала стопудова.
Буде ясно! Голубино!
Будь здорова, будь здорова,
Закарпатська Україно!

1945

**НАПИС НА ПОРТРЕТІ
К. Д. УШИНСЬКОГО**

В роки царської сваволі
Він жадав народу волі,
Працював для Батьківщини,
Душу розумів дитини,
Школу рятував з безодні,—
Став безсмертний він сьогодні.

1946

МОСКВА

Єсть рідні на світі і теплі слова.
Із них найтепліше — це слово Москва.

Москва наша люба, Москва наша славна!
Красою ти дужа, ділами преславна!
Ти сяєш у Всесвіт, ти світ на землі —
Червонії зорі вгорі на Кремлі!..

До кого це сильна в нас віра жива,
що м а т і р'ю кожен її назива?

Москва, ти нам мати, ласкава, єдина:
народів радянських у тебе родина.
Є перстень у тебе, а в нім аметист:
у мовах народів блищить один зміст.

Є сила на світі, могутня, нова.
І владну цю силу створила Москва.

Зазнала, Москва, ти і горя і муки.
До тебе був ворог простяг свої руки.
А ти ж богатирськи труснула плечем —
і ворог вже пада під гострим мечем.

Є в світі надія, що всіх огрива.
Цароди у світі встають за права.

Дунай закипів там, здвигнулись Балкани,—
грохочуть в безодню землі істукани!

А ще й за морями тремтить материк.
Вставай за свободу! — лунає там крик.

Чи хоче, не хоче, — старе істліва.
Лиш Правда є вічна, а то все трава.

В тобі наша Правда, міцніша від сталі,
І Армія грізна, й Майбутнього далі.
І Леніна мудрість, глибока, ясна,
І Сталіна мудрість, і наша весна!

1947

МОГУТНЯ МОСКВА

Хто може нас, могутніх, підкорити?
Хто в силі дружбу нашу розколоть?
Ми єсть свого народу вірні діти,
од крові кров, од плоті рідна плоть.

І в нас Москва, у нас Москва,— ей, слухай!
Чи хочеш ти, чи ні, а вже ж бо єсть:
все Людство це ж її дихання слуха
і зве її — і совість наша й честь.

Свобода ж рідна нам, як мати й доця,
народів дружба є для нас закон.
Сім'ї радянській, ні, не розколеться,
хоч як хай ходять сон коло вікон.

Та то не сон коло вікон, а мряка,
мерзота у всесвітньому дому.
Весь час навпроти нас гарчить собака —
ми знаєм, хто виною є в цьому.

В Європі дзвонять! Десь чорти там гонять!
З Америки новий вивозять рай!
Тож долари і сіють і боронять
магнати у надії на врожай.

І восхваляють у високім тоні
все те, що відкида людей назад,
що чорний говорив «пророк» в Фултоні,
кругом про нас розбризкуючи яд.

О, ви, дурні пророки й підпророки
(гадюка хоч не вкусить — так сичить),
ви заглушить хотіли б наші кроки?
Вам боляче, що голос наш звучить?

А в нас Москва, у нас Москва,— ей, слухай!
Чи хочеш ти, чи ні, а вже ж бо єсть:
все Людство це ж її дихання слуха
і зве її — і совість наша й честь.

Ей, ви, що проти нас зеленим оком
колюче зорите з чужих земель,—
що в дружбі все хитається боком,
мов той з пробоїною корабель!

Ей, ви, що всесвіт хочете ділити
на Захід («свій», окремий) і на Схід,—
вам долари рідніші аніж діти,
вам беззаконство, як квиток на вхід —

на вхід, на право учинять підлюти,
на право лжі, залякування мас!
Глитали ви малі країни доти,
аж поки не застрягло в горлі в вас.

Тепер на інші стали ви дороги?
Вербу з Америки пересадить?
Хай рве Європа груші допомоги
і вас благословляє кожду мить...

Кортить вас зараз на чужі простори?
С о б і поодгортати береги?
Слов'янам поробити коридори?
Щоб ви були самі князі й боги?

Кортить усі побовтять океани?
Щоб ви бродили в них, як хазяї? —
В післявоєнній народні рани
стромляли пальці жаднії свої?

Ви мудрії клинок вбивать у спину.
Дасте ще відповідь за це в свій час.
Бо те, що наш народ, як бруд відкинув —
народу покидьки — вони ж у вас...

Народу покидьки з душею наці,
бандити в європейському рову —
вони ж так хочуть, хочуть провокацій
і аж танцюють, щоб вкусить Москву.

Ой хитро це замислено, хитрюще,
На те ж ви лорди і фашистський хвіст.
Та ми ще дужче зведемось, ще дужче
на повен зріст, здоровий буйний зріст.

Хто може нас, могутніх, підкорити?
Хто в силі дружбу нашу розколоть?
Ми єсть свого народу вірні діти,
од крові кров, од плоті рідна плоть.

І в нас Москва, у нас Москва,— ей, слухай!
Чи хочеш ти, чи ні, а вже ж бо єсть:
все Людство це ж її дихання слуха
і зве її — і совість наша й честь.

1947

МОГУТНІСТЬ НАМ ДАНА

Від Леніна, від Сталіна
могутність нам дана,—
Москва нова, прославлена,
радянська сторона,
У боротьбі насталена,
у творчості ясна.

Радянська Україна —
як самоцвіт сія!..
В нас сталінська, єдина
народів сім'я.
Прекрасна родина!
Прекрасна земля!

Наш прапор понад світом
червоний майорить,
Рожевим плодом-цвітом
ми зрієм кожну мить.
До нас прийти з привітом
все людство спішить.

Від Леніна, від Сталіна
могутність нам дана,—
возз'єднана, прославлена,
радянська сторона,
у боротьбі насталена,
у творчості ясна!

1948

* * *

Радянська Україна —
возз'єднана, єдина!
Над нею сонце волі,
в землі ж добра доволі.
А люд весь героїчний,
мов із заліза — вічний.

Залізо в нас кується,
врагу не піддається —
й ніколи не піддається:
в возз'єднанні нам щастя.
В Радянській Україні
ми — дужі і єдині.

1948

НА ЗАХИСТ МИРУ

(На конференції Миру в Москві у серпні 1949 р.)

Браття! Друзі! Побратими!
Дні які в нас ясні, чисті!
А в буржуазії — ніч...
З почуттями із святими
ми в Москві зібрались вмісті,
щоб за мир піднести клич.

Хоч з країн ми з різних світу —
в нас одна мета, єдина:
жити в здруженій сім'ї.
Проти воєн ми і гніту!
Вільна щоб була людина
й трудове життя її!

Хай між нами океани —
нас не розділити звіру
(звір в злобі своїй скона!).
В нашім прагненні до миру
всі ми вийдем як титани:
сила, сила в нас одна!

Хто ж то зброєю гуркоче?
Хто там в Сіті, Уолл-стріті
нахваляється на нас?
Наш народ лиш миру хоче,
миру, миру у всім світі —
і настане ж бо цей час!

В них давно вже ця нахвалка.
Згинуть хай слова їх згубні
про те царство світове!
Над колоніями палка? —
Всі народи миролюбні
встануть за життя нове!

Браття! Друзі! Гей за чати!
Голос свій за мир підносим:
віщий — в кождім з нас — **Боян!**
Паліїв війни проклятих
ми навік безжально скосим,
ми підкосим як бур'ян.

Скосим орда і магната,
що бряжчать все по карману —
ой мерзотне їх ество!
Ще ж он там собі у свята
теж нявчить із Ватикану
пухле, трухле божество.

Мирний труд, земля радянська...
За морями ж крик і свисти —
бізнесу їм дай, війни!
Знов це граються фашисти,
чорна згряя самозванська,
не жартують хай вони!

За братерство, за свободу,
за прогрес, за щастя люду!
За все те, що нас живить!
В імені свого народу
паліїв війни до суду!
Нам же розцвітать і жить!

Браття! Мир нам захищати!
Ми ж бороним край свій милий
і жінок своїх, дітей...
Вбивці хочуть панувати?
Маси вже ж давно прозріли, —
розкувавсь Прометей!
З тьмою б'ється Прометей!

БОЛГАРСЬКОМУ НАРОДОВІ

День який,— братове! — мов цвітуть лілеї...
Поміж нами дружба. Строяться мости.
Та немає радості — більше за тієї,
як в єднанні жити, жити і рости.

Щастя в нас,— братове! — серце в самоцвіті.
Воля ж бо! Свобода! Диво з ясних див!
Та немає мудрості — глибшої на світі,
як ударить ворога, що тебе гнівив.

Бережіте щастя! Бережіть свободу!
Ви ж свого Майбутнього справжні ковалі.
Славному болгарському сильному народу
жити й процвітати на своїй землі!

Вас хотіли знищити прокляті тевтони,—
та прийшла вам поміч із Країни Рад.
Заспіваймо ж пісню у чотири тони,
у чотири тони на весь зелен-сад!

З зеленого саду — буде винограду! —
скільки його схочете — дітям і собі...
Між слов'ян вже знищено кам'яну заграду,—
станьте проти ворога — разом всі на бій!

Щоб життя вам квітло, щоб повніли чаші,—
ворога добийте, прокляніть і род...
Хай благословляться всі народи наші
й поміж ними старший — російський народ!

Він сказав: Болгарію — знову обороним!
Вирвем, як під Плевною, із кілець змії...
Слава ж нашим воїнам, воїнам червоним!
Сталінові слава — у Москві, Кремлі!

Я — від українського братнього народу
вам уклін, болгари, всім передаю...
Бережіте щастя! — Бережіть свободу! —
Многopлiдну землю, землю свою!

День який, — братове! — мов цвітуть лілеї...
Поміж нами дружба. Строяться мости.
Та немає радості — більше за тієї,
як в єднанні жити, жити і рости.

Вам народ наш мовив: Браття! Обороним!
Вирвем, як під Плевною, із кілець змії...
Слава ж нашим воїнам, воїнам червоним!
Сталінові слава — у Москві, Кремлі!

1949

ЗБУДЖЕННЯ ВЕСНИ

Вийшли вранці ми.
Дивне місто проти сонця!
Всі взолочено віконця...
Ні, такої ще зими
не стрічали ми.

Проти сонця дим,
проти зимнього патлатий,
що з труби зверта від хати
й понад садом молодим
тане, тане дим...

Ох яка ж краса!
Сад увесь убрався в іній,
проти сонця він — як синій.
Гілля до землі звиса,—
дим же в небеса...

З нами ж і вона.
Любиш? — хай вже буду знать я!
Вітер роздуває плаття...
А оглянеться вона —
мов налле вина...

Діти в школу йдуть.
Вслід вона їм поглядає.
Дівчина ж — а відчуває,
що й її так вийдуть в путь,
світло понесуть.

Сухо сніг скрипить.
Сніг співа на різні гами:
Вороги вже під ногами!
Фриців он ведуть робить...
Нам і жити й жити!

Ідемо. В нас сила воль!
Обганяють нас трамваї.
Мов застигли водограї —
ряд розхилених тополь...
Сонце — де ж пароль?

Ось! — відповіда.
Й сипле в очі нам проміння.
Скрізь — розкидане каміння...
Стій! — спинилася хода.
Цегла. Бруд. Вода.

То дарма, що хлам.
Ми ж прийшли його копати,
заступи взяли й лопати,
щоб будинкам-кістякам
лад давати нам.

Це ж після війни
рани ми свої лікуем.
Ще мільйон віків звікуем!
Сонце! нам у кров хлюпни
збудження весни!

Збудження ж таке, —
що ми й небо перекинем!
В труд енергією ринем!
В нас-бо серце неламке, —
ми кричим таке:

Гей ви, павуки!
Як вам там у Нюрнберзі?
Вже ж у смерті ви на черзі.
Що — взяли нас? Хробаки!
Кандидати на... гаки.

Гей ви, дріботінь!
Нас ви знищити хотіли?

Та самі ж промиготіли
так, як тої тіні тінь...
Ось вам край хотінь.

Ось вам тихий порт.
Тільки обрубують троса —
не врятує й Барбаросса,
ані Фрідріх, ані чорт,—
викинуть за борт.

Це кричали ми...
Потім — почали ще й пісні:
Згиньте, сили ненависні!
...Ні, такої ще зими
не стрічали ми.

Так. Життя іде.
Твердо в нашому законі.
«Запрягайте, хлопці коні»
лине в небо молоде: —
військо наше йде.

А через квартал
раптом вибухом труснуло,
димом землю спалахнуло
й понесло навперевал
аж на Княжий Вал...

І важка стіна
знехоття тут завалилась,
куравою вся обкрилась...
Це в нове вже борозна —
кожен з нас тут зна.

Та чи любиш ти?
Наші ж тут, кохана, діти
будуть бігати і радіти,
на н о в о м у вже рости,
а із ними й ти.

Що, хіба не так?
Любиш? — хай вже буду знати я!
Вітер роздуває плаття...

А вона ж сміється так,
як на сонці мак...

Проти сонця дим,
проти зимнього патлатий,
золотисто-рудуватий,—
понад світом молодим
тане, тане дим...

1946

НА СПІВАНЦІ

Ось на співанку прийшов я.
Пісні хочеться, квіток.
Пісня — це ж саме здоров'я.
...Хор співає вчительок.

Чую в звуках: сонце! далі!
А у серці мов клинок.
Ой, чого ж це я в печалі?
...Хор співає вчительок.

Очі, очі, ніжні плечі,
стьонжки в косах випускні.
Синій вечір, добрий вечір,
літній вечір у вікні...

Хор співає: рано-рано
та калинонька цвіте...
Ах, якеє у сопрано
меццо-форте золоте!

Так же й ти колись любила.
в хорі з о л о т о м звучать.
О, за що тебе убила
лютая фашистська гадь?

Хор співає: та дубова
скриня в нас — добра докидь.
Ах, яка глибінь альтова —
наче в озері блакить!

Так же й ти співала в ньки
про озера голубі.
Діточок твоїх маленьких
німці вбили при тобі!

О, прокляття проклятушим —
за нелюдність, за зло!
Наш народ встає ще дужчим,
тільки ж: жертв яких було!..

Ти — донька мого брата,
ще б цвісти тобі й рости...
Ти ж могилою узята —
і невже не встанеш ти?

І не встанеш, не всміхнешся,
не піднімеш чорних вій?
І до учнів не озвешся
в рідній школі у своїй?

Олю, Олю, — чуєш? — свято!
Вже ми вільні! Сонця блиск!
Гідрі голову утято,
зник фашистський чорний тиск.

Ти поглянь на Україну —
розростаються сади!..
Розбуди Тамару й Ніну
і за ручки приведи.

Пійдем там, де три тополі,
сядем там, де все жита...
В озері, як образ волі,
біла хмарка проліта...

Ви, жита, ви, трави зельні, —
що ви шепчете мені?
(...В хорі квінти паралельні,
мов плуги на цілині).

— Шепчемо, що ми вродили
перемоги урожай.
Сили в нас, багато сили —
тільки, сонце, приходжай!

Оля каже: — Перемога —
це ж бо сила наших душ!
А душа ж буває строга —
тільки ти її поруш...

Я сама себе не взнала,
як при знищенні села
враз фашиста зарубала,
хоч і смерть свою взяла.

А таких, як я, багато,—
поміж них і вчителі.
Знали ми, що б у д е с в я т о,
б у д е н а с в о ї й з е м л і!

Чули ж ми, як коні в броні
стугонять десь по землі...
То йдуть воїни червоні,—
Сталін на чолі!

А тепер зате: дубова
скриня в нас — добра докидь,
рідна школа, рідна мова
й славу зично грає мідь.

В Сан-Франціско засвітилась,
Як ракета, наша міць!
Глянь: Японія схилилась
ниць...

Змовкла. Перейшла хвилина.
Й заспівали тут вони —
Оля і Тамара й Ніна
про Дніпро і про лани.

Ох, які ж вони співочі!
Скільки щастя в молодих!
Мов озера, їхні очі —
все б дивився я у них...

Очі, очі, ніжні плечі,
стьонжки в косах випускні.
Синій вечір, добрий вечір,
літній вечір у вікні...

Що це! Де я! Не у полі?
І ні жита, ні квіток?
...«Ой у полі три тополі»,—
хор співає вчительок.

Я шепчу: а жертви! жертви! —
Та життя торка в висок:
...«Нас не вбити, не пожерти!» —
хор співає вчительок.

1945

НА ТРАКТОРНОМУ ЗАВОДІ «УРСУС»

(Із польського циклу)

Нам, як кораблям, не ждалось:
плисти б на нові причали!
...На машинах, як смеркалось,
за Варшаву ми помчали.

Вечір. Зорі в небозводі.
Блиск над синіми снігами...
Й ось — на Тракторнім заводі
в клубі ми з робітниками.

А в тім клубі — повно світла,
потиск рук, слова відчутні...
Дружбою душа розквітла
в кожного із нас присутніх.

І виходили промовці
й розкривали творчі плани —
і поляки й росіяни,
українці і литовці.

Всі вкладали в мови різні
віру в місію високу:
клятви чулися залізні
не ступать назад ні кроку!

В Польщі ми, в демократичній,
що в майбутнє йде чудове.

В дружбі вічній, в дружбі вічній
будем жити ми, братове!

Зводиться з руїн Варшава,—
а яке ж було то горе...
Слава вам, поляки, слава! —
трактор поле й тут вже оре.

І, як море в час прибою,
робітництво схвилювалось:
Тільки зможем боротьбою
те відстоять, що досталось.

Закріплюймо ж ми свободу!
Бережімо Батьківщину!
Бережімо честь народу —
найкоштовнішу перлину.

І у клубі повно світла,
потиск рук, слова відчутні...
Дружбою душа розквітла
в кожного із нас присутніх.

Ну, прощайте. Всі боління
переорюйте й вагання.
Хай живе святе горіння
й братнє поміж нас єднання!

Вийшли ми з робітниками,
розпрощались при заводі
і — помчали ми шляхами...
Вечір. Зорі в небозводі.
Блиск над синіми снігами...

Краків, 29 січня 1949 р.

ОЛЕКСАНДРУ ПУШКІНУ

Ти в блиску йдеш нової слави
в міста і села і сади
такий же самий — кучерявий,
такий же самий — молодий.

І весь народ радянський радо
тебе стрічає і співа:
красо ти наша і відрадо,
прийми сердечнії слова!

Ти славив Правду і Свободу —
від нас тобі подяка й честь.
Хотів ти щастя для народу —
воно вже єсть, воно вже єсть.

Нам революція вручила
безсмертя нашого ключі.
Нас рідна партія навчила
не відступать ні перед чим.

Нова вже сила у Росії!
Бо хто ж її переважа?
За океаном — суховії,
а в нас і люди і врожай.

Найдужчі, найдорожчі люди
і миролюбні в той же час.
Які в нас вирости споруди!
Яка енергія у нас!

Пройди, пройди по Україні,
старого слід — як вітер стер:
ліси, поля, озера сині —
це все народне вже тепер.

Сьогодні сяйвом аметистів
сіяє Кам'янка й Тульчин:
в гарячій змові декабристів
і твій гарячий був почин.

Сьогодні Київ і Одеса
з тобою разом раді йти.
Пройди, пройди до Дніпрогесу
такого ще ж не бачив ти!

Бо те, про що колись ти мріяв,
у сто раз більше розцвіло!
Зерно ж і ти своє тут сіяв,
тавруючи царизму зло.

Клеветників Росії й досі
воєнний брязкіт ще не стих.
Були ми за царизму босі,
тепер — сильніші од усіх!

Є в тебе гострий запоясник —
вітіям виклик голосний.
То ж з нами й ти, мов наш сучасник,
картаєш паліїв війни.

Твої слова, твої творіння
нам видно ясно, як маяк.
Живим живеш ти в поколіннях
і не старієшся ніяк!

Поезії ясне світило,
з тобою жить, тебе любить!
Понад сто років ти світило,
і будеш вічно з нами жить.

Мов цвіт у рясноті зеленій
твоя краса в нас розцвіла.
Привіт тобі, російський геній!
Навіки слава і хвала!

1949

ПРИ ЧИТАННІ ЛИСТА ВІД ПОЧАТКУЮЧИХ

Хто ти єсть, що мене просиш
провожать тебе в путі?
Ти який характер носиш
в нашім сонячнім житті?

Ще твої невірні рими
і у віршах ти грішиш
порівняннями старими,
що стирчать як той комиш.

Слово в тебе ще зелене,
а серйозно пишеш ти:
дайте критику на мене,
щоб я знав куди іти.

Хто ж ти єсть такий сміливий?
Що за дух в тобі живе?
Ти ламкий ще, тонкокрилий,
а вже щось в тобі й нове.

— Я єсть той, який щоденно
на будові, на посту.
Запалився я вогненно
і з країною росту.

В нас одні ж із нею цілі —
творчо стати на весь зріст.

— Працівник я із артілі!
Льотчик я! А я танкіст!

Я ливарник А я пекар!
Я шахтар! Я ланкова!
Вчитель я! Бібліотекар! —
всіх нас творчість огріва.

Всім нам слова дар одкрився.
Тільки ж дар цей — новизна:
він, як персик, що розцвівся,
що ж уродить — сам не зна.

Ми ще юні, малозначні,—
нас навчання ж піднесе.
Ми радянській владі вдячні,
вдячні Партії за все.

Пушкін і Шевченко, Гете
починали теж колись...
Слухай, старший наш поете:
прочитай нас, подивись.

Знаєм ми: ще ми зелені,
терпеливо ж ти навчай...
Може, з-поміж нас і геній
потім вийде невзначай.

ТАНЦІ НА МЕЧІ

(З шотландського циклу)

Ми на прийомі,— в Ебердіні,—
радянські миру посланці.
...Прийом пройшов. І в грімкотінні
роздався зал у всі кінці.

Шотландки в центрі стали в позі
і в боки руки узяли..
Меча поклав хтось на підлозі —
й волинки грати почали.

Стрибок — і ленти одлітали!
Відплив — і ленти на плечі!
Дівчата танці танцювали,
шотландські танці на мечі.

То йшли вони кружка всі боком,
в долоні сплескували влад,
То, тупнувши, мов ненароком,
тут поверталися назад.

І знову брали в боки руки
і підіймались на носок.
Під носові волинок звуки
кругом прискорювали крок.

Стрибок — і ленти одлітали!
Відплив — і ленти на плечі!

Дівчата танці танцювали,
шотландські танці на мечі.

Як озеро тремтить од бризу —
тремтіли шовк і чешунча...
А зір дівчат стримів донизу:
не наступити б на меча!

Був гордий крок їх (ні не гнутись)!
а іноді і сторожкий:
не зачепити б, не торкнутись,
немов лежав там звір який.

О, наступи на горло звіру!
До дружби клич усіх, зови!
На Мітингу на захист миру
я ж чув, як виступали ви.

Я ж чув, як молодь закликала
народ звільнитися від пут,
як всіх фашистів викривала
шотландка, що танцює тут:

— Фашисти нам вбивають клинця?
Народ радянський — океан! —
Він повен сили аж по вінця,
і стан його — могутній стан!

А робітник з трибуни зично:
— Всім паліям, — кричав, — кінець!
Хай Сталін буде жити вічно! —
І миру й дружби він творець!

Що тут в Шотландії я бачив,
між шахтарями що почув,
в собі я радісно відзначив,
те піснею озолочу.

І я стояв і милувався:
ніхто ж народ не поборов!
Народ шотландський вільним звався,
захоче — буде вільним знов.

Не вб'є його ні біль, ні рана,
капіталіст не заляка.
Ненависть в нього до тирана
одвічна, грізна і тяжка.

Ненависть він, як бритву, правив!
в нім крик свободи — не плачі.
Так хто ж народ оцей поставив,
щоб танцював він на мечі?

Чи, може, палії лякають,
Щоб був народ м'який, як віск?
Так вдарте їх — хай не звикають!
На голову їм грім і блиск!

І враз — мов блиск над морем кинувсь,—
прибій жене!.. за валом вал!..
...Я від думок своїх прокинувсь —
то в оплесках гримів весь зал...

Стрибок — і ленти одлітали!
Відплив — і ленти на плечі!
Дівчата танці танцювали,
шатландські танці на мечі.

1950

НАД БРЯНСЬКИМИ ЛІСАМИ

Ми піднялись! — Вгорі!—в повітрі!—
летить він наш — аероплан.
Навколо нас хмарки нехитрі!..
Поля внизу... за ланом лан...

Від нас он тінь біжить в долину,
пливе в тремтінні над ліском...
Ми вдвох з Москви на Україну
вертаємось із Ковпаком.

Назустріч нам твердий вітряга:
його ж пропелер проріза.
Гуде, реве рвучка напруга.
Дзвенить небесна бірюза.

Дзвенить і сила в нас. Багатий
між нами настрій устає.
Щось хочеться сказати, спитати —
та все... пропелер не дає.

Пшениця,— я кричу: — вродила.
Ковпак тут витер сірника
і в відповідь: чия ж то сила? —
Народ. Енергія ж яка!

Було... (він прикурив)... в розвідку
пошлеш — і день нема... аж ось—
І він скубе свою борідку
і кашляє й говорить щось.

Враз бачу я — він брови хмурить...
— Оце ж воно, — кричить: — Ну да.
Стає він строгим. Курить, курить
і все в віконце погляда.

— Тут все я пізнаю, — він каже: —
Бо це вже Брянській ліси.
Тебе ми задушили, враже, —
і він цигарку погасив.

Ковпак вглядається в зелене,
як той орел, як той орлан.
І раптом повернувся до мене:
— А приземливсь аероплан

отут якраз... не помиляюсь.
І в ньому я — в Москву, в Москву!
! я до Сталіна являюсь...
Та це ж не сон, а наяву!

Він на хвилину змовк. Вітрюга
в віконце б'є, немов лоза.
Гуде, реве рвучка напруга.
Дзвенить небесна бірюза.

— Як Сталіна ж почув я слово
(Ковпак аж засвітивсь ізнов) —
мені все стало ясно, ново,
і за Дніпро я в рейд пішов.

Із Рудневим (душа ж це чиста!),
із партизанами всіма —
О, як ми били там фашиста.
Сама ненависть нас вела, —

до ворога ненависть люта,
любов до рідної землі.
Все ж звільнена земля, розкута,
минулись болі і жалі.

Тепер ми ще сильніші стали.
Узять хоча б один Донбас...
...Ми дивимось униз: махали
руками люди там до нас.

Привіт, привіт,— і ми руками,
Хоча нам ясно: нас не чуть.
Хмарки молочні молоками
все мимо нас біжать, течуть...

— Донбас же із Уралом дружить.
То наш — великий арсенал.
...Ми дивимось униз. Вітрюжить
там вітер, як зелений шал.

Мов синім вишита попруга
дїброву річка проріза...
Гуде, реве рвучка напруга.
Дзвенить небесна бірюза.

1950

СЛУХАЄМ ПРО ЛЕНІНА

Як в саду заграв ріжок —
вийшли ми на моріжок.
Там, де вишня, де струнка —
посідали ми кружка.

Вітер по траві ступає,
цвіт із вишні обсипає,
цвіт сідає нам на плечі,
юні плечі, молодечі.

А нам тее і байдуже,
бо ми слухаємо дуже:
книжку старша розгортає,
нам про Леніна читає,—

як учився він, як жив,
як з біднотою дружив.
...Ми ж тут додаєм свого:
— Як ми любимо його!

Десь в саду пиляє пилка,
пролетіла тихо бджілка,
вітер гілоньку хитає,
старша ж далі знов читає:

Всі трудящі, як в неволі,
на чужому роблять полі.
За дітей царі не дбають,
в школу бідних не пускають.

Ленін з Сталіним зустрілись,
за трудящих заступились
і рішили світ змінить,
по-старому щоб не жить.

Цар же бідних не любив.
В тюрми кидав їх і бив.
Ленін встав, як світ-зоря,
й кличе всіх проти царя:

Робітництво і селяни!
А вставайте! — сонце гляне...
Правда з нами! Ми не згинем!
Трони царські перекинем!

І у Жовтні це було:
робітництво бій вело.
І настала в нас свобода
для трудящого народа.

Школу дітям Ленін дав,
матерям він помагав.
...Ми ж тут додаєм свого:
— Як ми любимо його!

Старша ж каже: любі діти!
Нам тепер щасливо жити.
Ах, радянське щастя те —
як ця вишня ось цвіте!

Ми поглянули угору —
Й саме тут під цюю пору
пташка з гілки ізлетіла
й цвітом гілка затремтіла...

Цвіт спадає нам на плечі,
юні плечі, молодечі.
Хмарка в небі он біжить, —
як щасливо в світі жить!

Піснею всіх радувать,
Леніна ізгадувать!
Піснею могутчою
Сталіна хвалить!
З вишнею квітучою
розцвітать і жить!

ПУШКІН В СІМ'Ї ДЕКАБРИСТІВ

В Кам'янці осіннім ранком
ходить Пушкін над рікою.
Дім Давидових ще сонний —
тільки челядь на ногах.

Слухай, Тясмін, — каже Пушкін, —
що таке зі мною сталося?
Щось приснилось? Чи я хворий? —
Серце б'ється, наче птах...

Рвешся, Тясмін, ти на волю,
а тебе стискають скелі, —
чи не те й зі мною зараз?
Давить мене, душить цар...

Та мовчить похмурий Тясмін,
лиш в тумані оком блиска, —
щось він дума... А з-за річки
чути відгук: ...душить цар!

Слухай, вітре, — мовить Пушкін, —
де ти дівсь? Тебе не чую.
Ти сьогодні тихий, млявий,
а якраз би треба бур.

Бурі, бурі хай ударять!
На самій лиш Україні
скільки ось повстань народних!..
О, хоч би скоріш гроза!

Ти схопи мене на крила,
понеси мене до того,
хто гроза є для тиранів —
аж до Пестеля в Тульчин!

Та мовчить охлялий вітер,
ледве он схитнув він дуба
й знов одскочив... А з-за річки
чути відгук: ...у Тульчин!

Сонце! сонце! — мовить Пушкін,—
чи ти зійдеш над землею?
Хай живе свободи розум!
Хай сховається п'ятьма!

З друзями вночі в цім домі
раду мали ти таємну:
щоб кріпаччину ізнищить —
треба деспота убить.

Ось піду всіх побуджу я:
Годі, годі, друзі, спати!
Зійде сонце і в Росії —
кожен встань і поборись!

І біжить тривожний Пушкін.
Але що це?.. В плямі з крові
сонце сходить. А з-за річки
чути відгук: ...поборись!

І стає на місці Пушкін
і кричить він: п'яне око!
Аж сюди за нами стежиш?
Ну так знай же: не здамось!

Не здамось! — за ним теж чути.
Обертається тут Пушкін:
— О! вже друзі пробудились?
Я й не чув, як підійшли.

І зняли угору руки
і Якушкін, і Раєвський,
і Орлов, і сам Давидов —
закричали: клянемось!

Лиш на сході пляма з крові
розливається зловісно...
Кряче ворон... А з-за річки
чути відгук: ...клянемося!
Потім тихше: ...клянемося!

9. V. 1949

ПАРОПЛАВ «МИЧУРИН» В ІНДІЇ

Ой сумно ж як в порту Калькутти!
І знову дим весь світ заслав...
Брудну англійську лайку чути
там, де вантажать пароплав.

Застигли пальми над водою.
Збирає гній дівча худе.
Корова млявою ходою
кудись сама собі бредє.

На площі — сміття, дріт, корзинка,
із тюків стружка, кізяки...
Стоїть, рида старчиха-жінка:
їй жменьку б для дітей муки!

Але ніхто її не чує!
Капіталістам тут же рай:
англієць п'яний он танцює,
в долоні плеще поліцай.

Вони ж ось зараз рикшу вбили,
що огризнувся був до них.
Вже одтягли його й звалили
аж там коло вогнів страшних.

То трупи спалюють. Палають
вогні лихі, палахкотять.
До них живі теж підповзають:
вже краще смерть, ніж голодять!

А на землі близ порту хворі
лежать індійці, хто де впав.
— І сонце ж, глянь... а ми тут в горі,
ні хати, хліба, ані прав.

— Ми висохли... самії жили.
Весь час на драному плащі.
Хоч би ж нас хлібом підкормили!
Хоч би оббризкали дощі! —

Це так говорять між собою
голодні бідні: — Жити б, жить!
О, доки, Індіє, рабою
чужинцям будеш ти служить?

— Вставай-бо, вільна і здорова,
на працю нам давай закон!
Не наїсися з цього слова:
домініон, домініон.

Щоправда, маєм свіжу звістку:
вже незалежний Хіндустан.
— Ет!.. кинули голодним кістку.
Не вір цьому: брехня ж, туман.

Одні лиш можуть комуністи
нас вивести на вірну путь.
А цить... якісь там крики й свисти?—
То, певно, рикшу знов десь б'ють.

Помовчали. Біліє стружка.
Пузата йде індійська знать.
На обрію димок, як смужка,
а хто пливе — не розібрать.

— Казав нам Ганді: ви терпіте.
А що ж терпінням узяли?
Беруть від нас трудом нажите,—
для мільйонерів ми — воли.

— Капіталістам сміх і танці?
Хай мре народ, а їм — дарма!
За ними вслід американці
нам горло душать обома.

— Ну, що ще хочуть бізнесмени —
місцевої сировини?
Та ж цим перерізають вени
трудящим Індії вони.

— Англійці ввозять нам гармати,
вивозять же усе, усе!
Ой, нас їм краще б не займати,
бо гнів наш лихо їм несе!

— Й на нашу ж долю, може, вродить,
якщо в свободі золотій...
...Та тут ось поліцай проходить,
а з ним індійський багатій.

Почав же багатій з насмішок:
— І цих косою голод збрив?
Населення ж великий лишок,—
і Мальтус правду говорив.

— Прокляття!—скрикнули голодні:—
яку це правду? Дай зерна!
В твої кишені, як в безодні,
наш труд упав. Моя жона

пішла до тебе у рабині,
а ти.. чи дав мені хоч гріш?
І гаркнув поліцай людині:
— Ану лежи, коли лежиш!

А багатій іще й ногою
попхнув: — Кому це кажуть... чорт!
Аж тут... червоне над водою
замаяло,— й вони: — У порт,

у порт біжимо! — закричали
і швидко зникли. А в порту
вже повнилися людьми причали
й передавалось на льоту

із уст в уста, мов щастя подих,
слова: — Це Сталін нас згадав!
І віддалік, збурливши води,
ходу притишив пароплав.

На нім слова про мир і згоду,
ще й серп і молот золотий.
...У берег збіглося народу —
не потовпитись, не пройти!

Мов ясне диво, сонце гріло,
а друге диво, що під ним,
в порту стояло — повно! зріло! —
все майоріло, майоріло
червоним прапором своїм...

Кричали чайки, мов на бурі,
вже в воду якір заgrimів...
І по-російському: «Мичурин»
ті прочитали, хто зумів.

— Мичурін! — простяглися руки.
Всі так його вітали влад,
що поліцай, князьки і дуки
аж одхитнулися назад.

І всі раділи: — Слава! Слава!
Це Сталін нам зерно послав!
«За мир» на щоглах пароплава
на сонці лозунг тріпотав...

Вода гойдалась кругом водним,
навкруг гойдалися кораблі...
Було ж це видно і голодним,
що все лежали на землі.

Звелись на лікті безробітні:
— Невже не здужаєм пійти?
Повз них уже біжать привітні,
біжать індійці: — Ой, брати!

Нам прибуло добра і грузу!
Тож досить горя, досить сліз!
Для нас з Радянського Союзу
пшеницю пароплав привіз!

— Для нас? Пшеницю? Світе милий,
мою ти силу поверни! —

І всі голодні пораділи,
всі засміялися вони...

— А підведіть мене, я встану,—
промовив хворий: — Не впаду.
Піду, подяку полум'яну
радянським людям я складу.—

Підвівся він і шкандибає.
Старчиха-жінка теж іде.
Революційний спів лунає —
гостей-бо робітництво жде.

І от — радянські матроси
на берег сходять. Капітан
вітає всіх! І, мов ті роси,
що спраглий освіжають лан,

слова його — серця народу
напоюють життям новим.
А збоку — повний до відходу —
англійський пароплав. Там дим,

вантажнику кричать: — Готово?
А він (мов вийшов на двобій),
про Сталіна почувши слово,
став повторять його й собі,—

та так, що й тут усі почули!
Рукою капітан йому,
мов другу помахав. Акули
британські, щоб край цьому

знайти, скипіли. Біз-нес-мени!
Індійцям капітан сказав:
— Мічурін — це радянський вчений,
що змінювать рослини став.

Він перетворював природу.
Коли б і в вас таке було,—
життя б розкрилося народу
і буйним цвітом розцвіло!

О, як всім стало зрозуміло!
Яка дохідливість ідей!
Кругом повітря затремтіло
від гуку й покликів людей...

Й подумали індійці: зміни?
Щоб в Індії трудящим жить,
то в ній потрібно і рослини
й державний лад перемінить.

— Ми несемо вам дружбу щиру!
Хай хліб в вас буде на столі!
Народ радянський хоче миру
усім народам на землі! —

О, як всім радісно тут стало!
Схотілось щасного життя.
І грандіозним виростало
прекрасне дружби почуття.

Та й доки ж то годить тиранам?
І в відповідь робітники
від всього серця росіянам
подяку принесли: — Віки,

століття ми в ярмі ходили!
Та скинемо ж ярмо! Нам жить!
Нам до свободи шлях! І сили
у нас же є...

Але в цю мить

багатії забелькотали
(вони ж стояли віддалік,
а з ними й поліцай). Настали
хвилини тиші. — Я привик, —

сказав один з них: — Мільйонери
господарі тут, тобто ми,
а не народ цей! — Кровожери! —
індійці скрикнули: — З тюрми

ми вирвемось колись! Глядіть ви!
Ви кажете, що ви тут — все?

Ще будуть бурі, будуть битви,
наш гнів вам голови знесе! —

Тут зик піднявся — гнів з громами,
а потім сміх, а потім сміх...
І поліцай з багатіями
ще далі відійшли. Усіх

нове увагу прикувало:
англійський пароплав відплив.
В порту ясніше, вільно стало —
«Мичурин» білим блискотів!

Мов ясне диво, сонце гріло,
а друге диво, що під ним,
в порту стояло — повно! зріло!
Все майоріло, майоріло
червоним прапором своїм...

І заспівали тут індійці
російських сонячних пісень —
каменярі й молотобійці,
яким раніш був день не в день,

а зараз навпаки: надія
їх окрилила молодих!
Яка це радісна подія —
радянські рідні гості в них!

В долоні всі тут плескати стали.
Підносились слова хвали.
Гостей в гірлянди повбирали,
на зустріч в місто повели.

І гості йшли. Під перегуки
потік людей все ріс і ріс...
А капітан узяв на руки
худе дівча — вперед поніс...

Як проводжали ж капітана
і всіх матросів — гук стояв.
Радянським друзям честь і шана! —
народ на вулицях кричав.

І вслід їм радо ті гляділи
(і відповзали від огнів),
які спалить себе хотіли,
бо зараз світ їм заяснів.

Мов ясне диво, сонце гріло,
а друге диво, що під ним,
в порту стояло — повно! зріло!
все майоріло, майоріло
червоним прапором своїм...

1951

Терміном «індійці» зараз в науці визначають жителів Індії — в протизагу терміну «індуси», який є визначенням послідовників релігії індуїзму.

4

ДО ЗЕМЛІ ДОНБАСЬКОЇ

Задимлена ти — а яка ж ясноока!
До тебе я, земле, так радо іду!
Десь отут ще сліди Олександра Блока,
що вугіль твій славив, і сіль, і руду.

Ах, у Блокові дні ти ще снила, як хаща:
чи ж до тебе там царській Росії було?
А зараз — найвища ти, зараз найкраща:
здоров'ям-зростанням тебе поняло.

В зростанні ж ніхто-бо тебе не обмежив: —
хай сонце радянське згори отрива.
З якою увагою Ленін стежив,
щоб дужа ти, земле, була і жива!

А геній Сталіна,— завше ж витає
над тобою він, земле моя молода.
... Єсть країни іще, де не дуже світає,—
як сіль їм в око радянська руда.

Мов ніж їм в серце — люди могутні,
люди незламні, герої, творці.
Та що нам країни! Сили самобутні
у нашій-бо вірній, у нашій руці.

Що нам країн тих людці хитромудрі!
Ось зараз хоча б... як говорять про мир —
в них і голос у пудрі, й манери у пудрі,
а в серці на нас клекоче вир...

У ГОСТІ КЛИЧЕ ГОРЬКИЙ КОЦЮБИНСЬКОГО

(1911 рік)

Вечоріла синь небесна,
хмара встала перехресна,
коли ми (то ж молодь чесна!)
пробиралися до нього.
Заблищала зірка строга
та й сховалась. Що то значить?
Чи ніхто нас тут не бачить?

Вчора день був не пропачий:
люд підвівся роботящий,
молот свій підняв найтяжчий!..
Забастовкою дихнуло —
весь Чернігів струсонуло!
А сьогодні, глянь, усюди
лиш жандарми, а не люди:

Хто йде? — крикнуло в долину.
Ми постояли хвилину.
Хтось шпурнув у нас цеглину.
Це тюрми народів знаки.
Десь загавкали собаки...
Ніч глуха та крок жандарма.
Бастували ж бо недарма.

Але ось уже й дійшли ми.
За ворітьми за глухими
стежку видно. Нас любимий

Коцюбинський зустрічає,
сміливими величає.
Рад мені він, як поету,
всіх веде до кабінету.

— Як ви йшли?—спитав:—чи вмісті?
Повно ж бо шпиків у місті!
Взагалі хороші вісті!
Цар лютує ж, «богом даний».
Робітництво і селяни
скрізь по всій Росії встали,
силу грізну показали.

Хто цю силу може рушить?
Хто вогненим сміх потушить?
Військом цар всіх не задушить.
Ну так от... Сказать вам маю:
в край далекий від'їжджаю —
там, де море таємниче,
Максим Горький в гості кличе!

Максим Горький! — ми аж встали: —
просимо ж, щоб ви вітали
і від нас!.. Та тут із зали
враз почулось: хто там стука!
Коцюбинський: — чиста мука!
Але ви спокійні будьте,
тут хвилиночку побудьте.

В залі чуть — хтось каже хрипло:
представник я влади — Рипло,
з паспортом у вас як влипло.
Закордон? Там дощик дрібен.
Максим Горький вам потрібен?
Ой, глядіть, усе ми знаєм!
До побачення... вітаєм!

Коцюбинський повернувся.
— Шпик! — промовив... і
всміхнувся: —
Ледве-ледве його збувся.
Отакі часи настали!
То ж про що ж ми розмовляли?

Так! про Горького Максима,—
о, це тема нам любима.

Коцюбинському сказав я:
як таке оце безправ'я,
прокляте самодержав'я —
Як же нам, талантам юним?
Тільки встанем, забуруним,
тільки блиснем під росою —
вже царизм і йде з косою...

Коцюбинський глянув пильно
й відповів: тримайтесь сильно!
Вчітесь діять безпомильно.
Що ж, що в нас таке з царями,—
а ви будьте косарями,
щоб коса-бо не гуляла,
царські бур'яни стинала.

Всі ми тут немов проснулись.
Переглянулись, всміхнулись,
оживились — і не зчулись,
як відкрилася нам мова —
юна, смілива, здорова,
а до того ще ж і злая
на царя на Миколая.

Вся душа заговорила:
Ах, коли б нам тільки крила,
наша б сила все розкрила!
Ви вчите нас — будем діять,
щоб нове зерно посіять.
А на Горького Максима
дивимось сердець очима.

Ну, прощайте! Ніч тривожна.
Ще раз зайдемо... чи можна?
Цінна вам людина кожна,
а тим більше молодь... Двері
одімкнув він.— Ненажері
царській ви не попадайтесь.
Йдіть здорові! Не вагайтесь.

І ми вийшли в ніч у темну,
несли в серці мисль таємну,
щоб на стежку на буремну
твердо ми в житті ступали.
Десь собаки забрежали..
Крик почувся — й знову тихо.
Йі ми пішли,— під саме лихо.

Хто йде? — крикнуло одбоку.
Ми ж не зупинили кроку,
думу слали ми глибоку
аж до Горького Максима!
В нас ідея незборима
в серце блискала ножами —
виступить на бій з царями,
на двобій з царями!..

1951

ГІМН ПАРТІЇ

Партіє! Ти володієш
глибиною мислі.
Мужньо ти, правдиво дієш,—
всі веління стислі.
Сильна по вік-віка,
волею насталена
славна будь, велика
Партіє
    Леніна —
                    Сталіна!

Із глибин, із кореня
все в нас вироста:
саду перетворення
і нові міста.
Крізь пустелі йдуть канали,
в стратосферу ж кораблі,—
щоб жили і розцвітали
люди на землі!

Партіє! Ведеш народи
до ясного щастя,
житимеш ти в роди й роди,—
все з тобою вдасться!
Дужа, героїчна,—
правдою запалена —
Славна будь, велична
Партіє
    Леніна —
                    Сталіна!

Все тобою створене,
дужче од заліз.
Йдем в Майбутнє зоряне,
в світлий комунізм.
І трудящі всього світу
за тобою йдуть,
проти рабства, проти гніту
грізно устають.

Партіє! Душа свободи!
Прапор правди, волі!
В Жовтні — гноблені народи
вивела з неволі.
Сміла, самобутня —
ти в житті підвалина.
Славна будь, могутня
Партіє
    Леніна —
                    Сталіна!

Із глибини, із кореня
все в нас вироста:
саду перетворення
і нові міста.
Крізь пустелі йдуть канали,
в стратосферу ж кораблі,—
щоб жили і розцвітали
люди на землі!

Партіє! Ти наша мати,
захист, охорона.
Ізвалила і змела ти
хижака-тевтона.
Ой, фашистська дика
орда нами звалена.
Слався ж ти, велика
Партіє
    Леніна —
                    Сталіна!

Все, тобою створене,
дужче од заліз.
Йдем в Майбутнє зоряне,

в світлий комунізм.
І трудящі всього світу
за тобою йдуть,
проти рабства, проти гніту
грізно устають.

1951

З ПАРТІЄЮ МИ ЄДИНІ

Всемогутня Партія
Леніна — Сталіна:
Кожна її думка
                    масами схвалена.
Скільки дала щастя нам —
                    як ніхто ще зроду!
Непорушна єдність
                    партії й народу.

Правдивішої немає,
Комунізм метою має,
все собою обіймає:
те, що є, чого ми ждем,
напряма, по якому йдем,
і яснучи в людину віру,
і бажання миру, миру,
матір'ю її ми звем,
матір'ю ми звем!

Слово у Партії —
                    тисячу раз зважене.
Те, що вона робить, —
                    всім таке нам бажане!
Вчить не відступати
                    аніді, нітрохи —
«Розум, честь і совість
                    нашої епохи».

З Партією ми єдині.
І при всякій при годині,

так як діти у родині,
ми живем життям одним.
Над Кореєю он дим!
Ворог п'є там кров, регоче...
Він війни нової хоче? —
Будь же пильним і твердим,
пильним і твердим!

Всемогутня Партія
Леніна — Сталіна:
Ти вступив до неї? —
будь же як кришталіна.
Ти борись за неї
віддано і чесно.
Жить для народу
радісно, чудесно!

Партії що скаже голос —
не відступим і на волос.
На полях в нас повний колос,
вугіль «на-гора» іде,
муляр камінь кладе.
В ціннім почутті нового
скрізь себе тримай ти строго.
Всіх нас Партія веде!
в Комунізм веде!

НА ВІДКРИТТЯ ВОЛГО-ДОНСЬКОГО КАНАЛУ

Такого справді торжества,
здається, не було ще в світі.
Які пісні, які слова,
промови, радістю налити!..

Співай, вітай, танцюй, радій,—
нам всім рости така ж є змога!
Ти, як творець, і далі дій,
бо в нас велика перемога!

В ній наше сонячне лице,
душа труда, дзвінка як лютня,
Більшовики зробили це:
споруда створена могутня!

Тож Волго-Дон нам зазорів,
аж світло в світ іде, іскриться...
І портом всіх п'яти морів
вже стала в нас Москва-столиця.

Вставай, вітай, пісні твори:
вода ж побігла степом, ланом!..
Од злості ворог догори
перекрутивсь за океаном...

Моя Батьківщино, єдина, свята,
яка ти прекрасна і славна!
Людина радянська в тобі розцвіта —
міцна, повноправна.

Моя Батьківщино, як радісно жить,
для щастя людей будувати!
Лиш ворог не в силі цього пережить,
лютує проклятий.

О, добре він бачить всю силу твою!
А силу ж ти велетня маєш:
береш в свої руки річок течію
і їх направляєш.

Це рідної партії відсвіт ідей,
плановості, темпів, розгону.
І ось вже готовий в радянських людей
канал Волго-Дону.

Правда в нас одна керує,
людяність у нас сама.
Ми за мир у всьому світі
між народами всіма.

Славмо вдачу — творчу, вдалу!
Світло слави скрізь сія...
Волго-Донському каналу
Леніна дали ім'я.

Моя Батьківщино! Вже йдуть
кораблі;
везуть вони все для довілля:
зерно й чорне золото надрів землі —
блискуче вугілля.

Везуть і машини, й руду, й виноград...
Пов'яже канал для обміну —
і Кольський півострів, Москву
й Ленінград,
Урал, Україну...

Електроенергія воду живу
мічурінській пустить рослині...
Я пісню складу ще й квіток я нарву
радянській людині.

У сталінській дружбі народів живем.
У повній дозрілості літо!..
Ну як не пишатись новим своїм днем,
канал вже відкрито!

Співай, вітай, танцюй, радій,—
нам всім рости така ж є змога!
Ти, як творець, і далі дій,
бо в нас велика перемога!

22. VII. 1952

ГОГОЛЬ НАШ, ВЕЛИКЕ СЕРЦЕ

Гоголь наш, велике серце!
Ти за правду зносив гніт.
Вірив ти: народ твій буде
першим з перших на весь світ!

Ти казав: Вітчизно люба,
з ворогом я поборюсь!
Буде мчать поміж народів
мов та тріпка — славна Русь...

Мисль одкритись хоче людям:
з рабства звільняться усі.
Де ж багатирям родитись
як не тут, не на Русі?

Проти панства, кріпосництва
йшли з тобою в лютий час:
Пушкін — друг твій і учитель,
твій сердечний друг Тарас.

Як ходив ти лугом Волги
й берегом Дніпра-ріки,
ти все думав, щоб народи
поєднались на віки.

Дружби ти бажав, братерства,
ти бажав багатих жнив:
український і російський
два народи поріднив.

Гоголь наш, велике серце!
Ти за правду зносив гніт.
Вірив ти: народ твій буде
першим з перших на весь світ!

Наш народ радянський, дужий
мир усім несе тепер.
Розступіться, країни,—
трійка мчить — СРСР!

В боротьбі за справу миру,
за ясне життя нове
кожен з нас тебе сьогодні
співучасником зове.

Сміх твій грізний, справедливий,
слово гострее твое
паліїв війни вражає,
зрадників Вітчизни б'є.

Глянь навколо: люд трудящий
скрізь хвалу тобі співа.
Щастя в нас, людини розквіт,
творчості душа жива!

Кат кричить з-за океану,—
що той крик богатырям?
Силу ми даем каналам,
гідростанціям, морям.

Сила в нас і єсть і буде.
О, яке зростання мас!
Тож народи всього світу
вчаться мудрості у нас.

1952

•

ТИ ЖИВИЙ І ТЕПЕР, ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

Ти не тільки художник, а ще й інженер,
архітектор, механік. Живий і тепер!
Ти — усьому в житті хотів знати причину.
Як любив ти і гори, й поля, синь озер —
всю свою батьківщину!

Леонардо да Вінчі, в віках тобі жить!
Проти ж того ти був, ніби сонце біжить
круг землі — з Птоломея системи.
Ти лігальну машину задумав створить,—
ожили твої теми!

І трудящі країн споминають тебе.
Італійців минуле в тобі голубе!
Твій народ — він же гордий! — щоб милість?
не просить.
Він загарбників скине, уб'є, загребе,
бо знущань уже ж досить!

Ой і хитро ж в Італію влізла змія
Атлантичного блоку! Земля ж бо — чия?
Над народом же стали з бичами підгінчі...
Отака ось сьогодні країна твоя,
Леонардо да Вінчі.

Леонардо да Вінчі, ти встань, подивись:
італійські трудящі виборюють вись,
всі ж гнобителі знищені будуть прокляті!
Гнівом сповнені маси, за мир борючись,
і Пальміро Тольятті!

Леонардо да Вінчі, в твій буряний час
хоча й інше було заворушення мас,
інші діяли сили,— та все ж бо єдину
вони мали мету: щоб огонь не погас
в боротьбі за людину.

В своїх славних ділах як вогонь ти вставав —
за людину труда, за надання їй прав
і за форму життя повнокровну і вільну.
Бо ти сам ту людину собою являв
і всебічну і цільну.

Владу золота ти презирав, як титан,
одвертався від тронів, од папських сутан,
жив реально всіма інтересами часу.
О, який для творців ще вірніший є стан —
розуміти всю масу!

Слава, слава тобі, що з народом ти був,
в боротьбі проти зла свою зброю здобув!
Не боявсь феодалам ти кидать: каліки!
І за це ж бо тебе твій народ не забув,
не забуде й во віки!

І трудящі країн споминають тебе.
Італійців минуле в тобі голубе!
Твій народ — він же гордий! — щоб милість?
не просить.
Він загарбників скине, уб'є, загребе,
бо знущань уже ж досить!

Хто ж веде це Італію — правлячий Рим?
Чим керується він — Ватіканом старим?
Ну, а янкі ж чого тут все лізуть незвані? —
...На заводі протест! Забастовки он грім
в Сесто Сан-Джіванні!

Робітництво озвалось в Сіцилії теж —
аж на шахтах сірчаних! Як в морі без меж
ходять хвилі під бурю,— так в гніві народу
нові сили встають, що вони — тільки стеж —
не відступлять ізроду!

Не відступлять, о ні! В них безстрашність сама.
Не злякає їх голод, арешти й тюрма,
ні «дарунки із США» — канонерки й есмінці,
ані розстріл в Модені... Ціни ще ж нема
італійській жінці!

В неї ніжне таке материнське чуття;
вона мужня й пряма, як те правди знаття;
їй ми вірим, земній — не Мадонні небесній.
Леонардо да Вінчі, ти ж дав їй життя —
в Джіоконді чудесній!

Джіоконда, щоправда, змінилась уже:
їй шахтарське життя й заводське не чуже,
вона знає Компартії силу могутню,
образ Леніна й Сталіна скрізь береже
і зорю п'ятикутню.

Це ж вона голосує за мир на землі;
це ж вона проголошує: геть, королі! —
І обстоює дружбу з Радянським народом!
В б о р о т ь б і вона йде, щоб був хліб на столі
під ясным небозводом.

А в той рік, як в Італії повинь була,
як від нас із зерном туди поміч прийшла
(пароплав «Тимирязєв») — так радо зустріли
італійки радянців! Ах, скільки тепла
вони в дружбі розкрили!

Джіоконда тепер вже родилась нова.
Їй близькі робітничого класу права.
Керувати природою й мати удачі
так же хочеться їй! Про Каховку слова
в неї горді, гарячі...

Леонардо да Вінчі, тєєріння твої
ми приймаєм завжди як нам рідні, свої:
життєствєрдження в них гуманізму, любові
до людини — творця. Відкриваєм краї
все нові в твоїй мові.

А в Італії гамір — там крутиться вир...
Та зросли уже в ній люди Правди.

«За мир!» —

Вони кличуть усіх. Ще їм трудно сьогодні.
Перемога ж за ними: деспотії звір
упаде у безодні.

І трудящі країн споминають тебе.
Італійців минуле в тобі голубе!

Твій народ — він же гордий! — щоб милість?
не просить.

Він загарбників скине, уб'є, загребе,
бо знущань уже ж досить!

Леонардо да Вінчі, ти встань, подивись:
італійські трудящі виборюють вись,
всі ж гнобителі знищені будуть прокляті!
Гнівом сповнені маси, за мир борючись,
і Пальміро Тольятті,
Пальміро Тольятті!

1952

ТАМАРА АБАКЕЛІЯ * ПРАЦЮЄ НАД ПАМ'ЯТНИКОМ ЛЕСІ УКРАЇНЦІ

Вона давно вже тут, в своїй майстерні.
Сама. Читає. Сонце он встає
і загородки червонить фанерні,
де глину бережуть... Перестає
читать і каже: — Лесю! Ненажерні
царі хотіли вбить життя твоє?

Та високо стояла ти на брамі!
Всіх закликала стати проти зла;
творців картала, що сховались в храмі; —
від Чернишевського й Шевченка йшла,
від Добролюбова. Тебе в Сурамі
увічнимо, — щоб з нами й вік жила!

Тамара Абакелія устала:
— Я прочитала лірику твою —
тепер ти весь мій задум розв'язала!
Поглянь — я зачарована стою...
Боролась ти в житті своїм, дерзала, —
чи так же я тебе тут подаю?

Ну ось... до твору Шота Руставелі
стоять мої малюнки станкові;

---

* Тамара Абакелія — відома грузинська художниця і скульптор, автор пам'ятника Лесі Українці поставленого в м. Сурамі. Померла в травні 1953 року.

ось твір «Давид Сасунський»; акварелі
«Дитинство Сталіна»; а ось Москві
дарунок... — та й замислилась. (На стелі
заграв од сонця зайчик...) А нові?

Нові мої творіння — героїчне
відсвітять теж. Якою я створю
тебе, моя ти люба Лесю? Зичне
щоб в ній було! «З народом говорю» —
ось основний мотив. Бо що ж є вічне
без цього? Стій, я вся тремчу... горю...

І скинула Тамара покривало
з початої роботи на станку
й продовжувала вголос: — Дуже мало
ще мисли! По Іванові Франку
її ж бо слово, як мужське, звучало.
Вона ж — тендітна тут. В тонкім вінку.

І почала Тамара глину брати,
станок зсувать не два рази, не п'ять,
то приглядатися, то відступати,
різцем — вчорашне, зайве одкидать...
Який же, Лесю, образ твій багатий!
Його ж якраз я й хочу угадать.

З-під пальців падає додолу глина...
А сонце всю майстерню залило,
де твір її «Колгоспная родина»,
де твір «Нас слово Сталіна вело».
...Хтось стукає? Я зараз! Ще... хвилина —
провірю в Лесі очі і чоло.

...І ось ввіходять. Що там? — в телеграмі
щось пишуть, урядова прибула.
— Читайте! — «З проектом вас ждемо в Сурамі...
оглянем площу й домок, де жила...
а пам'ятника розміри ті ж самі».
...Щаслива Абакелія була!

...Щаслива Абакелія раділа.
— Ідіть, ідіть мені лаштуйте все,

що треба у дорогу! Я ж...— і сіла
і знову до станка.— Як принесе
хто свіжу глину, ви...— і знов ліпила
свій твір... Чи годі? Годі! На шосе
скоріше! На машину!

1953

ПОЕМИ

A decorative flourish consisting of several oak leaves arranged in a symmetrical, fan-like shape, framing the word "ПОЕМИ" above it.

ШЕВЧЕНКО І ЧЕРНИШЕВСЬКИЙ

(Уривок із драматичної поеми)

Дія відбувається в Петербурзі. Рік 1859, 31 грудня. Номер гостиниці. Казенна обстановка: скупю щодо квітів та картин. Ліворуч — двері в коридор. Коло дверей — вішалка і стілець для одєжі. Просто перед глядачами — два вікна, між яких стоїть стіл робочий, письмовий і перед ним крісло. Од правого боку в кутку — етажерка з книгами, трохи ближче до глядачів — піаніно. На передньому плані другий стіл, святковий, уставлений холодними стравами, винами, приборами. Вечір. У номері темно. Двері розкриті. Ледве мрячить світло в коридорі. За стіною скрипка грає. Скрипка, кілька колін мазурки перебігши, раптом умовкає. На коридорі голос: «За харку! Чи ти чуєш? За х а р!» У розкриті двері з коридору обережно в правій руці тримаючи, вносить лампу Костомаров. Він в чорному сюртуці. Без бороди, в окулярах. Рушник на плечі. Ліктем правої руки притискає до себе держак підмітальної щітки, що тягнеться за ним по підлозі. А лівою рукою весь час намагається притримувати скло лампи, яка ледве-ледве блимає. Костомаров: «Хіба ж того Захарка докличешся? Ніколи в світі». Коли Костомарову, нарешті, удається донести лампу до письмового стола і там її поставити обережно — тут як на зло щітка падає, рушник сповзає, книжки сиплються додолу. Костомаров: «А х ти ж горенько!» Підкрутивши лампу, він кидається прибирати з підлоги і все це робить хоча й без досади, але ж з енергією: щітку до етажерки з стуком приставляє; рушник позад себе десь кидає, книжки водворяє на місце, ще й зверху кулаком їх притовкує, а сам у крісло падає в знеможі.

Костомаров

Хху! Стомився як... Ну просто ж сил немає! Цей вечір, мені здається, буде не із легких. Гостей багато! А головне — що й Чернишевського ж я запросив. З одного боку — страшенно радий я. Еж скільки зустрічалися ми з ним в Саратовськiм гуртку! А з другого — так немовби... боязко чогось... *(З тривогою)*. А може, когось? *(Замислено повторює)*. Чер-ни-шев-ського... *(Скрипка знову почи-*

нає грати). Але чого ж це я сиджу? (Біжить до дверей і гукає в коридор.) Захар! Та йди ж бо сюди! От іще... від скрипки одійти не може.

(Послухавши трохи, він зачинає за собою двері й підходить до святкового столу: пересовує стільці відповідно до приборів — кожен на своє місце.)

То, значить, тут Тарас... а тут Микола.

А з того краю Горбунов Іван.

Ну от. А біля цього сяде Ольга

Сократівна... Чотири? Ну, та я —

це буде п'ять? А де тоді Данила

я посаджу?

(Зачеплений стілець падає.)

Данила, чорт побрав,

куди ж я діну?

(Піднявши стільця, на місце ставить сердито).

Мордовець

(прочиняючи двері)

Бач як! Чую ж, чую,

що вже Данила й чорт побрав!

А я й не знав.

(Він без пальто и без шапки.)

Костомаров

(обертається)

Та бог з тобою, що ти!

(Підбігає до нього)

Здоров, здоров! Проходь же в хату.

Мордовець

(одводить його руки)

Ні,

Скажи, чого це ти черкав на мене?

Данило Мордовець тобі бридкий?

Так він собі й назад поверне.

Костомаров

Друже!

Ти справді?

Мордовець

(удає ображеного)

Він черкає, хай, а я —
мовчи! Так от який ти, Костомаров?

Костомаров

Та що ж це бо... аж плакати хочеться.
Хіба не вмісті ми ярмо тягнули
в Саратові?

Мордовець

Та все це добренько.

Костомаров

Сусіди ж ми й тепер. Чотири сажні
твоя кімната від моєї — тут,
у Балабаївці, отут ось, поруч
у цім же коридорі, навскоси.

Мордовець

«Сусіди». Хай і так. Хоча — лиш тиждень,
як я тут поселивсь. Я — новичок.
А от... що стукав я, а ти не зволив
почуть — це що, порядок? Як це звать?
(*Обома руками настроює собі брови на
гнівний лад.*)

Та я тебе за це скатую! Чуєш?
За це я, закачавши рукави,
з тобою биться буду! навкулачки!
Отак ось, так.

(*Наступає.*)

Костомаров

(*одмахується, жартливо*)

Та годі! Ну тебе!

(*Поясняє.*)

Стілець упав, — то, певно, й не почув я!

Мордовець

Стілець? А я ж при чім, — все чорт та чорт?

Стає в грізну позу, але тут же й сам він не витримує й проривається
сміхом, який у нього спочатку скидається на частий стогін здивова-
ний, — з підхлипуванням, а потім уже в запізнілий регіт переходить,
регіт басючий. Костомаров теж і собі, поправляючи щоразу окуляри,
весь труситься від сміху.

Костомаров

Це я черкав того, що холостяцьке
життя моє та не дає ж мені
можливості гостей ушанувати
як слід.

Мордовець

(проходячи від порога.)

А що, хіба — що, тісно?

Костомаров

Глянь:

не стіл, а сідало. Стільців мо' й хватить.

А от біда, що слуги заняті...

*(Раптом біжить до дверей і, причинивши
їх, гукає.)*

Захарку! Чуєш-бо?

(Зачинивши двері.)

Отак, як бачиш,
сьогодні цілий день я на ногах.

Мордовець

(піднімає рушник)

А це валяється чогось.

Костомаров

Рушник?

Ну, словом, катастрофа.

(Стук у двері.)

Можна!

Увіходить Захар.

Захар

— Я

до ваших послуг, пане.

Мордовець

(сідаючи в крісло)

Ти вже й паном,
виходить, став тут?

Костомаров

(здвигує плечима)

Чуеш сам. *(До Захара.)* Так от:
по-перше, я не пан тобі, Захарку,
і звать мене Микола Йванович.
По-друге, у гостиниці сьогодні
нікого не докличешся із слуг!

(До Мордовця)

Чого? Це ж ясно: перед Новим роком
по номерах розібрані.

(До Захара)

То ж я

хотів би... Ні, не зараз!.. як надійде
дванадцята година — самовар,
щоб був готовий, хліб... ну все, що треба!

Захар

Так точно... розумію.

(Хоче йти.)

Костомаров

Тільки це —
лише тоді, якщо ти справді вільний.

Захар

Мій пан на цілу ніч поїхав. Він
повернеться аж вранці.

Костомаров

Ну, й чудесно!

(Захар виходить.)

Чудесно!

(Хватає щітку і, підмітаючи, наспівує):

Ну, а звать мене, а звать —
Микола Йванович.

Мордовець

А звать Данила
ти знаєш, як?

(Достає порттабак із кишені.)

Костомаров

Данилом же і звать.

(Спинається на щітку біля святкового столу.)

Хоча б як-небудь умістнитись! Бачу,
що просто-таки тісно.

Мордовець

Не вгадав.

Бо зовсім не Данилом, а ось — слухай...

Костомаров

(з жахом)

Ой, слухай! Це ж комусь аж дві мілких тарілки дісталися!

Мордовець

А чудова ж

була хвилина!

(Зліплює язиком цигарку.)

Костомаров

Наче ж брав я всі,—
ну, а глибока ж де?

Мордовець

Ти неглибока
людина, якщо так!

Костомаров

Та що таке!

Я ж слухаю.

Мордовець

(продовжуючи)

Ну от. І та хвилина
Всього мене піднесла! Уяви:
я написав замітку — в нашій пресі —
в Саратовській губернській — і про що ж...

Костомаров

А знаєш що? Не буду позичати тарілки я! А престо так. Я сам, поскільки я хазяїн, осьде сяду на двох мілких та й вже.

Мордовець

Хоч і на трьох тарілках сядь — та тільки слухай. Отже,

у тій замітці — як ти думаєш? —
про що я написав?

К о с т о м а р о в

(неуважно)

Не знаю.

М о р д о в е ц ь

Бач...

(витирає сірника)

...якийсь собі там офіцер...

К о с т о м а р о в

(махає рукою)

Та знаю!

Еж ти розказував мені про це.

М о р д о в е ц ь

Ну, то послухай ще й удруге. Трудно,
чи що?

К о с т о м а р о в

(сміючись)

Та ні, воно не трудно.

М о р д о в е ц ь

(пускаючи дим)

Ось...

якийсь собі там офіцер та вдарив
нізашо унтер-офіцера. Я
й подумав тут: а що якби... і Гоголь
багато ж викривав чого. Тарас
картає «щирую неправду». Герцен
у дзвона дзвонить. Салтиков-Щедрін
крутогорян висміює. Давай же
і я кольну — хоч трошечки, мовляв,
хоч трошечки,— а може, ж це послужить
прогресові.

К о с т о м а р о в

Ну й розтягнув! Кажі —
чим закінчилось?

Мордовець
Чим же? Гарним.
(Самозадоволено.)

Батьком,
заступником покривджених мене
тепер вже називають.

Костомаров
Ну, положим,
тобі до заступника
покривджених, далеко ще до батька.

Мордовець
(спалахнувши)

Ну да! Бо ж батько в нас один — Тарас?

Костомаров
О, друже мій, я не про те... А тільки ж...
Хвилинку!

(Односить щітку до дверей і наспівує собі.)

Ну, а звать мене, а звать —
Микола Іванович.

(до Мордовця)

Про що я хочу
повідать? Ось про що. І двірники,
й буфетчики, і швачки, і солдати,—
вже й не кажу про покриток, селян,
тих кріпаків нещасних,— це найперші
друзяки у Тараса. І коли
за нижнього ти чина заступився,
за унтер-офіцера — значить: тут
ти сходишся з Тарасом. Ну, а в іншій...

Мордовець
А що ж ув іншій? Ні, я бачу, ти
до мене з упередженням підходиш,
і смілий, благородний вчинок мій —
тобі байдужий і чужий...

Костомаров
Неправда!
Я знаю, що тебе за вчинок цей
в Росії судять. Знаю — за кордоном
підносять до небес...

Мордовець

Ну, а про що ж
не знаєш — договорюй.

Костомаров

Не захоплюйся,
ой не захоплюйся, прошу тебе.

У прочинені двері просувається мужська голова в шапці, а за нею
й жіноча.

Костомаров

Не знаю ось чого: чи це з протесту
зробив ти, а чи... з розрахунку?

Мордовець

Що?

Цього вже я не розумію.

(Ходить по кімнаті.)

Просто
ніяк не розумію! Як Тарас
ізробить — це одне, а як Данило —
то тут ось бач!

Костомаров

(нетерпляче)

Чекай...

Мордовець

Та що «чекай».

І Чернишевський он із візниками
щодня балакає, — так це йому
береш ти за заслугу?

Костомаров

(замислюючись)

Чернишевський

і візники? А це продумано
у нього. Визнаю, що непогано.
Хоча... хоча й розходжусь я із ним
у дечому. Ну просто от розходжусь!

Мордовець

(зрадівши)

Ага? Ну бач! До речі, буде він
сьогодні?

К о с т о м а р о в

Ну, а як тобі б хотілось?

(Мордовець, притушуючи цигарку в попільниці, мовчить.)

К о с т о м а р о в

(заклопотано)

Та що ж це їх нема? Пора б уже...
(Кладе руку на плече Мордовцеві).
Пора, заступниче. Ну, договорюй.
Так що з солдатом тим?

М о р д о в е ц ь

Я заступивсь,
бо вдарили його при людях!

К о с т о м а р о в

Себто?

Якщо в полку, то ти лупи його
по чім попало? А при людях...

М о р д о в е ц ь

(ніяково)

Бачиш...

Та ні... цього ж я не казав тобі...
Навіщо ж так?

К о с т о м а р о в

Оце ж і є те друге,
чим по-різному відрізняєшся
ти від Тараса. Так!

С т а р е ч и й г о л о с

(із прочинених дверей)

Лупи солдата!
Муштруй його! дубцем по голові!
(Кашель із затяжкою.)

М о р д о в е ц ь

Це шо за жарти?

К о с т о м а р о в

(до дверей)

Генерал Дитятін?
Будь ласка! Просимо! Ну, де ж ви там?
Біжить, розчиняє двері. — Заховайся! — чути голос. Жіночка постать
раптом одскочила убік. Човгаючи ногами й безперестану кашляючи,
увиходить скарлючений Горбунов із палицею.

Горбунов
(строго)

Ну представляюсь: генерал Дитятін!
В одставці я. Ходжу і в штатському.
(Вітається скинутою шапкою.)

Ізволіте бесідувати? Приємно.

Костомаров
(наспівує)

І в штатському ж, і в штатському ходжу.
(Мордовець дивиться на нього здивовано.)

Горбунов
(до Мордовця)

Ну, а скажіть мені, будь ласка: ви...
чи ви не говорили тут, пробачте,
чогось такого... знаєте?.. чогось
крамольного чи що.

Мордовець
(до Костомарова)

Незрозуміло!
Ніяк! Про що йде мова не збагну.

Костомаров
(впадаючи в тон Горбунову)

О, будьте певні, генерал: нічого,
ей-ей, нічого!.. Так собі... краєчком
торкнулись, правда, ми життя солдата —
тяжкого і нестерпного життя...
Та от, до речі, вам рекомендую:
Данило Мордовець, що заступивсь
прилюдно за солдата.

(Непомітно підморгує йому.)

Горбунов
(до Мордовця)

Що ж! Приємно.

(Вітається скинутою шапкою.)

Хоча й не зовсім. Не дивуйтеся.

Бо те, що ви солдатам даєте

поблажку — це не зовсім. Га? Не зовсім!

(Стукає палицею об підлогу. Жіноча постать просувається в двері і, не помічена ніким, стоїть, мімікою бере участь у розмові.)

Мордовець

Та ні... Я, бачте... як би вам сказати...

Ну, от: коли солдата б'ють на людях —

терпіти я не можу. А коли —

Костомаров

(підказує)

Коли в полку?..

(підморгує Горбунову.)

Горбунов

(до Мордовця)

Юначе! це невірно!

Бо треба бити: на людях і в полку —

на те він і солдат!..

Мордовець

Ну що ж. Як старші

таке кажуть — я з цим згоден.

Костомаров

(з жахом)

Ти

погоджуєшся, значить?

(Наспівує)

Кажуть бити

на людях і в полку, да і в полку.

(Мордовець знову здивовані свої брови підняв на Костомарова, але той невинно собі нігті чистить.)

Мордовець

(в нерозумінні)

Ну що таке?

К о с т о м а р о в

(до Горбунова)

Він згоден? Хай. І добре.

Запишемо.

(Одвернувшись, труситься від сміху. Жіноча постать робить реверанс і зникає.)

Г о р б у н о в

Запишемо!

(Стукає палицею.)

М о р д о в е ц ь

(занепокоєний)

А що —

не так сказав я? Знов незрозуміло?

Г о р б у н о в

Та що ж тут розуміти? Еж солдат на те і створений, щоб його бити.

К о с т о м а р о в

(в притворнім гніві)

Лупити! Нищити!

Г о р б у н о в

Юначе! Ви...

(Костомаров пирскає від сміху.)

М о р д о в е ц ь

О, господи! Це новорічні жарти, а я ж узяв їх усерйоз.

Г о р б у н о в

(своїм голосом)

Курйоз.

Ну, словом, ви себе вели «отлично».

(Випрямившись, розшаркується широко).

Представитись дозвольте. Горбунов

Іван! Артист, письменник, декламатор!

К о с т о м а р о в

Ех, ти ж!.. Данило!

(Обняв за плечі Мордовця він — і так повис на ньому, трусячись від сміху.)

Горбунов
(на Костомарова)
Ро-зій-шовсь!

Мордовець
Пусти!

За плечі очепивсь. Мене ж ізвалиш.
Воно і справді смішно,— га?

(Починає сміятись — немовби схлипує спочатку, здивовано стогне, все частіше, аж задихається,— а далі враз про-ривається реготом басючим. Жіноча постать знову непо-мітно уєиходить.)

Мордовець

А я,
признатись, відчував, що хтось жартує,—
та ось... мене він збив із пантелику:
мовляв, заходьте, генерал Дитятін!

Костомаров
(крізь сміх, благаюче)

Мовчи!..

Мордовець
Так от який ви генерал?
Ну, радий познайомитись!
(Іще раз тисне руку.)

Оддишем.

Горбунов
(роздягається)

Ні, ні, ми все-таки запишем. Так? —
Миколо! Е... та він уже аж плаче.
(Перевіщує собі пальто на руку.)

Костомаров
(під окулярами сльози витираючи)
А що ж ти думаєш — не смішно. Я ж...

Мордовець
Та годі, годі. Справді ж бо: Данила
підводити отак? Ну, добре.
(Хитає головою.)

Горбунов

Що,

підстроїли?

(Всі троє сміються.)

Жінка

(ображено)

Вони собі сміються,

а як же я?

(Всі обертаються на голос.)

Горбунов

(схаменувшись)

Пробачте, я й забув,

що я ж не сам...

Жінка

(до Горбунова)

«Забув». Тепер вже пізно.

Цього вам не прощу.

(Свариться пальчиком.)

Костомаров

А так його!

Жінка

«Сховайтесь» — каже. На хвилинку! Добре.

Сховалась я. І жду. Вже й генерал

Дитятін перестав бути генералом,—

а я все жду. Та скучно ж мені стало!

(Загальний вибух сміху.)

Цього я не прощу!

Горбунов

Ізольдочко!

Ізольда

О ні! І не просіть!

(Тупає ніжкою.)

Горбунов

(покаянним тоном)

Посыпал пеплом я главу,
Из городов бежал я нищий...

(Кладе собі на схилену голову пальто,— загальний вибух сміху.)

І з о л ь д а

«Забув»! Чи чули?

Я познайомлюсь і без вас!

(Вітається.)

Г о р б у н о в

(рекомендує)

І з о л ь

Кретьєнівна!

(Вішає пальто своє.)

К о с т о м а р о в

Яке ім'я чудове!

Дозвольте вам допомогти!

(Знімає пальто з неї й несе до вішалки.)

І з о л ь д а

А ви

й повірили?

(Скидає шапочку.)

М о р д о в е ц ь

А як же нам не вірить,
коли ім'я прекрасне.

(Відносить шапочку на етажерку.)

І з о л ь д а

(до Костомарова)

Знаєте

«Трістана та Ізольду» в переробці
Кретьєна де-Труа?

К о с т о м а р о в

(підсовує їй крісло)

Та цей роман
усі ми знаєм!

І з о л ь д а

Ну, так от. Страшенно
люблю його!

Горбунов

І я люблю.

(Стає на одне коліно перед нею.)

Люблю!

Ізольда

Ви перестанете, чи ні?

(Підкреслює.)

Люблю Кретьєна.

(до Костомарова)

Так от тому я і Кретьєнівна,
хоча і звуть мене зовсім інакше.

Горбунов

(встаючи)

Та що тут говорити. Два ім'я
вона ж бо має. Бачте, з молодими
людьми — вона: Ізоль Кретьєнівна.
З людьми ж старими — тут вона: Ізольда
Труанівна.

Мордовець

Чого ж «Труанівна»?

Горбунов

Та як «чого»? Роману ж переробка
Кретьєна де-Труа!

(Пальцем граючи, немов на кларнеті.)

Труа — Труа —

Труанівна Ізоль!

(Загальний вибух сміху.)

Ізольда

Пождіть! Тепер же
задам я вам!

(Б'є його рукавичкою.)

Горбунов

(тоном присяги)

Сьогодні ж визнаєм

ім'я ми — тільки перше. Бо... гадаю...
що всі ми тут... Ви розумієте?

(Пробуючи рукою свої голени вуса, покашлює по-парубоцьки. Костомаров та Мордовець теж і собі бадьоряться — то зводяться, то опускаються на носках.)

Костомаров і Мордовець
Авжеж! Тут молодь! Тут старих нема!
(Покашлюють весело.)

Горбунов
Ну, словом, хочете чи ні — все 'дно
Ізольда ви.

(Зводить її за руки з крісла.)

Костомаров і Мордовець
Ізольда! О! Ізольда!
(Плецуть у долоні.)

Горбунов та Ізольда
(танцюючи)

А ну ж за руки!
Гой!-да!
Дай свої уста!
Ідуть з гори Ізольда,
Ізольда і Трістан.

Костомаров
(журно)

Ідуть з гори Ізольда,
Ізольда і Трістан.
О, що б я дав, щоб зараз і свою
побачити Ізольду.

(Опускається на стілець в задумі.)

Ізольда
Ну, а ваша —
також Кретьєнівна?

Мордовець
(притишено)

О, ні, вона
Леонтївна.

Горбунов
(незадоволено)

Ізольдо!

Костомаров
(сам до себе журно)

Так, Аліна
Леонтьївна. Тепер вже замужем.
І має діти. Я ж зоставсь...
(Закривається руками.)

Ізольда
(підбігаючи)

Пробачте,
що я пожартувала словом.

Костомаров
(одкриваючи руки.)

Ви?

Нічим не винні ви передо мною.

(Встає, цілує руку їй.)

Це так. Це просто так. Згадалося.
Далекий час — його уже не вернеш!
З Ізольдою моєю я хотів
тоді вінчатися. Уже й боярин
до мене на весілля поспішав,
та ще який боярин! Сам Шевченко
Тарас Григорович. І от...

У праве вікно — чути — хтось стукає.

А глянь,

Данило, в чім там річ?

Мордовець
(крізь шибку вдивляючись)

Якийсь мужчина,

а хто — не розберу.

Костомаров
(встає)

А дай я сам.

Горбунов та Ізоolda
І я! І я!
(Усі, обставши праве вікно, замовкають.)

Голос за вікном
(щедрує)

Ластівочка
Щебетала
І д' оконця
Припадала,
Господаря
Пробуждала.

Костомаров
(радісно в вікно)

О, друже мій!
(Обернувшись до всіх.)

Щедрує ж

Тарас!

Горбунов та Ізоolda
Тарас! Тарас!
(Біжать до дверей.)

Костомаров
(за ними теж)

Розчинимо —
давайте — двері! Йди ж сюди, Данило!
Як тільки ввійде — всі нападємо
на нього, та й закрутимо.

Ізоolda

А цитятье!..

Всі, ставши у два ряди по боках розчинених дверей, ждуть. Чути, як вхідні двері десь там далеко в кінці коридору хляпають і Шевченко, наближаючись, щедрує:

Ой, устань, устань
Пан-господарю,
Засвіти свічу
Восковую,
Побуди челядь
Молодую.

К о с т о м а р о в

(до всіх)

Глядіть же — разом!

І з о л ь д а

(в захопленні)

Ой!.. Цікаво ж як!

Ш е в ч е н к о

(появляючись у дверях)

Щедрий вечір! Добрий вечір! Добрим людям
на здоров'я!

В с і

(плещуть у долоні)

Тарас! Тарас! Григорович! Кобзарю!

Кидаються до нього, танцюють кругом і закручують його в тісне
коло, шедруючи.

Ластівочка

Щебетала

І д' оконця

Припадала...

Ш е в ч е н к о

(вириваючись)

Пустіть! Задушите! Ну от же ж бо
задушите! Кажу вам «добрий вечір!» —
а ви напались...

В с і

Добрий вечір!

Г о р б у н о в

(удаючи обуреного)

Як!

Напались? Ну, а хто ж посмів напасти?
А признавайтесь, хлопці!

В с і

(по черзі одмовляючись)

Ні! Не я!

Не я! Не я!

Шевченко
Так, може, я?
(Сміється.)

О, боже,
яка це радість — бути з друзями
своїми! Йй головне — на волі, волі! —

(Кладе шапку на стілець.)

І відчувати жарти, сміх, життя,
кипіння.. Аж не віриться! Киргизькі
степи. Пустеля. Йй муштра без кінця,
проклятого царя опіка... Тут же
я почуваю наче у сім'ї
своїй.

Костомаров
Ну, а чого ж кричав, що душимо?

Шевченко
Попробуй,— може, ти не крикнеш?

Костомаров

А!

тобі не до вподоби наша зустріч?
Ану-те, хлопці, ще раз!.. Зачиню
ось тільки двері. От. Тепер заходьте
кругом. Ага, взяли?

(Закручуються знов у коло.)

Шевченко
(одгортає руками всіх)

Та годі ж бо!
Хоч дайте роздягнутись! Хху! Аж душно
зробилося...

Костомаров

Е, ні! Обнімемось
спочатку, а тоді вже й роздягатись.
Хоч ми й не вперше бачимось отут
після заслання нашого,— а отже ж
я надивитися не можу! Я...
Я ж так давно тебе не бачив! Друже!
Ти ж ластівкою прилетів!..

Шевченко

Летів!

Костомаров

Ну що, змінився? Дай погляну в очі.
Авжеж змінився. Бо, може, й каявсь...

Шевченко

Ні!

Караюсь, мучусь я, але не каюсь.
І не змінився ні на краплину. Цар
хотів мене іззїсти — та й вдавився
і сам із горя здох...

Костомаров

Ну, про царя
нехай ми потім. Дай себе обняти!
(Цілується з ним тричі.)

Горбунов

І я!

(Цілується також.)

Ізольда

І я!

(Вжахнувшись.)

О, ні... ой, господи,
та що ж це я сказала!

Шевченко

Не жахайтесь
того, що з серця виривається,
Життя ж таке жорстоке! Дякую,
шановна... Ви пробачте — імені ж
не знаю вашого.

(Підходить і цілує руку їй.)

Горбунов

Ім'я Ізольда.

По батькові ж...

(Пальцями грає, як на кларнеті.)

Шевченко

Я знаю: Горбунов
охочий жартувати.

Костомаров

Ні, це правда:

Ізольда ж бо!

Шевченко

Ну, а по батькові?

Горбунов

Труа́-Труа́-Труа́нівна...

Шевченко

Так он що?

Ну я вже догадався.

Ізольда

(до Горбунова)

Добре вже:

«Ізольда». Може й так. Не це важливе.
Важливе ось.

(до Шевченка)

Еж я — прихильниця
таланту вашого. Давно сказати
про це хотіла вам, — та не була
знайома з вами.

Шевченко

(зворушений)

Дякую сердечно.

Найбільша нагорода це мені
за всі мої страждання і за муки.

Ізольда

Ви заступилися за жінчину.
Ах, ваша «Катерина» — я не знаю
правдивішого твору в світовій
поезії! Вона мені, що в бідній
сім'ї родилася, така близька
і зрозуміла. Я — великороска.
Але ж тепер із гордістю скажу:
люблю я вашу Україну, пісню,
народ! Люблю! І все це — через вас.
І я... ну, що сказати? Я не промовець,—

заступник ви окрадених. Прийміть
мое вітання!

(Тисне руку Шевченкові.)

Шевченко

Друзі! Я — щасливий!
Щасливий, як ніколи! Чули ви?
Подяка жінщини, — Миколо! Чули?
Заступника мені дають ім'я, —
Данило!

Мордовець

О! Це дійсно...

Шевченко

Боже милий!..
То я недурно, значить, мучивсь? Єсть
на світі люди — справжні люди! — друзі
й прихильники мої, з якими я
обух сталитиму, щоб твою волю,
нарешті, вже збудить!

Мордовець

А нащо? Цар
і сам вже думає про це. Поможем
йому у розкріпаченні селян.
Хіба потрібно ще й будить? Та й чим же?

Шевченко

Сокирою! Сокирою будить
проклятих!

Костомаров

Не кричи, Тарасе: надто
тоненькі стіни, — ще почують...

Ізольда

(до Шевченка)

Ах!

оте, що ви сказали про сокиру, —
таке нове для мене і страшне!
Не тим страшне, щоб я її боялась

і в руки взять. О ні, із нею б я...
та я не знаю б що зробила!

За вікном чути сюрчання квартального.

К о с т о м а р о в

Тихше,—

прошу я вас!

Г о р б у н о в

Авжеж.

І з о л ь д а

Пробачте, я...

я вся тремчу...

Костомаров іде до дверей і, прочинивши їх, дивиться, чи ніхто не підслухав.

Ш е в ч е н к о

(до Ізольди)

Спасибі вам. Спасибі велике. О! з мою думкою я все-таки не сам. Оце Микола Гаврилович зрадіє! — боже, як зрадіє він!

(до Костомарова)

Чекай, а де ж Микола?

Ти не запрошував? А я ж хотів його побачить! — саме щоб сьогодні!

К о с т о м а р о в

(махає руками)

Та прийде, прийде,— ну, чого це ти нахмурився?

М о р д о в е ц ь

А може, він до мене у номер завернув? Дозвольте я піду погляну.

К о с т о м а р о в

Та й стільців, до речі, з собою принеси. Бо недохват. Не вмістимось.

Мордовець виходить.

Сідаймо, друзі. Що ж ми
постали тут?

Всі розсідаються коло письмового столу.

І з о л ь д а

(до Шевченка)

То, значить, з вами я
знайома вже!

Ш е в ч е н к о

Ім'я хороше ваше!

Немов... нагадує із Вагнера...

Г о р б у н о в

(перехоплює)

Ізольда? Хха! Оце ж вона та сама.

І з о л ь д а

(до Шевченка)

Я бачу, Вагнера ви любите?

Ах, Вагнер, Вагнер!..

К о с т о м а р о в

Просимо Ізольду

заграти про Ізольду!

(Всі плещуть у долоні.)

І з о л ь д а

(до Шевченка)

Так заграють?

Ну, добре.

Ізольда сідає до піаніно і, напівобернувшись до своїх слухачів, говорить туди кудись, поза їхні голови.

Літня ніч. В саду дерева шепочуть. На побачення прийшла Ізольда. Жде.— Тристане! — Під ногою чиеюсь гілка хруснула.— Та ні, це я! — відповідає тут Брангена. — Вартуй, вартуй же, няню! Щоб ніхто, буває, не побачив нас.— Тристане! — знов Ізольда кличе. А його ж — нема. Нема! То, значить не кохає?

Чи, може, вбитий, ворогом лежить
самотньо десь, а я отут... ой леле!

Коли тебе не стане —
знаю, що робить:
лиш себе убить!

Кого ж тоді, Трістане,
кого ж тоді любить?

Та цить!.. Он потихеньку кличе він:
— Ізольдонько! А де ти? — Тут! — побігла
в глибінь таємну саду. Тиша. Ніч.

Ізольда, повернувшись знов до піаніно, витримує настроєву паузу
щоб почати. Але в цей самий час за стіною чути скрипку.

Костомаров

(до Ізольди)

Ну що ж, ми слухаєм.

Ізольда

Та як же грать?

я пережду.

(Обернувшись, до Шевченка.)

Шевченко

(прислухаючись)

Чи це мені здалося?

Ви чуєте? — Шопен!

Мордовець

(увиходячи із стільцями)

Отой іще

буфетчик!..

Шевченко

(спалахнувши)

Як! буфетчик — не людина?

Костомаров

Ну що ви, друзі! Перестаньте. Ми ж
зібрались Новий рік зустріти — й раптом
сваритися?

(до Мордовця.)

Прийшов Гаврилович?
Ну, значить, прийде.

(Наспівує.)

Просимо Ізольду
заграти про Ізольду.

І з о л ь д а
(вслухаючись в гру)

Вірно. Так,
Шопена річ. І непогано грає.

Г о р б у н о в
(захоплено)
Це справжній музикант.

Ш е в ч е н к о
(зривається з місця)

Я вибіжу —
Послухаю: мотив — такий знайомий.

К о с т о м а р о в
Та що з тобою! — сядь.
(до всіх)

Ви знаєте?
всього три дні тому: зо мною поруч
спинивсь отут якийсь поміщик. От
кріпак його, в той час, як пан де їздить,
і виливає сум на самоті.

Ш е в ч е н к о
Кріпак — артист? Так це ж бо особливо
стає цікавим! Друзі,— ви мені
пробачте,— я піду і познайомлюсь!
Я приведу сюди його! Я вмить
із ним порозуміюсь...

К о с т о м а р о в
(не пускаючи)

Ну, Тарасе!
Ну, що бо ти! Послухай, любий, сядь!
Він прийде сам.

Горбунов
(співаючи, як в опері)
Він прийде сам.

Шевченко
Так прийде ж?
Ну, будьте свідками, що він сказав.
(Всі уклоняються весело.)
Тоді... тоді я сяду. Добре.
(Замислюється.)

Ізольда
(мов сказку розказуючи)
...Скрипка ж
пограла-грала, та й замовкла.

Горбунов
Знов?
Ізольдо!

Ізольда
(піднявши плечі)
Я ж нічого.

Шевченко
(думаючи своє)
Що «замовкла»?

Костомаров
Нічого... Власне...
Ніякова пауза. За вікном сюрчить свисток.

Шевченко
(сам до себе)
Добре. Тільки ж: де
й коли я чув оцей мотив Шопена? —
Ніяк не пригадаю.

Костомаров
(встає)
Вже б пора
і починати?
(Наспівує.)

Просимо Ізольду
заграти про Ізольду.
Мордовець
(намагаючись оживити розмову)
Отже, ми...
на чому, бач, ми зупинились?

Ізольда
Вагнер
непрограмим лишивсь.

Костомаров
(до Ізольди)
Ми все-таки
послухаєм «Трістана»?

Ізольда
А я й не знаю,
чи грати?
(Запитливо дивиться на Шевченка.)

Шевченко
(мов зі сну прокидаючись)

Що? «Трістана» Вагнера? —
Авжеж, авжеж, заграйте. Будем слухать.

Ізольда сідає до піаніно. Грає. Але, обернувшись під час гри, вона зауважує, що Шевченко відходить до вікна, й перестає грати.

Костомаров
І де цей Вагнер народився? Міць!
Яскравість! Глибина!

Мордовець
А ще й прозорість,
така прозорість! — кожен камінець
на дні потоку видно... й ти вже знаєш,
ти бачиш: що отут повинно йти, —
перебresti глибоке, бо інакше —

Горбунов
(грайливо-граціозно)
...спіткнешся об камінчик.

Шевченко

(саркастично)

«Що отут
повинно йти»...

Мордовець

А що, ти з цим не згоден?

Ізольда

(встає від піаніно)

Не до вподоби вам «Трістан», а я...
а я ж старалась так! Ну що ж? Пробачте...

(Надувши губки, тупає ніжною.)

Тепер навмисне грать я розучусь!
Або ж... тополею із горя стану:
Так як та дівчина... в баладі вашій:

По діброві вітер віє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу

(Журно на всі боки хилляється, як тополя від вітру.)

Шевченко

(цим зачудований)

О, боже мій, яка дитина ви!
Яка безцінна любая дитина!
Та я ж уважно слухав вашу гру,
уважно!

Ізольда

(радісно.)

Значить, слухали? А правда
похожі: «Тополя» ваша і «Трістан»?
У них — мотив одвічного кохання.

(На строгий тон переходячи дитячий.)

Лише в «Трістані» дивне зілля-чар —
обоє п'ють — не знавши! — а в «Тополі»
сама ж дівчина, ще й свідомо.

Костомаров

А!

та ви і критик, бачу я?

Горбунов
(стверджує)

А критик!

Та ще який!

Ізольда
(до Шевченка)

Так, значить, вам «Трістан»
подобавсь?

Шевченко

Ах, яка ж бо ви дитина —
прекрасна! сонячна! глибока! Так,
подобався мені «Трістан». Та й дуже.

Мордовець
(бурчить)

Подобався йому «Трістан», але ж...
але ж сам Вагнер не сподобавсь: дивно...

Шевченко

А ти вгадав. Бо Вагнера люблю
лише того, що говорив сміливо
про Революцію.

Ізольда

Оці ж слова
мені аж в саму душу западають!

Мордовець
(до Шевченка)

Ну-ну, то що?

Шевченко

У Вагнера ж почавсь
новий період творчості — містичний,
заплутаний, лихий. Релігія,
на його думку, надихає велич
людині. Ну, а я з цим поглядом
не згоден. Так! Не згоден з відкиданням
реального земного світу.

Мордовець

Хм!

А що ж сама земля нам дасть — грязюку?

Шевченко

Скажіть — яка чистьоха! Він землі
боїться! Неба йому треба! Як же!
Монархії підпору треба дати!..

Костомаров

Невже, вам, друзі, не набридло? Годі.

Ізольда

А це цікаво: небо? — чи — земля?

Горбунов

(незадоволено)

Ізольдо!

Шевченко

Філософія ж не 'днака —
уся й біда.

Костомаров

(роздосадуваний)

Біда! Біда! Ну й добре!
Не говоріть уже! Мовчіть! Кінець!
Давайте краще ми стола підсунем.

Костомаров, Горбунов та Ізольда беруться підсовувати стола. Шевченко ж ізнов до вікна підходить.

Горбунов

Сюди, чи що?

Ізольда

Та на середину ж.

Поставивши стола, вони весь час його ще совають то сюди, то туди, вивіряють — чи не хитається.

Костомаров

Спасибі. Стіл хитається... Як Вагнер.
А гарний Вагнер?

Горбунов

(декламуючи)

О! Його «Трістан»! —
його Ізольда! — ах, з кохання плаче
вона: чого це він не йде?

Шевченко

(тривожно)

Чого

і справді він не йде?

Костомаров

Ти про кого це?

Шевченко

Я жду його,— мого натхненника
і брата...

Мордовець

Дивно це мені, що «брата»,
та ще й «натхненника».

Шевченко

(напівобернувшись)

Данило! Ти?

і ти таке говориш? Я дивуюсь!
без краю я тобі дивуюсь!.. Цар,
неситий кат, жорстокий, лютий —
роз'єднує народи, щоб душить.
То й ти його манеру переймаєш?
Хотів би ти, щоб Чернишевського
Шевченко звав не братом?

Мордовець

Ну, то зви вже
не тільки Чернишевського, а всіх,
усіх, кого так сильно уподобав,
усяких там собі...

Шевченко

(обернувшись усім лицем)

О, ні, пробач:
не «всяких там собі», а найчесніших,
найкращих-бо людей, що за народ
життя своє віддять не побоятися!

Мордовець

Це Добролюбов і Некрасов?

Шевченко

Так!

Це Добролюбов і Некрасов! Герцен,
і Огарьов, і Салтиков-Щедрін!
А ти... щоб не дружив я? Так — не буде!
Бо не на те ріднимся ми — народ
російський, славний, — як і український,
в незламній боротьбі прославлений
народ!

Мордовець

Ну от. Тепер уже я винен!
Та ж я і сам проти царя, і сам
з міністрами борюсь...

Шевченко

Наполовину?

Костомаров

Чекайте, друзі! От ще... завелись.

Горбунов

Та ще ж бо перед самим Новим роком,
до чого це?

Шевченко

(до Мордовця)

Того ж і душать нас,
що все наполовину робим.

Мордовець

Себто?

Повинен я на Чернишевського
рівнятись? Ах! чи, може, на Тараса?

Ізольда

(до Мордовця)

Не смійте ображати Кобзаря!
Він — наш! Всьому народові належить!

Мордовець

Ну, а чого ж він на одному став:
все — «Чернишевський! Чернишевський!»

Розчиняються двері — увиходить Чернишевський з дружиною.

Чернишевський

Осьде

і Чернишевський сам!

Шевченко

(радісно)

О брате мій!

Чернишевський

Тарасе! Любий!

Кидаються один одному в обійми.

Костомаров

(до Шевченка)

Ну, діждався?

(до Чернишевського)

Тільки

й було розмови в нього, що про вас.

Шевченко

Та як же!.. боже мій... який я радий!

Іще раз дай обняти... Ще...

Чернишевський

Тарас!

Обидва, побравшись за руки, від радості плачуть. Усі ж від радості сміються. Тільки Мордовець до вікна собі відходить.

багряний колір. Водяно-зелена
світилась хмара. Мутно світ стояв —
немов він був просвічений з рентгена...
І я зірвався і побіг! Такий,
такий же вечір був тому й два роки,
як з другом я прощався. Кінь баский
подаленів тоді і зник... І строки
минули — вдарила війна. І друг
подав про себе вістку: вся ж країна
гордилась ним, який, немов той плуг,
в'оравсь у ворога! І кров зміїна
круг нього по коліна піднялась...

Та друг мій, Ярослав, ще й після того
не раз був на устах усіх. Велась
жорстока боротьба за Харків. Строго
його оточували наші. Все ж
нерівні були сили, й Ярославу
прийшлося битись в загравах пожеж
всю ніч проти восьми. Ще більшу славу
він заслужив собі, як врятував
людей, що їх збирались саме вішати
фашисти. З військом він одвоював
село, та й сам погинув... Злішать, злішать
мене ця смерть навчає! Вранці я
по радіо про тебе, о мій друже,
почув — і враз в очах моїх твоя
труна заколихалась... Дуже, дуже
хотів би я тебе — хоча б в труні!
хоч мертвого побачить!

Усе міняється, оновлюється,
рветься,
... І хитався

передо мною катафалк, як в сні.
Процесію догнавши, я вглядався
у гроб закритий, хоч і добре знав,
що Ярослав не тут: його ховають
без мене... там... на фронті! Й зарідав
оркестр ізнов.

Усе міняється, оновлюється,
рветься,
усе в нові на світі форми
переходить.

І дивно! Сурми грають,
військові йдуть в процесі, а я
(ніяк подвоєності не позбавлюсь!)
дивлюсь, як бурякова течія
зника на заході... І не цікавлюсь —

Над ким ці сурми плакали?
Чого тарілки дзвякали?
І барабан як в груди бив —
хто вік свій одробив?

Та хто ж — хіба потрібно тут питать?
В труні цій воїн — значить, той, хто волю,
країни волю боронив! Світать
від нас же стало на весь світ. По полю —
такого розцвіло було квіток —
братерства й дружби... вже зоря слов'янства
й на Захід сяяла!.. І ось — не в строк
знялось виття фашистського поганства.
Шарпнуло кігтями — і без остатч
усіх нас зачепило... Сумно грають
в оркестрі — а мені здається: плач
це з України... Сурми хай ридають!
Хай розговорять горе удови,
і матері, що йдуть за гробом, тужать,
і плачуть — руки простягають... Ви!
трикляті гітлерівці! Не подужать
все'дно вам нас ніколи! Так за що ж
ви мучите народ безвинний? Може,
од нас ви вищі? благородніш? Лож!
Собаці благородство не допоможе, —
тим більше вовку.

...Мов на лапах вовк —
на заході ощирилася туча.
Упали сумерки. Оркестр замовк,
і стало тихо.. Рота Всеобуча
назустріч нам пройшла. Повезли он
білизну в госпіталь на санях. Діти
з собакою пробігли. В хриплий тон
завод загув і стих. Взяло темніти.
І місто на очах мінилось. Сніг
на вулиці одсвічував фосфором.
Від ліхтаря процесії все біг

вперед промінчик... Сум мене наліг —
і реквієм душа співала хором.
Усе міняється, оновлюється, рветься,
у ранах кров'ю сходить, з туги в груди б'є,
замулюється мулом, порохом береться,
землі сирій всього себе передає.

Усе в нові на світі форми переходить,
перебуває в темі — й на сонці як в раю.
Із краю в край людина світ весь перебродить,
щоб цілу вічність знов одлежувати свою.

І кожен день, і кожну ясну годину
розгортається й закривається земля.
І перемелює вона в зубах людину,
як випадкова із хаосу змія.

Та ні, життя тримає строгу послідовність,
і що здається хаосом — є тонкий лад.
В історію поглянь: до боротьби готовність
одсвічує тобі од всіх її свічад.

Готовність стати на битву за свою свободу
народом гнобленим й безправному рабу.
В безсмертя не увійдеш, як не знайдеш броду,
щоб перебрести через правди боротьбу.

Й сама земля — не є змія, а рідна мати,
яка тебе всякчас і носить і глядить...
Законів боротьби нікому не зламати,
закони материнства не перемінить.

І те, що в світі рух іде стрибком, не плавко,
говорить нам: Іди! Лиш наша вірна путь!
П'єш кров, Німеччино — ти гітлерівська п'явко!
Ще буде — не турбуйсь! — води тобі не подадуть!

І здохнеш без води. Народ твій зостанеться,
який, як сам не раб, прокинеться ж до боротьби.
Усе міняється, оновлюється, рветься,
до світлої іде народоловної доби.

Тобі в крадіжках — як злодію ведеться.
Та попадешся ж ти, обскубана, як птах.

Усе міняється, виліплюється, мнеться,
мов глина творчая у скульптора в руках.

А скульптор — сам народ, який стоїть, не
гнеться,
хоч ти його й спішиш рабом своїм зробіть.
Усе підводиться, встає, росте й сміється,
і мертвому тобі — живих нас не убить.

...Оркестр заграв. В заулочок якийсь
процесія вся наша повернула —
і блиснули вогні заводу... Ввись
зробилось якимось вище: світлі дула
прожекторів урізались аж ген
у вишину — й пересуватись стали...
Обапол, наче китиці знамен,
з засніжених ялин униз звисали
обривки глиці...

Усе міняється, оновлюється,
рветься,
У ранах кров'ю сходить, з туги
в груди б'є,
замулюється мулом, порохом
береться,
а потім знов зеленим з-під землі
встає.

А! Та ось уже
й кладовище. Спинили коней. Ніжно
взяли труну на руки. (Мов драже —
посипалась крупа з дерев, і сніжно
скотилася з віка). Взяв і я
труну піддержувать плечем. Несли ми,
з нас все обганяли (бо ж життя
спішило) — хто з вірьовками важкими,
хто з заступом. І кожен угрузав
в снігу,— як грузли й ми. Все ж темнотою
дійшли ми якимось між хрестами. Брав
мороз на ніч. Ми з ношею святою
добралися до ями й, знявши з плеч
труну, поставили її на глину,
що од країв була.

— Червоний меч! —

тут виступив промовець: — всю країну!
боронить од фашиста! (Ближній гай
враз зашумів. Упала з криком жінка:
— Труну відкрийте!.. Синку, ручку дай!
О, що зробила вам моя дитинка?
...І друга вслід зайшлась — та не плачем
а реготом ридання: — Ой проснився,
Степаночку, проснився!) — Оцим мечем! —
промовець знов: — повинна одсіктися
тевтона голова! На бій стає
вся наша техніка, живії сили.
Вже задзвонили
повстанці на розбір свячених тих
ножів у Польщі! Бачка, Закарпаття
кипить!.. Народу гнів ніяк не стих
і в Чехії! Там розлетівся в шмаття
вже не один тиран... Братове! Жити
в віках той житиме, хто Батьківщину
обороняв! —

Промовець стих на мить,
на гроб вказав і мовив: — За Україну
замучено Степана... що й не взнать.
І от — привезено його додому.
(При цих словах знов почали ридать
дружина й мати. В мороці нічному
стояли ми як тіні. Мовчазний
мороз нам душу пропікав!) — Герої
не знають страху! Подвиг їх ясний
нас заклика: На ворога! До зброї!

...Тут гримнув залп. Зчинилося таке,
мов буря всіх крилом своїм торкнула.
І плач, і крик, і стогін!.. І важке
щось попливло у землю... І ковтнула
його могила. Й сипать почали
на нього груддя. Й глухо стугоніла
труна. І крики змішані були
з риданнями оркестру. Лиш ясніла
у небі зірка...

А сурми сумно плакали.
Тарілки дзвінко дзвякали.
І барабан як в груди бив:
ти славно вік свій одробив.

... Й виплакався ж я!
Не знаю: як і з ким я повертався.
Фосфором блискотіла вся земля...
І реквієм в душі моїй співався:

Усе міняється, оновлюється,
рветься,
У ранах кров'ю сходить, з туги
в груди б'є,
замулюється мулом, порохом
береться,
а потім знов зеленим з-під землі
встає.

І як додому я вернувсь: в дворі
в снігу стирчала ще моя лопата.
І прегірка
була темнотна тиша. Лиш вгорі
зеленкувата
блищала зірка...
Блищи, світи і сяй! Ми діждемось,
як заступом своїм в тісну могилу
всіх звірів закопаємо! Ось-ось
їх перекинем силу...

Усе підводиться, встає, росте
й сміється.

Ми биться будемо, бо ми живі!
І мститись ворогу не перестанем!
Аж поки на фашистській голові
ногою ми не станем.

Хоча й тяжко нам,
хоча й болючі жертви —
ми не дамо себе врагам
пожертви!

Я ні до кого в хаті не озвався:
на тверду постіль кинувсь, щоб заснути.
...І катафалк ув очах колихавсь,—
і було чути —

Усе підводиться, встає, росте
й сміється.

І було чути —
Усе в нові на світі форми
переходить.
І мертвому тобі — живих
нас не убить.

І наче вже Степан устав і ходить,
і Ярослав із ним. Весна! Блакить!
У поле трактори ідуть. І в'ється
співучий жайворон. І молоде
із-за гори на конях покоління
летить сюди. І той, хто їх веде,
говорить: — Вашого уміння
од вас ми позичаємо тепер —
бороти ворога! Стражданням, горем
болів народ. Але народ не вмер —
фашистів ми поборемо, поборем! —
І наче всі, напившись води,
що винесла їм мати Ярослава
й Степана мати, знов свої ряди
зімкнули й полетіли в бій. І слава
їх супроводила — вгорі, вгорі
аеропланами...

Та тут зненацька
збудився я. Ой темно ж! Ніч. В старі,
в тонкі стіни стукала хижачька
рука сухого сніговія. Сніг
по шибці шарудів... О, що це? Де я?
І раптом все згадав. І вже не міг
склепити вій. Могутня ідея
свободи й справедливості життя
мене піднесла, як в руках дитя,—
і стало видно все, мов на долоні.
Ще будем жити ми — і ти, і я!
Ще пов'ємось як плющ по тій колоні!
Міста ще відбудуєм, ще сади
посадимо, піднімем особовість.
Так згинь же, дух фашистської орди!
Ізгинь і не плямує людини совість!

Чого ти став, проклятий, на путі?
До чого сатанинська арена

знущань твоїх? Ти ж мертвий у житті!
Ти ж мертвий!

І моторошно в темноті
буран завив, як та сирена...
Послухавши хвилину, знов я ліг.
І так схотілось до Дніпра — Славути!
Зашарудів по шибці сніг...
І було чути —
як сурми там десь плакали,
тарілки тихо дзвякали,
і барабан все глухо бив:
— Ти славно —
вік —
одробив...

З М І С Т

	Стор.
А. І щ у к. Творчий шлях Павла Тичини	3
Партія веде	20

В І Р Ш І

Що місяцю зіроньки кажуть	25
Розкажи, розкажи мені поле	26
Ви знаєте, як липа шелестить	27
Гаї шумлять	28
Гаптує дівчина	29
Арфами, арфами	30
Десь надходила весна	32
Цвіт у моему серці	33
Не дивися так привітно	34
Подивилась ясно	35
З кохання плакав я	36
О любо Інно	37
Там тополі у полі	38
Енгармонійне	
Туман	39
Сонце	39
Вітер	39
Дощ	40
Ходять по квітах	41
Пастелі	
I. Пробіг зайчик	42
II. Випив доброго вина	42
III. Коливалось флейтами	43
IV. Укрийте мене, укрийте	43
А я у гай ходила	44

Хор лісових дзвіночків	45
Дума про трьох вітрів	47
Вітер	50
Сійте	51
На майдані	52
Як упав же він	53
Перезорюють зорі	54
Зразу ж за селом	55
Листи до поета	
Триптих	
I.	56
II.	56
III.	57
Ронделі	
I.	58
II.	58
Я знаю	60
Один в любов	61
Вітер з України	62
Три сини	64
Ходить Фауст	66
Відповідь землякам	68
За всіх скажу	70
Великим брехунам	72
Осінь така мила	73
Із циклу «В космічному оркестрі»	
IV. Мов пущене ядро з гармати	74
X. В царях знайшли	75
Вулиця Кузнечна (Захід)	77
Охляло сонце	79
Марії Заньковецькій	80
Ленін	82
Пісня трактористки	84
На вбивство Сакко і Ванцетті	87
Країна героїв	88
Пісня про Кірова	90
Комсомолія	92
Пісня під гармонію	94
Чуття єдиної родини	96
Пісня про Котовського	98
Символ сили нашої	100
Пісня молодості	103
Давид Гурамішвілі читає Григорію Сковороді	

«Витязя в тигровій шкурі»	105
Горький	107
Перше знайомство	109
Як ми писали листа М. Коцюбинському	114
Привітання Джамбулу	120
На одержання ордена	122
Живи, живи, красуйся	124
Ганнуська із Західної України	125
Рум'яна та руса	127
В українськiм місті Львові	129
Федькович у повстанця Кобилниці	131
Юнь	136
Наталя Ужвій	141
Амвросій Бучма	143
В ім'я людей	145
Пам'яті Оксани Петрусенко	147
Леонтович	149
На день свята Ольги Кобилянської	150
Ідемо з Великої Багачки	152
З мого дитинства	154
Саратов	158
Правдивим будь...	160
Я утверждаюсь	161
Радійте, співайте	163
Наша слава	165
І рости, і діяти	167
Океан повен	169
Будь здорова, Закарпатська Україно	171
Напис на портреті К. Д. Ушинського	173
Москва	174
Могутня Москва	176
Могутність нам дана	179
Радянська Україна	180
На захист Миру	181
Болгарському народові	183
Збудження весни	185
На співанці	189
На тракторному заводі «Урсус»	193
Олександрю Пушкіну	195
При читанні листа від початкуючих	197
Танці на мечі	199
Над Брянськими лісами	202
Слухаєм про Леніна	205

Пушкін в сім'ї декабристів	207
Пароплав «Мичурин» в Індії	210
До землі донбаської	218
У гості кличе Горький Коцюбинського	220
Гімн партії	224
З партією ми єдині	227
На відкриття Волго-Донського каналу	229
Гоголь наш, велике серце	232
Ти живий і тепер, Леонардо да Вінчі	234
Тамара Абакелія працює над пам'ятником	
Лесі Українці	238

ПОЕМИ

Шевченко і Чернишевський (уривки)	243
Похорон друга	280

Редактор *Ю. Петренко*
Художник *А. Пономаренко*
Художн. редактор *К. Калугін*
Техн. редактор *Л. Казиміренко*
Коректори *Є. Тарасевич, Л. Москавич*

ПАВЛО ТЫЧИНА. ИЗБРАННОЕ.

(на українском языке)

БФ 00827. Здано на виробництво 5.1—54 р. Підписано до друку
1.3—54 р. Формат паперу 84×108¹/₃₂, папер. арк. 4,563.
Друк. арк. 14,965+1 вкл. Обліково-видавн. арк. 11,388.
Зам. № 526. Тираж 20 000.

Надруковано з матриць 4-ї друкарні Військвидаву МО СРСР
на Книжковій ф-ці Головвидаву Міністерства культури УРСР,
Одеса, Купальний зав., 5. Зам. 5094.

7 лр. 75 коп.

239

ДЕРЖАТЕЛЬСТВО
У К Р А І Н И